

Dansk politologisk perspektiv på coronakrisen

Morten Skovsgaard, Kim Andersen and Lene Heiselberg

Vagthund eller skødehund? Efterspørgslen på kritisk journalistik under coronakrisen

Frederik Juhl Jørgensen og Michael Bang Petersen

Smittebeskyttende adfærd under anden bølge af covid-19-pandemien i Danmark

Heini í Skorini og Herit Albinus

Pandemien i Nordatlanten: Hvordan covid-19 har forenet en polariseret mikronation – og hvordan velkendte konflikter stadig ulmer

---

Morten Brænder

Metodologi og metode: om forskellen på værktøjer og forståelsesrammer og hvad den betyder i praksis

Redaktion:

Ekstern redaktør: Frederik Jørgensen

Intern redaktør: Christoffer Green-Pedersen

Lise Degn, Christoffer Green-Pedersen, André Ken Jacobsen, Lasse Laustsen,

Vibeke Lehmann Nielsen, Tore Vincents Olsen, Niels Opstrup, Rasmus Brun

Pedersen, Arjen van Dalen

Redaktionskomité:

Peter Dahler-Larsen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Kasper Møller Hansen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Peter Viggo Jakobsen, Forsvarsakademiet

Lotte Jensen, CBS

Helene Kyed, DIIS

Christian Albrect Larsen, Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet

Helle Ørsted Nielsen, Institut for Miljøvidenskab og Institut for Statskundskab,

Aarhus Universitet

Morten Ougaard, Department of Business and Politics, CBS

Ole Helby Petersen, Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv, RUC

Søren Winter, VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

© *politica*

Omslagsdesign: Kasper Lægård, Avail Design

Grafisk tilrettelæggelse: One Hundred Proof

ISSN 2246-042X

Redaktionen sluttet den 28. november 2022

Tilmelding til nyhedsbrev: www.politica.dk

E-mail: politica@ps.au.dk

Politica publicerer alene artikler bedømt ved peer review, enten i form af enkeltstående artikler bedømt ved mindst to anonyme reviewers eller som del af et temanummer bedømt ved mindst én anonym reviewer. Der accepteres manuskripter på dansk, norsk og svensk.

Se www.politica.dk for kontaktoplysninger og skrivevejledning.

Politica er indekseret i *International Political Science Abstracts*, som udgives af IPSA.

Tidsskriftet *Politica*

c/o Institut for Statskundskab

Bartholins Allé 7, 8000 Aarhus C

Indhold

- 321 *Morten Skovsgaard, Kim Andersen og Lene Heiselberg*
Vagthund eller skødehund? Efterspørgslen på kritisk journalistik
under coronakrisen
- 343 *Frederik Juhl Jørgensen og Michael Bang Petersen*
Smittebeskyttende adfærd under anden bølge af covid-19 pandemien i
Danmark
- 364 *Heini i Skorini og Herit Albinus*
Pandemien i Nordatlanten: Hvordan covid-19 har forenet en polariseret
mikronation – og hvordan velkendte konflikter stadig ulmer

Artikel uden for tema

- 389 *Morten Brænder*
Metodologi og metode: om forskellen på værktøjer og forståelsesrammer
og hvad den betyder i praksis
- 409 Abstracts
- 411 Om forfatterne

Morten Skovsgaard, Kim Andersen og Lene Heiselberg Vagthund eller skødehund? Efterspørgslen på kritisk journalistik under coronakrisen

Rollen som samfundets vagthund er central i borgernes forventninger til journalistikken, men hvordan er efterspørgslen på den kritiske journalistik under samfundskriser som coronapandemien? På baggrund af tre repræsentative spørgeskemaundersøgelser undersøger vi, hvordan borgernes efterspørgsel på kritisk journalistik udviklede sig gennem coronakrisen, og hvem der særligt efterspurgte denne type journalistik. Vores resultater viser, at efterspørgslen på kritisk journalistik steg over tid, og at det særligt var oppositionens vælgere, der efterspurgte den. Denne partiloyalitet modereres dog af vælgernes opfattelse af krisens konsekvenser for økonomien og sundhedsvæsenet, således at efterspørgslen særligt var høj blandt oppositionsvælgere, der var uenige i regeringens håndtering af krisen.

Nøgleord: kritisk journalistik, journalistiske rolleopfattelser, rally around the flag, politisk motiveret tænkning, de fjendtlige mediers effekt

Rollen som samfundets vagthund, der stiller kritiske spørgsmål til magthavernes beslutninger og handlinger, er en vigtig del af journalisters professionelle selvforståelse (Hanitzsch, 2011; Skovsgaard et al., 2012). Når borgere i demokratiske samfund bliver spurgt om deres forventninger til journalisterne, er rollen som en kritisk kontrolfunktion over for magthaverne også blandt de højst prioriterede (Fawzi og Mothes, 2020; van der Wurff og Schönbach, 2014). Blandt journalister og borgere er der således en høj grad af konsensus om, at det er en essentiel del af et velfungerende demokratisk samfund, at pressen kritisk efterprøver magthavernes ageren og afslører, hvis noget ikke foregår, som det bør.

Men den sædvanlige konsensus om journalisternes rolle som en bidsk vagthund bliver udfordret under større samfundskriser. Da coronapandemien i begyndelsen af 2020 ramte Danmark, og politikerne tog hastige og ekstraordinære beslutninger om nedlukninger af store dele af samfundet, blev pressens rolle som den kritiske vagthund genstand for heftig debat. På den ene side blev der argumenteret for, at når politikerne tog flere og mere vidtrækkende beslutninger end normalt, var der brug for, at pressen i endnu højere grad end sædvanligt agerede kritisk vagthund og udfordrede grundlaget for beslutningerne. På den

anden side blev der argumenteret for, at journalisterne måtte lægge de kritiske spørgsmål til side for en stund, fordi tillid til og efterlevelse af myndighedernes retningslinjer var essentiel for at holde coronasmitten under kontrol (Brix, 2020; Mikkelsen, 2020).

Journalistikkens legitimitet er tæt forbundet med demokratiet (Skovsgaard og Bro, 2011), og man siger ofte, at journalisternes kerneopgave er at give folk den information, som de behøver for at være frie og selvstyrende (Kovach og Rosenstiel, 2001). Når der opstår debat om, hvad og hvordan journalisterne bør formidle til borgerne, er et væsentligt perspektiv derfor borgernes opfattelse af, hvilken information de har behov for. Derfor vil vi i denne artikel undersøge borgernes efterspørgsel på kritisk journalistik under coronakrisen.

Fra litteraturen om *rally around the flag*-effekter ved vi, at i forbindelse med en pludselig opstået krise vil der i begyndelsen, hvor usikkerheden er stor, ofte være stærk opbakning til de politiske ledere. Den aftager dog igen, når dilemmaerne og de politiske uenigheder bliver tydeligere i den offentlige debat (fx Kernell, 1978; Mueller, 1973; Woods, 2011). Oprindeligt blev *rally around the flag*-effekterne undersøgt i forbindelse med krig og internationale konflikter, men har siden spredt sig til andre typer kriser som eksempelvis terrorisme (Dinesen og Jæger, 2013). I forbindelse med coronapandemien kan man se det samme mønster, hvor de politiske ledere fik høj opbakning i begyndelsen af krisen, hvorefter den aftog (Johansson, Hopmann og Shehata, 2021).

Vi argumenterer for, at denne mekanisme også kan have implikationer for befolkningens syn på journalistikkens rolle. Når opbakningen og tilliden til politiske ledere er høj, og usikkerheden i en krisesituation er stor, er en mulig reaktion, at efterspørgslen på den kritiske vagthundsjournalistik falder for herefter at stige igen, når opbakningen til de politiske ledere aftager. På den baggrund undersøger vi, om der var variationer i efterspørgslen på den kritiske journalistik gennem coronakrisen.

Udover variationer over tid er det også interessant at undersøge variationer i efterspørgslen på kritisk journalistik mellem forskellige borgere. Fra litteraturen ved vi, at partierne og deres retorik har væsentlig indflydelse på folks holdninger til de emner, som er på den politiske dagsorden, og særligt når et emne er genstand for politisk konflikt (Slothuus og de Vreese, 2010). På den baggrund kan man forvente, at borgernes holdninger til håndteringen af coronakrisen og i forlængelse heraf også til, hvor kritisk pressen skulle agere, var påvirket af, hvilket parti man stemte på. Omvendt viser forskningen dog også, at borgerne ikke bare blindt følger partiernes retorik og holdninger. Deres egne opfattelser af emnet spiller også ind på deres evalueringer og holdninger (Slothuus, 2010). På den måde kan man forvente, at borgernes opfattelse af coronakrisen

i samspil med deres partipolitiske ståsted påvirkede deres efterspørgsel på kritisk journalistik. På den baggrund undersøger vi, om borgernes partipolitiske ståsted havde betydning for deres efterspørgsel på kritisk journalistik under coronakrisen, og om denne sammenhæng var betinget af deres opfattelse af coronapandemiens konsekvenser for økonomien og sundhedsvæsenet, der var to helt centrale aspekter af krisen.

Vi undersøger disse spørgsmål ved hjælp af data fra tre repræsentative spørgeskemaundersøgelser, der blev gennemført i henholdsvis april og november 2020 og juni 2021. Disse undersøgelser indeholder spørgsmål, der gør os i stand til at undersøge efterspørgslen på den kritiske journalistik blandt danskerne over tid og på tværs af borgere med forskellige politiske partipræferencer og opfattelser af krisen.

Pressens rolle som kritisk vagthund under coronapandemien

Pressens rolle som samfundets vagthund er en væsentlig del af et demokratisk samfund. Når journalister undersøger og udfordrer magthaverne, afskrækker det magthaverne fra at misbruge deres magt og sikrer samtidig offentligheden mere grundig information, da magthaverne må forklare og stå på mål for deres holdninger og beslutninger. Således er en kerneopgave i vagthundsjournalistikken, at journalisterne stiller udfordrende og kritiske spørgsmål til alle typer magthavere om de beslutninger, de tager eller påtænker at tage (Norris, 2014). På den måde skal vagthundsjournalistikken sikre, at dem med magt og indflydelse til at påvirke almindelige menneskers liv også står til ansvar over for disse mennesker (Bennet og Serin, 2005). Derfor er vagthundsjournalistikken også en central del af journalisters selvforståelse i demokratiske samfund (Harnitzsch, 2011), og i Danmark er det også den rolle, journalisterne opfatter som den væsentligste (Skovsgaard et al., 2012).

Spørger man borgerne, hvad de forventer sig af journalistikken, er rollen som samfundets kritiske vagthund blandt de væsentligste (Fawzi og Mothes, 2020; van der Wurff og Schönbach, 2014). Men den kritiske journalistik med et stærkt fokus på problemer og fejl kan også efterlade folk med en følelse af apati og med mindre tillid til politikere og myndigheder (Baden, McIntyre og Homberg, 2019; Kleinnijenhuis, van Hoof og Oegema, 2006). Det kan være problematisk, da forskning peger på, at følelsen af at være klar over, hvordan man skal handle, og følelsen af at man evner at handle, er væsentlige for, at folk efterlever myndighedernes retningslinjer under en krise som coronapandemien (Petersen et al., 2022).

Således opstår der et dilemma, da vagthundsjournalistikken på den ene side kan bidrage til kritisk at efterprøve de vidtrækkende politiske beslutninger, kva-

ificere dem og bidrage med alternative perspektiver, mens den på den anden side kan reducere den tillid til myndighederne, som er en forudsætning for effektiv kollektiv efterlevelse af de fastsatte retningslinjer. Så hvordan skal journalister og nyhedsmedier forholde sig under en krise som coronapandemien, hvor der opstår debat om, hvorvidt journalister bedst opfylder deres professionelle forpligtelse til at arbejde i offentlighedens tjeneste ved at være mere kritiske eller ved at være mindre kritiske over for magthaverne end normalt? Da journalisternes legitimitet hos befolkningen udspringer af, at de tjener den offentlige interesse (Skovsgaard og Bro, 2011), er et væsentligt perspektiv i denne problemstilling, hvordan befolkningen efterspørger og evaluerer den kritiske vagthundsjournalistik under sådanne ekstraordinære omstændigheder.

Udviklingen i efterspørgslen på vagthundsjournalistik gennem pandemien

Når man skal forstå borgernes efterspørgsel på den kritiske vagthundsjournalistik i en alvorlig krise, er det oplagt at se på teorier, der behandler borgernes opfattelser af og holdninger til magthaverne under kriser. En af de mest prominente teorier omhandler de såkaldte rally around the flag-effekter, som forklarer varierende opbakning og tillid til politiske ledere og magtfulde institutioner gennem en krise. Da ønsket om vagthundsjournalistik med kritisk fokus på myndighederne sandsynligvis vil være højere, når opbakningen og tilliden til magthaverne er lavere, kan litteraturen om rally around the flag-effekterne bruges som afsæt for en forventning om, at efterspørgslen på kritisk vagthundsjournalistik også vil variere gennem krisen.

Johansson, Hopmann og Shehata (2021) arbejder i deres studie af rally around the flag-effekter under coronakrisen med tre faser. I første fase er krisen meget synlig, men endnu ikke politiseret, og usikkerheden er stor. I næste fase er krisen stadig meget synlig, men krisen bliver politiseret, og oppositionspolitikere sætter spørgsmålstejn ved beslutninger og eventuelle fejltrin fra regeringen. I den tredje fase bliver krisen mindre synlig, og den er fortsat politiseret, men den dominerer ikke længere den politiske dagsorden.

Litteraturen om kriser viser, at der i den første fase typisk opstår rally around the flag-effekter, hvor der er en markant stigning i opbakningen til politiske ledere (fx Mueller, 1973). Effekterne under coronakrisen er påvist i flere lande (fx Cardenal et al., 2021; Johansson, Hopmann og Shehata, 2021; Yam et al., 2020), herunder Danmark. I en Gallup-måling fra marts 2020 svarede hele 96 pct., at statsminister Mette Frederiksen havde håndteret coronakrisens første fase "meget godt" eller "overvejende godt" (Dam, 2021), og tilliden til regeringen tog et markant hop opad, ligesom der også var en signifikant stigning i

tilliden til andre offentlige institutioner (Bækgaard et al., 2020). Disse effekter aftager dog oftest igen, når krisen går ind i den næste fase, hvor krisen stadig er ekstraordinært synlig, men usikkerheden bliver mindre, og krisen bliver mere politiseret. I tredje fase, hvor krisen normaliseres og er mindre synlig, er rally around the flag-effekterne typisk forsvundet og tidligere mønstre genetableret (Johannson, Hopmann og Shehata, 2021). Disse effekter har potentielle implikationer for efterspørgslen på den kritiske vagthundsjournalistik.

Der findes to skoler i litteraturen om rally around the flag-effekter (Hetherington og Nelson, 2003). Den ene, *patriotismeskolen*, er baseret på, at lederen bliver et symbol, som befolkningen kan støtte op om midt i krisens usikkerhed. Den psykologiske mekanisme kan forstås via *terror management*-teorien (Becker, 1975), som tager udgangspunkt i menneskers bevidsthed om egen dødelighed og frygt for at dø. Når en krise, som i dette tilfælde en pandemi, minder folk om deres egen dødelighed, bliver denne bevidsthed og frygt forstærket. I den usikre situation vil flere mennesker bakke om den leder, som tager beslutninger og forsøger at agere skjold og holde døden for døren og reducere den ukendte trussel (Doty, Peterson og Winter, 1991; Landau et al., 2004). Den anden skole, *opinionslederskolen*, peger på, at politikere i opposition til regeringen vil holde igen med kritik i krisens indledende fase, hvor der hersker stor usikkerhed. Lederen vil få mere opmærksomhed fra medier, og derfor vil befolkningen heller ikke se det sædvanlige omfang af kritiske stemmer i nyhederne (Baker og Oneal, 2001).

Som en følge af den store usikkerhed kan man forvente begrænset efterspørgsel på den kritiske journalistik i den første fase af pandemien, hvor der som fremhævet af patriotismeskolen var et stort psykologisk behov for, at en leder tager teten i forsøget på at reducere omfanget af den ukendte trussel. Denne usikkerhed blev helt automatisk mindre, efterhånden som der i de næste faser kom flere informationer og mere klarhed over omfanget og typen af truslen. De økonomiske omkostninger ved de politiske beslutninger om blandt andet nedlukninger blev tydeligere, og som fremhævet af opinionslederskolen, blev håndteringen af pandemien mere politiseret – også i medierne, hvor oppositionen kritiserede magthavernes ageren. Rally around the flag-effekterne er typisk forholdsvis kortvarige (fx Kernell, 1978; Woods, 2011). Som følge heraf kan man også forvente, at efterspørgslen på vagthundsjournalistik, der kritisk efterprøver de vidtgående politiske beslutninger og stiller kritiske spørgsmål til magthaverne, steg i de næste faser af pandemien. På den baggrund er vores første forventning:

H1: Efterspørgslen på kritisk journalistik var relativt lav i coronakrisens første fase og steg i krisens anden og tredje fase.

Politiske holdninger som forklaring på efterspørgslen

Et af argumenterne i litteraturen om rally around the flag-effekter er, at i den første, usikre fase af en krise er opbakningen til politiske ledere ikke på samme måde som sædvanligt baseret på folks politiske holdninger. Efterhånden som usikkerheden svinder, og krisen bevæger sig ind i fase to og tre, vil de individuelle politiske holdninger igen have stærkere betydning for opbakningen til de politiske ledere (Johansson, Hopmann og Shehata, 2021). Derfor kan vi også forvente, at de politiske holdninger vil have betydning for efterspørgslen på kritisk journalistik. Denne forventning bakkes op af teorierne om ”politisk motiveret tænkning” (Kunda, 1990) og ”de fjendtlige mediers effekt” (Vallone, Ross og Lepper, 1985).

Når folk støder på information, som modsiger deres eksisterende holdninger og overbevisninger, vil de ifølge teorien om politisk motiveret tænkning ofte bearbejde det med udgangspunkt i at forsvare deres holdninger (fx Chaiken, Liberman og Eagly, 1989; Kunda, 1990). Det kan de eksempelvis gøre ved at ignorere eller devaluere information og afskrive troværdigheden af informationen og afsenderen (Lord, Ross og Lepper, 1979; Taber, Lodge og Glathar, 2001). Når en krise bliver mere politiseret, men regeringen forsat får stor opmærksomhed i nyhedsmedierne, da den står med ansvaret for krisehåndteringen, er det dermed sandsynligt, at vælgere med divergerende politiske holdninger forsvarer sig mod indholdet i nyhederne ved at betragte det som utilstrækkeligt.

Samtidig er det veletableret i forskningen, at der er en generel tendens til, at folk opfatter medieindhold som skævvredet i forhold til deres eget synspunkt, hvilket kaldes ”de fjendtlige mediers effekt” (fx Gunther, 2013; Perloff, 2020). En række studier har påvist, at når borgere med forskellige politiske holdninger bliver præsenteret for det samme journalistiske indhold, er der en tendens til, at begge grupper opfatter journalistikken som skævvredet til fordel for den anden side og til ulempe for deres eget politiske standpunkt (fx Christen, Kannaovakun og Gunther, 2002; Vallone, Ross og Lepper, 1985).

På baggrund af teorierne om de fjendtlige mediers effekt og politisk motiveret tænkning kan man forvente, at dem, der ikke er enige med regeringen, vil være mere tilbøjelige til at ræsonnere sig frem til, at nyhedsmedierne ikke dækker regeringen tilstrækkelig kritisk, og at de bør skrue op for vagthundsrollen, end dem, der støtter regeringen. Men når de gør det på baggrund af deres politiske holdninger, er det væsentligt at skelne mellem deres partitilhørsforhold og deres egen holdning til bestemte emner, i dette tilfælde coronaviruset, fordi begge dele kan spille ind (fx Slothuus, 2010).

I den forbindelse peger litteraturen på, at vælgerne har tendens til at bruge deres parti som pejlemærke, når de skal tage stilling til forskellige sager (Carsey

og Layman, 2006). Partierne kan endda flytte etablerede holdninger hos en del af deres vælgere, når de ændrer holdning og retorik i et politisk spørgsmål, også når det gælder holdninger, der sædvanligt plejer at tilhøre partier på den anden side af det politiske spektrum (Slothuus, 2010; Slothuus og Bisgaard, 2021a). Når en krise som coronapandemien bliver mere politiseret efter den indledende usikkerhed og borgfred, vil oppositionspartierne sende et stærkere signal til vælgerne om, at de er utilfredse med nogle aspekter af regeringens håndtering af krisen. Vælgerne vil derfor få skærpet deres holdninger til krisens håndtering, og som følge deraf vil det også være mere sandsynligt, at de vil efterspørge en mere kritisk mediedækning. Det samme vil ikke gøre sig gældende for de vælgere, der støtter regeringen. De vil snarere opfatte dækningen som værende for kritisk over for regeringen. På den baggrund er vores anden forventning:

H2: Efterspørgslen på kritisk journalistik følger partiskellene, således at vælgere, der stemte på oppositionspartierne, i højere grad efterspurgte kritisk journalistik end vælgere, der stemte på regeringen eller dens støttepartier.

Men spørgsmålet er, om vælgerne blindt følger deres partiers syn på sagerne. Flere studier finder, at partierne har en betragtelig indflydelse på deres vælgers opfattelse af og holdning til bestemte politiske emner (fx Slothuus og Bisgaard, 2021a, 2021b). Andre studier finder dog, at vælgerne tolker partiernes udmeldinger i relation til deres egne eksisterende holdninger til spørgsmålet og til den information, de har tilgængelig, hvilket begrænser partiernes indflydelse (fx Bullock, 2011; Mullinix, 2016; Peterson, 2019; Slothuus, 2010).

I forbindelse med coronapandemien havde vælgerne ekstremt meget tilgængelig information, og det var muligt for dem at danne holdninger til konsekvenserne for både det danske sundhedsvæsen og den danske økonomi. Netop disse to områder var væsentlige aspekter, som politikerne skulle finde en balance mellem. Overordnet set fulgte regeringen gennem krisen et forsigtighedsprincip, hvor sundhedstruslen blev prioriteret over den økonomiske trussel, hvorimod oppositionen – særligt efter den første fase – argumenterede for, at de økonomiske konsekvenser skulle have større betydning for den førte politik.

Vi forventer, at vælgerne egne holdninger til pandemien som henholdsvis en sundhedstrussel og som en økonomisk trussel vil have indflydelse på, i hvor høj grad de efterspurgte kritisk vagthundsjournalistik. Hvis vælgere, der stemte på oppositionspartierne, opfattede pandemien som en stor sundhedsmæssig krise og i mindre grad en økonomisk krise, hvilket retfærdiggjorde stramme restriktioner, vil de sandsynligvis være mindre tilbøjelige til at basere deres ræsonnementer på deres partis udmeldinger. Derfor vil de sandsynligvis også være

mindre tilbøjelige til at føle, at nyhedsmedierne var skævvredne til fordel for regeringens standpunkt. Derfor er vores tredje forventning:

H3: Partipræferencens indflydelse på efterspørgslen på kritisk journalistik er modereret af vælgernes opfattelser af coronakrisens konsekvenser.

Forskningsdesign og casebeskrivelse

For at kunne følge udviklingen i efterspørgslen på den kritiske journalistik baserer vores undersøgelse sig på tre spørgeskemaundersøgelser gennemført med cirka syv måneders mellemrum under coronakrisen. Data blev indsamlet i samarbejde med DMA Research i perioderne 4.-7. april 2020 (N = 1.041), 10.-16. november 2020 (N = 1.000) og 3.-14. juni 2021 (N = 1.000). Stikprøverne fra DMA Research's onlinepanel blev stratificeret, så de afspejlede den danske befolkning over 18 år på køn, alder, uddannelse og region. Spørgeskemaerne havde en række spørgsmål om holdningen til journalistikken under coronapandemien samt spørgsmål om opfattelse af krisens konsekvenser og partipræference. De anvendte spørgsmål afrapporteres sammen med resultaterne.

De tre spørgeskemaundersøgelser blev gennemført i perioder, der afspejler de tre faser af coronakrisen (Johannson, Hopmann og Shehata, 2021), og som kan forventes at have betydning for efterspørgslen på den kritiske vagthunds-journalistik. I den første fase, hvor vi indsamlede data i april 2020, var der stor bekymring for pandemiens konsekvenser og høj opbakning til regeringens politik. Landet var i en omfattende nedlukning, hvor skolebørn og mange offentligt ansatte var sendt hjem, og hvor privatansatte også blev opfordret til at arbejde hjemmefra. Der var forsamlingsloft på ti personer, og biografer, restauranter og lignende var lukket. Bekymringen var høj både for de økonomiske konsekvenser og for, at hospitalerne ikke ville være i stand til at hjælpe de syge. Samtidig var mere end 80 pct. af befolkningen enige i, at landet og lederne havde stået sammen i kampen mod coronavirus (Nielsen, Roepstorff og Petersen, 2022).

I anden fase var bekymringen for pandemiens konsekvenser faldet en smule, men var fortsat høj (Nielsen, Roepstorff og Petersen, 2022). I begyndelsen af november 2020, hvor vores data er indsamlet, var nogle af restriktionerne fra den hårde nedlukning ophævet. Der var dog fortsat et forsamlingsloft på ti personer på nær til arrangementer, hvor man kunne sidde ned på faste pladser med tilstrækkelig afstand. Det betød blandt andet, at restauranter var åbne, men skulle lukke senest klokken 22. Skolerne var åbne, men med afstandskrav. Syv nordjyske kommuner var dog underlagt en særlig nedlukning på grund af smittespredning med en særlig muteret coronavirus, som stammede fra mink. Frygten for virus fra mink førte også til beslutningen om, at samtlige danske

mink skulle aflives på grund af frygten for, at spredningen af virusmutation fra minkene ville få store konsekvenser for effektiviteten af de vacciner, som var på vej. Beslutningen blev meddelt på pressemødet den 4. november – cirka en uge inden vores anden spørgeskemaundersøgelse blev gennemført.

Mens mere end 70 pct. af befolkningen i april 2020 svarede, at deres tillid til regeringen på en skala fra 0 til 10 lå på 7 eller højere, var andelen faldet til godt 50 pct. i november 2020. Samtidig var andelen, der erklærede sig helt eller delvis enige i, at landet og lederne havde stået sammen i kampen mod coronavirus faldet fra over 80 pct. til godt 50 pct. (Nielsen, Roepstorff og Petersen, 2022). Dermed var usikkerheden og bekymringen fortsat høj, men tilliden til regeringen var faldet, og oplevelsen af konflikt mellem politikerne var øget.

I tredje fase, hvor vi samlede data i juni 2021, var bekymringen faldet markant og optimismen på det højeste niveau i krisen, de fleste restriktioner var ophævet, og en udfasning af de øvrige var undervejs. Tilliden til regeringen lå omtrent på samme niveau som i november 2020, mens andelen, der oplevede, at landet og lederne havde stået sammen i kampen mod coronavirus, var omkring 10 procentpoint højere end i november 2020, men samtidig næsten 20 procentpoint lavere end i april 2020 (Nielsen, Roepstorff og Petersen, 2022). I denne tredje fase var bekymringen for coronavirus altså forholdsvis lav, og tilliden til regeringen set i forhold til krisens første fase var også lav. Oplevelsen af politisering var højere end i krisens første fase, men lavere end i krisens anden fase.

Der var altså tydelig variation i befolkningens opfattelser og holdninger i de tre faser, hvilket giver et stærkt grundlag for undersøgelsen af, om borgernes efterspørgsel på den kritiske vagthundsjournalistik varierede gennem coronakrisens faser, i takt med at konteksten for deres forventninger til journalistikken ændrede sig.

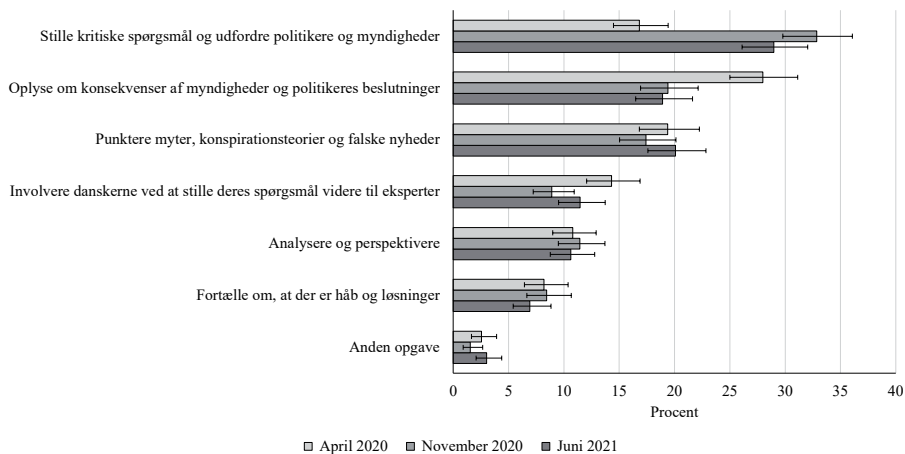
Resultater

For at teste vores første hypotese om udviklingen i efterspørgslen på kritisk vagthundsjournalistik gennem coronakrisen bad vi respondenterne i de tre spørgeskemaundersøgelser angive, hvad de anså som den vigtigste opgave for journalisterne i forbindelse med krisen. Som det kan ses i figur 1, steg ønsket om kritisk vagthundsjournalistik markant fra krisens første fase til de efterfølgende faser.

Andelen, der valgte den kritiske rolle som den vigtigste, steg fra 16,8 pct. i april 2020 til 32,8 pct. i november 2020 ($p < 0,001$). I juni 2021 valgte 29 pct. kritikken som den vigtigste rolle, hvilket adskiller sig signifikant fra andelen i april 2020 ($p < 0,001$), men ikke fra andelen i november 2020 ($p = 0,08$). Dermed skete der altså næsten en fordobling i efterspørgslen på kritiske spørgsmål

til og udfordring af politikere og myndigheder fra første til anden fase i krisen. Det støtter vores første hypotese om, at efterspørgslen på kritisk journalistik var relativt lav i coronakrisens første fase og efterfølgende steg i krisens anden og tredje fase.

Figur 1: Journalistikkens vigtigste rolle under coronapandemien

Note. Spørgsmål: Væg opgaven, som du mener, er vigtigst for journalister at varetage i forbindelse med coronapandemien. Vægtede andele med 95% konfidensintervaller. N(april 2020) = 1.041, N(november 2020) = 1.000, N(juni 2021) = 1.000.

Stigningen skete især på bekostning af efterspørgslen på oplysning om konsekvenser af myndigheder og politikeres beslutninger. Andelen, der valgte oplysning som den vigtigste rolle, faldt fra 28 pct. i april 2020 til 19,4 pct. i november 2020 ($p < 0,001$). I juni 2021 valgte 18,9 pct. oplysningen som den vigtigste rolle, hvilket adskiller sig signifikant fra andelen i april 2020 ($p < 0,001$), men ikke fra andelen i november 2020 ($p = 0,8$). Resultaterne giver mening i forhold til, at der i krisens første fase herskede stor usikkerhed omkring, hvordan borgerne skulle forholde sig for at undgå at blive smittet og eventuelt smitte andre. Politikerne tog hurtige og vidtrækkende beslutninger, og borgernes behov for oplysning var stort. Da usikkerheden i de efterfølgende faser var dæmpet, og politiseringen tog fart med blandt andet minkskandalen, blev den kritiske vagthund den væsentligste rolle i borgernes øjne. Det tyder altså på, at de rally around the flag-effekter, man kunne se i adskillige lande verden over og også i Danmark (Bækgaard et al., 2020; Cardenal et al., 2021; Dam, 2021; Yam, 2020), smitter af på ønsket om, at pressen i første omgang skal begrænse

journalistik, der stiller kritiske spørgsmål og udfordrer politikere og myndigheder. Det tyder også på, at denne effekt er kortvarig, præcis som den øgede opbakning til magthaverne i rally around the flag-effekterne.

For at teste vores anden hypotese om, at partipolitiske tilhørsforhold har betydning for efterspørgslen på den kritiske vagthundsjournalistik, spurgte vi respondenterne, om journalisterne havde lagt for meget, tilpas eller for lidt vægt på at stille kritiske spørgsmål og udfordre politikere og myndigheder, og sammenholdt svarene med partipræference. Svarkategorierne ”alt for meget” og ”for meget” samt ”alt for lidt” og ”for lidt” blev slået sammen, respondenter, der svarede ”ved ikke” blev udeladt, og de resterende respondenter blev inddelt efter, hvorvidt de stemte på regeringen (Socialdemokraterne), støttepartier (Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten) eller oppositionen (Venstre, Dansk Folkeparti, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti og Nye Borgerlige). Da vi ikke har svar på partipræference i den første dataindsamling, bygger denne del af analysen på svar fra undersøgelserne fra november 2020 og juni 2021.

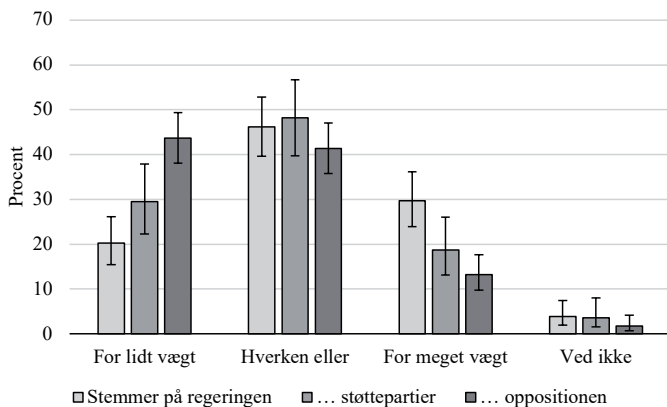
For både november 2020 og juni 2021 viser resultaterne tydeligt, at efterspørgslen på kritisk journalistik afhænger af partipræference (se figur 2). I november 2020 mente 20,3 pct. af dem, der stemte på regeringen, at journalisterne havde lagt *for lidt* vægt på at være kritiske. Det samme gjorde sig gældende for 29,5 pct. af dem, der stemte på støttepartierne, og 43,7 pct. af dem, der stemte på oppositionen. Mens forskellen mellem dem, der stemte på regeringen, og dem, der stemte på støttepartier, ikke er signifikant ($p = 0,06$), er både forskellen mellem dem, der stemte på regeringen, og dem, der stemte på oppositionen ($p < 0,001$), samt forskellen mellem dem, der stemte på støttepartierne, og dem, der stemte på oppositionen ($p < 0,01$), signifikant.

I juni 2021 mente 16,6 pct. af dem, der stemte på regeringen, at journalisterne havde lagt for lidt vægt på at være kritiske. Det samme gjorde sig gældende for 27,3 pct. af dem, der stemte på støttepartierne, og 37,1 pct. af dem, der stemte på oppositionen. Her er både forskellen mellem dem, der stemte på regeringen, og dem, der stemte på støttepartierne ($p < 0,05$), forskellen mellem dem, der stemte på regeringen, og dem, der stemte på oppositionen ($p < 0,001$), samt forskellen mellem dem, der stemte på støttepartierne, og dem, der stemte på oppositionen ($p < 0,05$), signifikant.

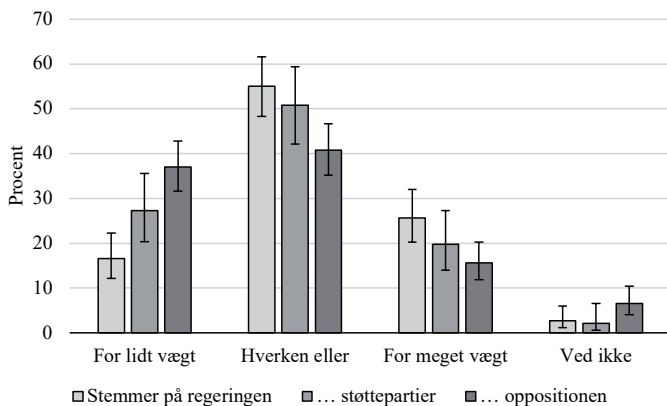
Ser vi på dem, der mente, at journalisterne havde lagt *for meget* vægt på at være kritiske, er det også her tydeligt, at partipræferencerne spillede en rolle. I november 2020 mente 29,7 pct. af dem, der stemte på regeringen, at journalisterne havde lagt for meget vægt på at være kritiske. Det samme gjorde sig gældende for 18,7 pct. af dem, der stemte på støttepartierne, og 13,2 pct. af dem, der

Figur 2: Partivalg og syn på journalisternes kritik af politikere og myndigheder

November 2020

Juni 2021

Note. Spørgsmål: Journalister kan fokusere på forskellige ting, når de dækker en krise, som coronapandemien. Synes du, at journalisterne har lagt for lidt, tilpas eller for meget vægt på de følgende aspekter? Stille kritiske spørgsmål og udfordre politikere og myndigheder. Vægtede andele med 95% konfidensintervaller. November 2020: N(regering) = 256, N(støttepartier) = 155, N(oppositionen) = 340. Juni 2021: N(regering) = 239, N(støttepartier) = 145, N(oppositionen) = 320. Regering = Socialdemokraterne. Støttepartier = Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten. Opposition = Venstre, Dansk Folkeparti, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti og Nye Borgerlige.

stemte på oppositionen. Både forskellen mellem dem, der stemte på regeringen, og dem, der stemte på støttepartierne ($p < 0,05$), samt forskellen mellem dem, der stemte på regeringen, og dem, der stemte på oppositionen ($p < 0,001$), er signifikant. Derimod er forskellen mellem dem, der stemte på støttepartierne, og dem, der stemte på oppositionen ($p = 0,15$) ikke signifikant.

I juni 2021 mente 25,7 pct. af dem, der stemmer på regeringen, at journalisterne havde lagt for meget vægt på at være kritiske. Det samme gjorde sig gældende for 19,8 pct. af dem, der stemte på støttepartierne, og 15,6 pct. af dem, der stemte på oppositionen. Mens forskellen mellem dem, der stemte på regeringen, og dem, der stemte på oppositionen ($p < 0,01$), er signifikant, er forskellene mellem dem, der stemte på regeringen, og dem, der stemte på støttepartierne ($p = 0,19$), samt mellem dem, der stemte på støttepartierne, og dem, der stemte på oppositionen ($p = 0,29$), ikke signifikant.

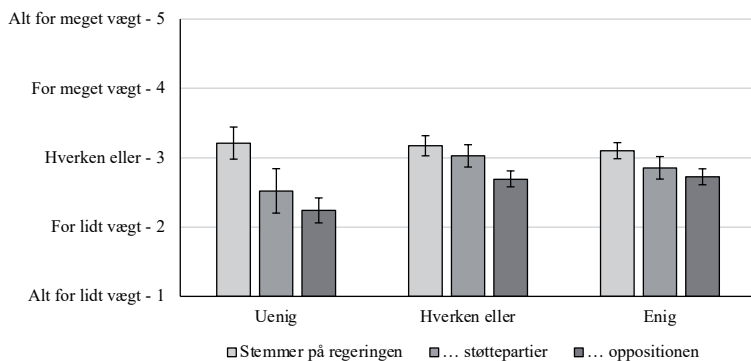
Samlet set støtter resultaterne vores anden hypotese om, at forskellene i efterspørgslen på kritisk journalistik følger partiskellene. Oppositionspartiernes vælgere var langt mere tilbøjelige end regeringens vælgere til at mene, at journalisterne lagde for lidt vægt på at være kritiske over for politikere og myndigheder. Samtidig var de mindre tilbøjelige til at mene, at journalisterne lagde for meget vægt på at være kritiske. Andelen blandt støttepartiernes vælgere ligger generelt mellem dem fra regeringen og oppositionens vælgere, og selvom forskellene ikke i alle tilfælde er signifikante, støtter det konklusionen om, at partipræferencer har betydning for efterspørgslen på kritisk journalistik.

For at teste vores tredje hypotese om, at vælgerne ikke blindt følger partiet, men at effekten af partipræference på efterspørgsel på kritisk journalistik er modereret af vælgerens egne opfattelser af coronakrisen, spurgte vi respondenterne om deres holdninger til coronakrisens konsekvenser for sundhedsvæsenet og den danske økonomi. Konkret bad vi dem angive, hvor enige eller uenige de var i udsagnene, “coronapandemien er et stort problem for det danske sundhedsvæsen”, og “coronapandemien har store negative konsekvenser for den danske økonomi”. Svarkategorierne “meget enig” og “enig” samt “meget uenig” og “uenig” blev slået sammen, og respondenterne blev igen inddelt efter, hvorvidt de stemte på regeringen, støttepartier eller oppositionen.

Den modererende effekt af opfattelse af konsekvenserne for sundhedsvæsenet blev undersøgt med en tovejs ANOVA blandt de 1.405 respondenter, der havde svaret på alle relevante spørgsmål i november 2020 og juni 2021. Resultaterne viste en signifikant interaktion mellem partipræference og opfattelse af konsekvenserne for sundhedsvæsenet i forhold til synet på journalisters kritiske tilgang til politikere og myndigheder ($F(4, 1.405) = 3,73, p = 0,005$).

De gennemsnitlige værdier på tværs af grupperne er illustreret i figur 3. For dem, der stemte på regeringen, er der ikke nogen signifikant forskel i synet på journalisternes kritik af politikere og myndigheder mellem dem, der var uenige, og dem, der var enige i, at coronapandemien var et stort problem for det danske sundhedsvæsen ($p = 0,4$). Blandt disse respondenter er gennemsnittet ca. 3, svarende til ”hverken for lidt eller for meget vægt” uafhængig af deres opfattelse af konsekvenserne for sundhedsvæsenet. Modsat er der blandt dem, der stemte på oppositionen, en klar signifikant forskel i synet på behovet for kritisk journalistik mellem dem, der var uenige, og dem, der var enige i, at coronapandemien var et stort problem for det danske sundhedsvæsen ($p < 0,001$). Blandt de respondenter, der stemte på oppositionen og var uenige i, at coronapandemien var et stort problem for sundhedsvæsenet, er gennemsnittet 2,2, sammenlignet med 2,7 blandt dem, der stemte på oppositionen og var enige i, at coronapandemien var et stort problem for sundhedsvæsenet. For dem, der stemte på støttepartierne, er der lige akkurat ikke en signifikant forskel ($p = 0,05$).

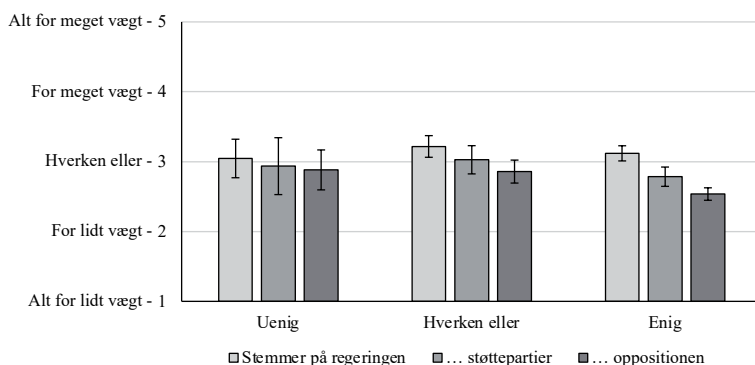
Figur 3: Partivalg, opfattelse af konsekvenser for sundhedsvæsenet og syn på journalisternes kritik af politikere og myndigheder

Note. Spørgsmål på x-aksen: Der er forskellige påstande om coronapandemien. Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? Coronapandemien er et stort problem for det danske sundhedsvæsen. Spørgsmål på y-aksen: Journalister kan fokusere på forskellige ting, når de dækker en krise, som coronapandemien. Synes du, at journalisterne har lagt for lidt, tilpas eller for meget vægt på de følgende aspekter? Stille kritiske spørgsmål og udfordre politikere og myndigheder. Vægtede gennemsnit med 95% konfidensintervaller. Data fra november 2020 og juni 2021: N(regering) = 478, N(støttepartier) = 291, N(oppositionen) = 636. Regering = Socialdemokraterne. Støttepartier = Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten. Opposition = Venstre, Dansk Folkeparti, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti og Nye Borgerlige.

Om opfattelse af konsekvenserne for økonomien har en modererende effekt blev ligeledes undersøgt ved hjælp af en tovejs ANOVA blandt de 1.405 respondenter, der havde svaret på alle relevante spørgsmål i november 2020 og juni 2021. Selvom resultaterne samlet set ikke viste en signifikant interaktion mellem partipræference og opfattelse af konsekvenserne for økonomien ($F(4, 1.405) = 1,40$, $p = 0,23$), er der alligevel en klar forskel på tværs af partipræference (se figur 4).

Figur 4: Partivalg, opfattelse af konsekvenser for økonomien og syn på journalisternes kritik af politikere og myndigheder

Note. Spørgsmål på x-aksen: Der er forskellige påstande om coronapandemien. Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? Coronapandemien har store negative konsekvenser for den danske økonomi. Spørgsmål på y-aksen: Journalister kan fokusere på forskellige ting, når de dækker en krise, som coronapandemien. Synes du, at journalisterne har lagt for lidt, tilpas eller for meget vægt på de følgende aspekter? Stille kritiske spørgsmål og udfordre politikere og myndigheder. Vægtede gennemsnit med 95% konfidensintervaller. Data fra november 2020 og juni 2021: N(regering) = 478, N(støttepartier) = 291, N(oppositionen) = 636. Regering = Socialdemokraterne. Støttepartier = Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten. Opposition = Venstre, Dansk Folkeparti, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti og Nye Borgerlige.

Blandt dem, der stemte på regeringen ($p = 0,63$), og dem, der stemte på støttepartierne ($p = 0,44$), er der ikke en signifikant forskel i synet på kritisk journalistik mellem dem, der var uenige, og dem, der var enige i, at coronapandemien var et stort problem for den danske økonomi. For dem, der stemte på regeringen, ligger gennemsnittet lidt over 3, mens det for dem, der stemte på støttepartierne, ligger lidt under 3. Modsat ser det ud blandt dem, der stemte på oppositionen, hvor der er en signifikant forskel i synet på kritisk journalistik mellem dem, der var uenige, og dem, der var enige i, at coronapandemien var et stort problem for

den danske økonomi ($p < 0,05$). Blandt de respondenter, der stemte på oppositionen og var uenige i, at coronapandemien var et stort problem for økonomien, er gennemsnittet 2,9, mens det blandt dem, der stemte på oppositionen og var enige i, at coronapandemien er et stort problem for økonomien, er 2,5.

Tilsammen viser vores analyser af de modererende effekter, at mens egne holdninger ikke gjorde en forskel blandt regeringens vælgere, afhang efterspørgslen på kritisk journalistik blandt oppositionens vælgere af, hvordan de opfattede coronakrisens konsekvenser. Dette bekræfter vores sidste hypotese om, at partipræferencens indflydelse på efterspørgslen af kritisk journalistik er modereret af vælgernes opfattelser af coronakrisens konsekvenser.

Diskussion og konklusion

Journalisters professionelle ideal er, at de skal tjene offentligheden (Deuze, 2005). Det er netop det aspekt, som giver journalistikken en særlig legitimitet (Skovsgaard og Bro, 2011). Men hvordan tjener man bedst offentligheden i en pludselig opstået og kompleks samfundskrise som coronapandemien? Den diskussion opstod hurtigt under pandemien og drejede sig især om, hvor kritisk pressen skulle gå til værks. I denne undersøgelse har vi set på det spørgsmål fra borgernes perspektiv, da journalistikkens legitimitet netop udspringer af, at den tjener offentligheden.

Resultaterne indikerer, at der var en indledende fase i krisen, hvor information om udviklingen og politikernes beslutninger var væsentligere for borgerne end den kritiske vagthundsjournalistik. I de næste faser af krisen steg ønsket om kritisk journalistik, og den blev med afstand den journalistiske opgave, som den største andel af befolkningen betragtede som den vigtigste. En sandsynlig forklaring er, at efterhånden som den store usikkerhed om smittespredning og om de mulige konsekvenser ved sygdommen blev mindre, og de store beslutninger og deres konsekvenser blev genstand for en mere heftig politisk debat, aftog rally around the flag-effekterne. Hermed fik borgerne også et større behov for, at regeringen og myndighederne blev udfordret med kritisk journalistik.

Resultaterne viser også, at efterspørgslen på den kritiske journalistik i de senere faser af krisen særligt var drevet af dem, der stemte på oppositionspartierne, hvilket også tyder på, at rally around the flag-effekterne i kombination med teorierne om politisk motiveret tænkning og de fjendtlige mediers effekt kan forklare variation i efterspørgslen over tid og mellem folk, der stemte på henholdsvis regerings-, støtte- og oppositionspartierne.

Resultaterne indikerer dog også, at vælgerne ikke blot fulgte deres parti blindt. Deres egne opfattelser og holdninger til coronakrisen spillede også ind. Således er det særligt blandt de oppositionsvælgere, der var uenige i, at corona-

krisen var et stort problem for det danske sundhedsvæsen, eller var enige i, at coronakrisen havde store konsekvenser for dansk økonomi, at man finder dem, som synes, at journalisterne lagde for lidt vægt på at være kritiske. Således synes partiloyalitet at betyde mest for regeringens vælgere, mens egne holdninger har større betydning blandt oppositionens vælgere. Dette mønster tyder altså på, at efterspørgslen på kritisk vagthundsjournalistik undervejs i krisen særligt steg blandt dem, der stemte på oppositionen og opfattede coronakrisen som en mindre trussel mod samfundet, mens efterspørgslen var lavere og stabil blandt dem, der enten stemte på regeringen eller opfattede krisen som en stor trussel for samfundet.

Empirisk kan vi dog ikke følge den antagelse helt til dørs, da vi ikke har mål for partipræference i første dataindsamling. Det betyder, at vi ikke kan udrede, om den lavere efterspørgsel på kritisk journalistik i krisens indledende fase primært var drevet af, at oppositionsvælgerne var tilbageholdne med efterspørgslen i den særlige situation med stor usikkerhed omkring smittespredning, hvor konsekvenserne af ikke at efterleve myndighedernes retningslinjer var ukendte. Det er dog sandsynligt, da vi ser, at det særligt var blandt oppositionsvælgere, at der var stor efterspørgsel på kritisk journalistik i de efterfølgende faser.

Denne begrænsning til trods peger undersøgelsens resultater på, at pressen under kriser som coronapandemien har en svær opgave i at opnå den rette balance i omfanget af den kritiske journalistik. Journalisterne må forsøge at tage bestik af konteksten, for hvis journalisterne bliver for kritiske i deres tilgang i den første fase, risikerer de at underminere tilliden til myndighederne i en situation, hvor det er usikkert, hvor alvorligt en krise udvikler sig. Samtidig risikerer de også at underminere tilliden til dem selv og deres medier, hvis folk oplever, at de lægger for meget vægt på at være kritiske. Omvendt risikerer de også, at politikerne ikke bliver udfordret til at diskutere, begrunde og retfærdiggøre meget vidtgående restriktioner, hvilket særligt gør sig gældende i en situation med meget begrænset politisk debat. Det risikerer i sidste ende også at reducere tilliden til journalister og medier, da efterspørgslen på kritisk journalistik stiger efter krisens indledende fase.

Den svære balance peger også på, at det kunne være interessant, hvis fremtidige undersøgelser kunne inddrage folks reelle medieforbrug – enten gennem *tracking*-data af deres reelle adfærd eller via spørgeskemaer – og kombinere det med en indholdsanalyse af journalistikken under kriser. Det ville give mulighed for at undersøge, hvordan folks præferencer for den kritiske journalistik påvirker deres medieforbrug. I denne undersøgelse ved vi ikke, hvordan indholdet så ud i de forskellige faser, men hvis vi antager, at journalisterne rent faktisk holdt igen med den kritiske journalistik i krisens første fase og derefter øgede

den, er det bemærkelsesværdigt, at efterspørgslen på kritisk vagthundsjournalistik steg, samtidig med at der var mere af den i den daglige coronadækning. En undersøgelse med en kombination af indholdsdata, medieforbrugsdata og folks præferencer for kritisk vagthundsjournalistik under fremtidige kriser ville kunne afdække disse dynamikker mere detaljeret.

Fremtidige undersøgelser kan også med fordel teste rækkevidden og implikationerne af resultaterne. For det første er rally around the flag-effekterne oprindeligt udarbejdet i forbindelse med, at et land går i krig i et andet land. Undersøgelser tyder på, at de også gør sig gældende i sundhedskriser (Bækgaard et al., 2020; Johansson et al., 2021), men spørgsmålet er, hvordan krisens karakter kan tænkes at påvirke efterspørgslen på kritisk vagthundsjournalistik, og hvad det kan betyde. I en sundhedskrise som coronapandemien havde hver enkelt borgers adfærd betydning for udfaldet af krisen, fordi den var med til at konstituere den kollektive adfærd. Selv hvis en mindre gruppe på baggrund af en kritisk nyhedsdækning mistede tilliden til myndighederne og de retningslinjer, de udstak, kunne det have en langt mere direkte effekt på krisens udfald, end det er tilfældet med krig eller terrortilfælde, hvor rally around the flag-effekterne også er kendte. Det kan betyde, at journalisterne og mediernes valg i forhold til den kritiske journalistik har større indflydelse på krisens udfald og kalder på refleksioner over niveauet af kritisk journalistik i sundhedskriser.

For det andet kan effekterne tænkes at variere på tværs af nationale kontekster. Undersøgelser viser, at rally around the flag-effekterne under coronakrisen var højere i lande med lav politisk polarisering og mediepolarisering (Cardenal et al., 2021). Derfor kan man også forvente, at efterspørgslen på den kritiske journalistik var højere og mere polariseret mellem dem, der stemte på regeringen, og dem, der stemte på oppositionen, i lande, hvor den politiske polarisering og mediepolariseringen var høj. Det leder også til spørgsmålet om, i hvor høj grad den kritiske journalistik bør være efterspørgselsdrevet. For journalister er netop rollen som den kritiske vagthund en central professionel norm, som skal være med til at sikre, at politikerne tager gode og transparente beslutninger (Norris, 2014). Den kritiske vagthundsjournalistik har således positive eksternaliteter for samfundet, da selv dem, der ikke efterspørger og forbruger den, får glæde af den. Når politikerne ved, at de bliver bidt i haserne af en kritisk presse, vil de bestræbe sig ekstra på at tage gode og transparente beslutninger. Derfor kan man også argumentere for, at en vis grad af kritisk dækning er nødvendig, uafhængigt af hvad befolkningens efterspørgsel tilsiger. Det gælder også under kriser, hvor der tages mange, hurtige politiske beslutninger med vidtrækkende konsekvenser.

Samlet set peger resultaterne af denne undersøgelse på en svær balancegang i den kritiske vagthundsjournalistik under sundhedskriser, hvor tilliden til myndighederne er afgørende for vores kollektive adfærd, men hvor en kritisk presse også er nødvendig for at kvalificere de politiske beslutninger, der tages på vegne af befolkningen.

Litteratur

- Baden, Denise, Karen McIntyre og Fabian Homberg (2019). The impact of constructive news on affective and behavioural responses. *Journalism Studies* 20 (13): 1940–1959. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2018.1545599>
- Baker, William D. og John R. Oneal (2001). Patriotism or opinion leadership? The nature and origins of the “rally round the flag” effect. *The Journal of Conflict Resolution* 45 (5): 661-687.
- Becker, Ernest (1975). *Escape from evil*. New York: Free Press.
- Bennett, W. Lance og William Serrin (2005). The watchdog role, pp. 169-188 i Geneva Overholser og Kathleen Hall Jamieson (red.), *The Press*. New York: Oxford University Press.
- Brix, Lise (2020). Coronakrise: Skal pressen være talerør for myndigheder – eller gå kritisk til værks? Videnskab.dk. <https://videnskab.dk/kultur-samfund/coronakrise-skal-pressen-vaere-taleroer-for-myndigheder-eller-gaa-kritisk-til-vaerks> (7. april 2022).
- Bullock, John G. (2011). Elite influence on public opinion in an informed electorate. *American Political Science Review* 105 (3): 496-515.
- Bækgaard, Martin, Julian Christensen, Jonas Krog Madsen og Kim Sass Mikkelsen (2020). Rallying around the flag in times of COVID-19: Societal lockdown and trust in democratic institutions. *Journal of Behavioral Public Administration* 3 (2). DOI: <https://doi.org/10.30636/jbpa.32.172>
- Cardenal, Ana S., Laia Castro, Christian Schemer, Jesper Strömbäck, Agnieszka Steinska, Claes de Vreese og Peter Van Aelst (2021). The role of polarization on rally-around-the-flag effects during the COVID-19 crisis, pp. 157-173 i Peter Van Aelst og Jay G. Blumler (red.), *Political communication in the time of coronavirus*. London: Routledge.
- Carsey, Thomas M. og Geoffrey C. Layman (2006). Changing sides or changing minds? Party identification and policy preferences in the American electorate. *American Journal of Political Science* 50 (2): 464-477.
- Chaiken, Shelly, Akiva Liberman og Alice H. Eagly (1989). Heuristic and systematic information processing within and beyond the persuasion context, pp. 212-252 i James S. Uleman og John A. Bargh (red.), *Unintended Thought*. Guilford.

- Christen, Cindy T., Prathana Kannaovakun og Albert C. Gunther (2002). Hostile media perceptions: Partisan assessments of press and public during the 1997 United Parcel Service strike. *Political Communication* 19 (4): 423-436.
- Dam, Phillip Sune (2021). Gallup: Stort flertal mener, at Danmark har håndteret coronakrisen på passende vis – men unge skiller sig ud. *Berlingske*. <https://www.berlingske.dk/samfund/gallup-stort-flertal-mener-at-danmark-har-haandteret-coronakrisen-paa> (7. april 2022).
- Deuze, Mark (2005). What is journalism?: Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism* 6 (4): 442-464. <https://doi.org/10.1177/1464884905056815>
- Dinesen, Peter Thisted og Mads Meier Jæger (2013). The effect of terror on institutional trust: New evidence from the 3/11 Madrid terrorist attack. *Political Psychology* 34 (6): 917-926.
- Doty, Richard M., Bill E. Peterson og David G. Winter (1991). Threat and authoritarianism in the United States, 1978-1987. *Journal of Personality and Social Psychology* 61 (4): 629-640.
- Fawzi, Nayla og Cornelia Mothes (2020). Perceptions of media performance: Expectation-evaluation discrepancies and their relationship with media-related and populist attitudes. *Media and Communication* 8 (3): 335-347.
- Gunther, Albert C. (2013). Hostile media phenomenon, i *The international encyclopedia of communication*. New Jersey: John Wiley & Sons, Ltd. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiech023.pub2>
- Hanitzsch, Thomas (2011). Populist disseminators, detached watchdogs, critical change agents and opportunist facilitators: Professional milieus, the journalistic field and autonomy in 18 countries. *International Communication Gazette* 73 (6): 477-494.
- Hetherington, Marc J. og Michael Nelson (2003). Anatomy of a rally effect: George W. Bush and the war on terrorism. *PS: Political Science & Politics* 36 (1): 37-42.
- Johansson, Bengt, David Nicolas Hopmann og Adam Shehata (2021). When the rally-around-the-flag effect disappears, or: When the COVID-19 pandemic becomes “normalized.” *Journal of Elections, Public Opinion and Parties* 31 (sup1): 321-334.
- Kernell, Samuel (1978). Explaining presidential popularity. *American Political Science Review* 72 (2): 506-522.
- Kleinnijenhuis, Jan, Anita M. J. van Hoof og Dirk Oegema (2006). Negative news and the sleeper effect of distrust. *Harvard International Journal of Press/Politics* 11 (2): 86-104.
- Kovach, Bill og Tom Rosenstiel (2001). *The elements of journalism: What news people should know and the public should expect*. New York: Three Rivers Press.
- Kunda, Ziva (1990). The case for motivated reasoning. *Psychological Bulletin* 108 (3): 480-498.

- Landau, Mark J., Sheldon Solomon, Jeff Greenberg, Florette Cohen, Tom Pyszczynski, Jamie Arndt, Claude H. Miller, Daniel M. Ogilvie og Alison Cook (2004). Deliver us from evil: The effects of mortality salience and reminders of 9/11 on support for President George W. Bush. *Personality and Social Psychology Bulletin* 30 (9): 1136-1150.
- Lord, Charles G., Lee Ross og Mark R. Lepper (1979). Biased assimilation and attitude polarization: The effects of prior theories on subsequently considered evidence. *Journal of Personality and Social Psychology* 37 (11): 2098-2109.
- Mikkelsen, Morten (2020). Dilemma: Skal medier være mikrofonholdere for myndigheder i coronakrisen? *Kristeligt Dagblad*. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/debat-indlaeg/skal-medier-vaere-mikrofonholdere-myndigheder-i-coronakrisen> (7. april 2022).
- Mueller, John E. (1973). *War, presidents, and public opinion*. New York: John Wiley & Sons.
- Mullinix, Kevin J. (2016). Partisanship and preference formation: Competing motivations, elite polarization, and issue importance. *Political Behavior* 38 (2): 383-411.
- Nielsen, Louise Halberg, Andreas Roepstorff og Michael Bang Petersen (2022). Danskernes adfærd og holdninger under corona-pandemien, 10. marts. https://hope-project.dk/#/reports/danskernes_adfaerd_og_holdninger/versions/10-03-2022.
- Norris, Pippa (2014). Watchdog journalism, i Mark Bowen, Robert E. Goodin og Thomas Schillemans (red.), *The Oxford handbook of public accountability*. Oxford: Oxford University Press.
- Perloff, Richard M. (2020). Hostile media effect, i *The International Encyclopedia of Media Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons, Ltd. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781119011071.iemp0149>
- Petersen, Michael Bang, Lasse Engbo Christiansen, Alexander Bor, Marie Fly Lindholt, Frederik Jørgensen, Rebecca Adler-Nissen, Andreas Roepstorff og Sune Lehmann (2022). Communicate hope to motivate the public during the COVID-19 pandemic. *Scientific Reports* 12: 2502.
- Peterson, Erik (2019). The scope of partisan influence on policy opinion. *Political Psychology* 40 (2): 335-353.
- Skovsgaard, Morten og Peter Bro (2011). Preference, principle and practice: Journalistic claims for legitimacy. *Journalism Practice* 5 (3): 319-331.
- Skovsgaard, Morten, Erik Albæk, Peter Bro og Claes H. de Vreese (2012). Media professionals or organizational marionettes: Professional values and constraints of Danish journalists, pp. 155-170 i David H. Weaver og Lars Willnat (red.), *The global journalist in the 21st century*. London: Routledge.
- Slothuus, R. (2010). When can political parties lead public opinion? Evidence from a natural experiment. *Political Communication* 27 (2): 158-177.

- Slothuus, Rune og Martin Bisgaard (2021a). How political parties shape public opinion in the real world. *American Journal of Political Science* 65 (4): 896-911.
- Slothuus, Rune og Martin Bisgaard (2021b). Party over pocketbook? How party cues influence opinion when citizens have a stake in policy. *American Political Science Review* 115 (3): 1090-1096.
- Slothuus, Rune og Claes H. de Vreese (2010). Political parties, motivated reasoning, and issue framing effects. *Journal of Politics* 272 (3): 630-645.
- Taber, Charles S., Milton Lodge og Jill Glathar (2001). The motivated construction of political judgments, pp. 198-226 i James H. Kuklinski (red.), *Citizens and politics: Perspectives from political psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vallone, Robert P., Lee Ross og Mark R. Lepper (1985). The hostile media phenomenon: Biased perception and perceptions of media bias in coverage of the Beirut massacre. *Journal of Personality and Social Psychology* 49 (3): 577-585.
- Van Der Wurff, Richard og Klaus Schoenbach (2014). Civic and citizen demands of news media and journalists: What does the audience expect from good journalism? *Journalism & Mass Communication Quarterly* 91 (3): 433-451
- Woods, Joshua (2011). The 9/11 effect: Toward a social science of the terrorist threat. *The Social Science Journal* 48: 213-233.
- Yam, Kai. C., Joshua C. Jackson, Christopher M. Barnes; Jenson Lau, Xin Qin og Hin Yeung Lee (2020). The rise of COVID-19 cases is associated with support for world leaders. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 117: 25429-25433.

Frederik Juhl Jørgensen og Michael Bang Petersen

Smittebeskyttende adfærd under anden bølge af covid-19-pandemien i Danmark

Et afgørende fokus under covid-19-pandemien har været på at motivere omfattende adfærdsændringer i befolkningen. I denne artikel undersøger vi, hvilke psykologiske faktorer der var mest afgørende for danskernes adfærd under anden bølge af pandemien. Baseret på en spørgeskemaundersøgelse, der er repræsentativ for den voksne danske befolkning, viser vi, at folk, der (1) oplever coronavirusset som en personlig trussel, (2) oplever, at en ændret adfærd gør en forskel ("responseffektivitet"), (3) oplever, at en ændret adfærd ikke har høje omkostninger ("responsomkostninger"), samt (4) har høj institutionel tillid, er mere tilbøjelige til at agere i overensstemmelse med de smittebeskyttende adfærdsråd. Samtidig viser vi, at faktorerne (2)-(4) neutraliserer sammenhængen mellem trusselsfølelsen og den smittebeskyttende adfærd. Dermed anviser vi en potentiel vej til at fremme adfærdsændringer under en krise, der går udenom den frygt.

Nøgleord: smitteforebyggende adfærd, protection motivation theory, nationalt repræsentativt survey

I mange samfundsmæssige kriser forsøger politiske ledere at berolige deres befolkning og anmoder dem om at undgå panik, mens lederne selv løser krisen (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a). En sådan strategi er imidlertid ikke hensigtsmæssig under en epidemi, fordi spredningen af smitte i høj grad afhænger af befolkningens adfærd (Anderson et al., 2020). Det betyder med andre ord, at folk netop ikke bør fortsætte med deres liv som sædvanligt. I stedet er det nødvendigt, at borgerne fundamentalt ændrer deres adfærd i form af eksempelvis massive begrænsninger af sociale kontakter for at hæmme spredningen af smitte (Lewnard og Lo, 2020).

Under coronapandemien iværksatte regeringer verden over forskellige interventioner for at fremme befolkningernes efterlevelse af de smittebeskyttende adfærdsråd omkring smitteundvigende (eksempelvis begrænsninger af sociale kontakter) og smitteforebyggende (eksempelvis øget fokus på håndhygiejne) adfærd. Styrken af disse interventioner har varieret fra informationskampagner og opfordringer fra politiske og sundhedsfaglige ledere til stærkere former for magt såsom samfundsnedlukninger. I Danmark blev landet nedlukket under både den første og den anden bølge af coronapandemien på pressemøder henholdsvis 11. marts og 16. december, 2020 (Tænketanken Europa, 2022).

Anvendelsen af magt i den skala, hvor man begrænser menneskers frihed, er imidlertid potentielt problematisk i demokratiske samfund som det danske, hvor store nedlukninger potentielt er i konflikt med fundamentale demokratiske rettigheder såsom retten til at forsamle sig. Således er der i demokratiske samfund både normative og praktiske begrænsninger på, hvor langt man kan gå i anvendelsen af magt over for befolkningen. Oveni denne komplikation er sanktionering af manglende efterlevelse kompliceret eller decideret umulig i de fleste demokratiske samfund uden en massiv opskalering af offentlige overvågningssystemer (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a). Med andre ord er regelefterlevelse i demokratiske samfund en funktion af borgernes samlede overvejelser, og man er derfor nødt til delvist at forlade sig på myndighedernes evne til at overbevise dets borgere om, at adfærdsmæssige ændringer er nødvendige (Tyler og Jackson, 2014). For at forstå hvordan man bedst påvirker borgernes adfærd via kommunikation, er det således nødvendigt at forstå psykologien, der ligger til grund for adfærdsendringer (Bavel et al., 2020; Bonell et al., 2020). For demokratiske regerings håndtering af epidemier samt andre samfundskriser er det afgørende at forstå, hvilke psykologiske faktorer der har været med til at motivere borgernes efterlevelse af myndighedernes råd under coronapandemien.

Adfærdspsykologisk forskning inden for sundhedsområdet har i denne forbindelse ofte fokuseret på *protection motivation theory* (PMT), der kan oversættes til teorien om beskyttende motivationer (Maddux og Rogers, 1983; Rogers, 1975). Denne teori understreger, at hensigtsmæssige beskyttende motivationer opstår som en kombination af en oplevelse af trussel samt en oplevelse af kompetence eller mestring, altså at man personligt oplever, at man kan håndtere denne trussel effektivt uden for store omkostninger. En række studier har også appliceret PMT på adfærd og motivationer under coronapandemien (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a; Jørgensen et al., 2021; Jørgensen, Nielsen og Petersen, 2021; Rad et al., 2021). Disse studier viser generelt opbakning til teoriens forudsigelser. Samtidig viser undersøgelser indsamlet i Danmark, at særligt oplevelsen af handlekompetence var afgørende for adfærden under den første bølge af coronavirus, samt at denne oplevelse var vigtigere end mere politiske faktorer såsom tillid til regeringen og til medborgerne (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a).

Det teoretiske formål med denne artikel er at introducere teorien om beskyttende motivationer til et dansk publikum. Det empiriske formål er at undersøge PMT's forudsigelser under den anden danske bølge af coronavirus i december 2020. I forhold til det tidligere danske studie er denne undersøgelse baseret på en mere fyldestgørende empirisk operationalisering af teoriens facetter og bidrager til forstå relevansen af PMT for fastholdelsen af beskyttende moti-

vationer under en længerevarende krise. Vores data bygger på spørgeskemaer indsamlet i samarbejde med Sundhedsstyrelsen. Data er indsamlet over fire runder fra ultimo november til medio februar via udtræk fra CPR-registeret (N = 6.152). Resultaterne kan dermed betragtes som repræsentative for den voksne danske befolkning.

PMT og covid-19-pandemien

Med udbruddet af coronapandemien fulgte en massiv spredning af information om, hvordan coronaviruset udgjorde en trussel mod samfundet, og hvordan man bedst håndterede denne nye trussel gennem smittebeskyttende foranstaltninger/adfærd (Amidon et al., 2021). PMT fokuserer netop på, hvordan individer reagerer på disse to komponenter – trusselskomponenten og håndteringskomponenten – i risikokommunikationen. Således fastsætter PMT, at folks motivation til at efterleve anbefalinger omkring risikoadfærd, herunder sundhedsmæssige risici, er et aggregat af den risiko, individet oplever, og individets oplevelse af at kunne håndtere den risiko, man står over for gennem efterlevelse af risikoaanbefalingerne (Maddux og Rogers, 1983; Rogers, 1975).

Den afgørende rolle, som PMT tilskriver den oplevede trusselsfølelse, deles med flere teorier inden for social- og sundhedspsykologien (Sheeran, Harris og Epton, 2014). Under tidligere epidemier har man mere generelt fundet, at individer, der føler en høj grad af risiko, også i højere grad efterlever de sundhedsmæssige råd, end individer, der oplever en lav grad af risiko (Brug et al., 2004). Samtidig har covid-19 studier fundet, at oplevet frygt har været en stærk determinant for smittebeskyttende adfærd (fx Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a; Jørgensen et al., 2021; Lindholdt et al., 2021; Brouard, Vasilopoulos og Becher, 2020; Harper et al., 2021). Ovenstående leder til vores første hypotese, som vi refererer til som *trusselshypotesen*.

Trusselshypotesen: Respondenter, som føler en høj grad af personlig bekymring i forhold til at blive smittet med coronavirus, vil i højere grad efterleve anbefalingerne omkring smittebeskyttende adfærd, end respondenter, der føler en lav grad af bekymring.

Forventningen i ovenstående hypotese er ikke overraskende givet fokuset på trusselsoplevelse ovenfor, men ifølge PMT er det også nødvendigt, at individet føler sig kompetent til at håndtere den oplevede trussel, førend den anbefalede adfærd effektivt efterleves (Maddux og Rogers, 1983; Rogers, 1975). Inden for håndteringskomponenten fokuserer PMT på tre faktorer, der hver især påvirker individets oplevelse af at kunne håndtere den forhåndenværende risiko. For det

første den personlige oplevede effektivitetsfølelse, dvs. oplevelsen af selv at have kapaciteten til at efterleve adfærdsanbefalingerne. For det andet den oplevede responseffektivitet, dvs. oplevelsen af, at en ændring af ens adfærd i retning af anbefalingerne gør en forskel i forhold til at beskytte sig selv (her konkret imod infektion med coronavirus). Endelig den oplevede responsomkostning, dvs. de oplevede omkostninger ved at efterleve adfærdsanbefalingerne, eksempelvis mentale omkostninger i forbindelse med begrænsninger af sociale kontakter.

Konsistent med ovenstående har flere kausale studier og tværsnitsstudier vist, at oplevelsen af at kunne håndtere den forestående trussel har været afgørende for efterlevelsen af smittebeskyttende adfædsråd under epidemier mere generelt (fx Bish og Michie, 2010; Teasdale et al., 2012; Ruiters, Abraham og Kok, 2001) og coronapandemien specifikt (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a; Jørgensen et al., 2021; Jørgensen, Nielsen og Petersen, 2021; Rad et al., 2021). I en dansk sammenhæng har forskning indtil nu dog ikke fokuseret på den fulde vifte af faktorer med relevans for håndteringskomponenten, men alene på oplevelsen af personlig effektivitetsfølelse. Det er dermed uklart, hvordan responseffektiviteten samt de oplevede omkostninger påvirkede borgernes beskyttende motivationer under coronapandemien.

Alt i alt fører håndteringskomponenten til følgende forventninger, som vi refererer til som *mestringshypoteserne*.

Mestringshypotesen: Respondenter, som føler, at de i høj grad er i stand til at mestre/håndtere truslen fra coronapandemien, vil i højere grad efterleve anbefalingerne omkring smittebeskyttende adfærd, end respondenter, der føler en lav grad af mestring.

- a. *Personlig effektivitetsfølelse:* Respondenter med høj personlig effektivitetsfølelse vil i højere grad efterleve anbefalingerne end respondenter med lav personlig effektivitetsfølelse.
- b. *Responseffektivitet:* Respondenter, der i høj grad oplever, at en ændret adfærd i overensstemmelse med anbefalingerne beskytter dem imod coronaviruset, vil i højere grad efterleve anbefalingerne end respondenter med en lav følelse af responseffektivitet.
- c. *Responsomkostninger:* Respondenter, der oplever høje omkostninger ved at efterleve anbefalinger, vil i mindre grad efterleve disse, end respondenter, der oplever lave omkostninger.

PMT forudsiger, at den oplevede trussel og følelsen af at kunne håndtere eller mestre truslen vil interagere og tilsammen tilvejebringe den mest effektive beskyttende adfærdsmæssige respons. Med andre ord vil en høj grad af oplevet

mestring øge den positive effekt af en højere oplevet trussel – på efterlevelsen af den beskyttende adfærd – sammenlignet med en lav grad af mestring (Maddux og Rogers, 1983). Konsistent hermed viser metaanalyser af eksisterende studier, at den oplevede trussel og graden af mestring interagerer positivt i forhold til effektivt at producere beskyttende adfærd i forhold til hverdagsagtige trusler såsom rygning, stress og solskoldning (Sheeran, Harris og Epton, 2014). Modsat viser eksperimentel forskning i større trusler såsom pandemier og terrorangreb, dels at mestring i større grad end trusseloplevelsen fordrer efterlevelse, dels at mestring genererer efterlevelse selv i fravær af en oplevet trussel (Pearce et al., 2019; Teasdale et al., 2012). På linje hermed viser Jørgensen, Bor og Petersen (2021a) i en tværnsnitsanalyse, at den personlige effektivitetsfølelse under covid-19-pandemiens første bølge negativt modererer sammenhængen mellem oplevet trussel og efterlevelse af sundhedsråd på tværs af otte vestlige demokratier. Det betyder, at der ses en stærk sammenhæng mellem bekymring og efterlevelse blandt folk, der oplever en lav grad af effektivitet, mens sammenhængen forsvinder blandt folk, der føler en høj grad af effektivitet. Fortolkningen heraf er, at følelsen af at mestre sundhedsråd kan neutralisere effekten af trusseloplevelsen og altså dermed udgøre en alternativ vej til efterlevelse, der ikke er drevet af frygt (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a). Det fører til følgende moderationshypotese, som vi refererer til som *trussel x mestringshypotesen*.

Trussel x mestringshypotesen: Følelsen af at mestre truslen fra coronaviruset – målt ved hjælp af *mestringsfaktorerne* (*personlig effektivitetsfølelse, oplevet responseffektivitet og responsomkostninger*) – neutraliserer sammenhængen mellem den oplevede trussel og efterlevelsen af sundhedsrådene. Dermed er forventningen, at efterlevelsen er drevet af trusseloplevelsen, når følelsen af mestring er lav, mens sammenhængen vil forsvinde for respondenter, der oplever, at de i høj grad mestrer truslen. Forventningerne er skitseret i tabel 1.

En anden faktor, som er blevet fremhævet af en række studier i forhold til efterlevelse af den smittebeskyttende adfærd på individniveau under covid-19-pandemien er tilliden til myndighederne (Jørgensen, Bor, Petersen, 2021a; Lindholdt et al., 2021; Petersen et al., 2021; Lieberoth et al., 2021). Ligeledes kan man på aggregerede niveauer se, at enheder med højere tillid klarer sig bedre end enheder med lavere tillid til deres institutioner (Lindholdt et al., 2021; Brodeur, Grigoryeva og Kattan, 2021; Durante, Guiso og Gulino, 2021). Det hænger teoretisk sammen med, at massive adfærdsændringer på befolkningsniveau som pandemien fordrede kan forstås som et kollektivt handlingsproblem

(Johnson et al., 2020). Her har tidligere forskning vist, at tillid til samfundets institutioner er en afgørende determinant for efterlevelse af kollektive regler og anbefalinger (Ostrom, 1998; Tyler og Jackson, 2014). Det fører igen både til en hypotese om den direkte sammenhæng mellem efterlevelse og institutionel tillid, som vi refererer til som *institutionel tillidshypotesen* samt en moderationshypotese, som vi refererer til som *trussel x tillidshypotesen*.

Institutionel tillidshypotesen: Respondenter, som udtrykker en høj grad af institutionel tillid, vil i højere grad efterleve anbefalingerne omkring smittebeskyttende adfærd, end respondenter, der udtrykker en lav grad af tillid.

Trussel x tillidshypotesen: Høj tillid til samfundets institutioner neutraliserer sammenhængen mellem den oplevede trussel og efterlevelsen af sundhedsrådene. Blandt respondenter, der udtrykker en lav grad af tillid, vil regel-efterlevelsen være drevet af den oplevede trussel, mens sammenhængen vil forsvinde for respondenter, der udtrykker høj tillid. Tabel 1 skitserer forventningen.

Tabel 1: Moderationshypoteser

		Trusselsoplevelse	
		Lav	Høj
Følelse af mestring	Lav	Lav efterlevelse	Høj efterlevelse
	Høj	Høj efterlevelse	Høj efterlevelse
Institutionel tillid	Lav	Lav efterlevelse	Høj efterlevelse
	Høj	Høj efterlevelse	Høj efterlevelse

I en dansk sammenhæng eksisterer der som nævnt evidens for trusselshypotesen, dele af mestringshypotesen samt trussel x mestringshypotesen på baggrund af data indsamlet under første bølge af coronavirus, der startede i marts 2020. Evidensen for tillidshypotesen og trussel x tillidshypotesen er derimod mere varierende. Tillid til samfundets institutioner har vist sig afgørende i forhold til eksempelvis villighed til at tage imod en vaccine mod covid-19 (Lindholt et al., 2021). Samtidig finder nogle studier, at tilliden korrelerer positivt med smittebeskyttende adfærd generelt i Danmark (Lieberoth et al., 2021), mens andre studier kun finder meget svage sammenhænge mellem tillid og smittebeskyttende motivationer under første bølge af coronavirus (Jørgensen et al., 2021a).

Der er altså brug for yderligere viden om betydningen af tillid. Derudover er det mere generelt væsentligt at undersøge, om psykologien bag smittebeskyttende motivationer ændrer sig over tid i en langvarig krise som coronapandemien. Det er eksempelvis muligt, at den akutte oplevelse af en trussel er vigtigere i starten af en krise, men at fastholdelsen af beskyttende adfærd på sigt i højere grad bliver et spørgsmål om mestring, herunder fraværet af oplevede omkostninger ved fortsatte adfærdsændringer (Jørgensen et al., 2022). Ligeledes viser forskning, at starten af coronakrisen var præget af en *rally around the flag*-dynamik, hvor danskerne uanset ståsted udviste tillid til myndigheder og politikere (Bøggild og Jensen, 2020). Over tid blev denne dynamik erstattet af en gradvis udmattelse (jf. Jørgensen et al., 2022), hvilket kan betyde, at mere basale individuelle forskelle i tillid får en større betydning under anden end under første bølge.

Data, variable og statistisk modellering

Data

I samarbejde med Epinion og Sundhedsstyrelsen indsamlede vi i perioden fra 27. november, 2020 til 22. februar, 2021 fire runder af en spørgeskemaundersøgelse om danskernes adfærd og psykologiske motivationer under covid-19. Data blev oprindeligt indsamlet med et særligt fokus på danskernes vaccinationsvillighed. Formålet var at kunne yde empirisk funderet rådgivning i forhold til at styrke myndighedernes indsats omkring kommunikationen af de kommende vacciner. Data omfatter imidlertid også relevante variable i forhold til at analysere nærværende problemstilling, nemlig hvilke psykologiske motivationer der var afgørende for danskernes smittebeskyttende adfærd under anden bølge af coronapandemien i Danmark. Dataindsamlingen dækker bredt set denne anden bølge. Vi så en begyndende stigning i antallet af smittede fra begyndelsen af september 2020. Det medførte en række gradvise stramninger i tiden, der fulgte, der kulminerede den 16. december, 2020, hvor Statsministeren på et pressemøde præsenterede landsdækkende restriktioner der de facto lukkede Danmark ned. Nedlukningen endte med at vare indtil 1. marts, 2021, hvor Danmark blev delvist lukket op igen (Tænk tanken Europa, 2022).

Den første runde data blev indsamlet 27. november-4. december, 2020; den anden 11.-17. december, 2020; den tredje 8.-19. januar, 2021; og den fjerde runde 12.-22. februar, 2021. Vi kontaktede respondenterne via eBoks gennem et udtræk fra CPR-registreret (leveret af Danmarks Statistik). Respondenterne blev udtrukket simpelt tilfældigt fra CPR-registreret blandt alle danskere på 18 år eller derover. Resultaterne kan dermed betragtes som repræsentative for den voksne danske befolkning. På førstedagen for den pågældende datarunde modtog respondenterne et invitationsbrev via eBoks om at deltage i spørgeskema-

undersøgelsen. Efter to dage (på datarundens tredjedag) modtog de den første påmindelse om spørgeskemaundersøgelsen via eBoks. Efter fire dage (på datarundens femtedag) modtog de anden påmindelse via sms. Sideløbende blev der fra hver datarundes fjerdedag indtil afslutningen foretaget telefonopfølgning for at sikre en høj svarprocent. Bemærk at cirka 8 pct. af den danske befolkning er undtaget fra eBoks. Individuer med denne undtagelse blev som en del af telefonopfølgningen i stedet tilbudt at deltage via telefoninterview. Samlet har det, på tværs af datarunderne, resulteret i en svarprocent på cirka 43 (N = 6.152).

Jørgensen, Bor og Petersen (2021b) diskuterer datasættets repræsentativt i dybden. Tabel A1 i appendikset viser fordelingen af respondenter i forhold til variablene uddannelse, køn, alder og geografisk region i stikprøven versus populationen. Overordnet er stikprøven velbalanceret i forhold til populationen med hensyn til køn, alder og region. Derimod ser der ud til at være et vist bias i forhold til uddannelse. Således er højtuddannede overrepræsenterede i stikprøven sammenlignet med deres andel i population. Vi korrigerer stikprøven for disse ubalancer ved at anvende poststratificeringsvægte, der vægter stikprøven hen imod populationsfordelingen. Den tredje kolonne i tabel A1 viser, hvordan disse poststratificeringsvægte succesfuldt genbalancerer stikprøven til perfekt at matche populationen. Vi anvender vægtningen på tværs af alle resultater i artiklen, men læg mærke til, at alle resultater er robuste overfor at ekskludere vægtene (se sektion A2 i appendikset).

Afhængige variable

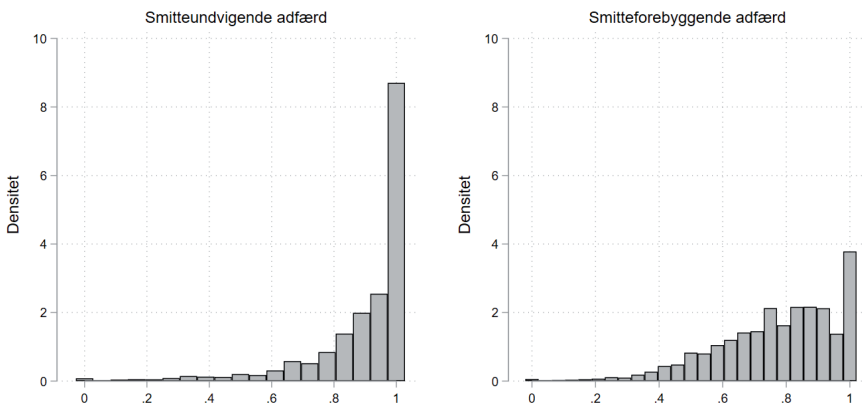
Indenfor PMT skelnes der mellem to typer smittebeskyttende adfærd, nemlig smitteundvigende og smitteforebyggende adfærd (Bish og Michie, 2010; Jørgensen, Bor, Petersen, 2021a). Overordnet inkluderer den undvigende adfærd fysisk distancering, såsom at man begrænser sine sociale kontakter, undgår steder, hvor mange folk er samlet, og undgår at kramme og trykke hånd med andre mennesker. Den smitteforebyggende adfærd inkluderer eksempelvis hygiejniske forholdsregler såsom at sikre en god håndhygiejne eller sikre god ventilation ved at lufte ofte ud. Smitteundvigende adfærd er adfærd, hvor man undgår situationer, der involverer smitte, mens smitteforebyggende adfærd er adfærd, som sænker risikoen for sygdom, hvis man bliver eksponeret for virus. Smitteundvigende adfærd er således en stærkere form for smittebeskyttende adfærd, og det er derfor relevant at skelne mellem de to teoretisk og empirisk.

I konteksten af et batteri på i alt syv udsagn bad vi respondenterne om at forholde sig til tre udsagn relateret til deres smitteundvigende adfærd og fire udsagn relateret til deres smitteforebyggende adfærd. Respondenterne blev indledningsvis spurgt: I hvilken grad var du i går opmærksom på, at ... og så der-

næst de følgende syv udsagn: (1) vaske dine hænder tit eller bruge håndsprit, (2) undgå håndtryk, kindkys og kram, (3) hoste eller nyse i dit ærme, (4) rengøre kontaktpunkter såsom håndtag og stikkontakter, (5) holde 1-2 meters afstand til mennesker, som du ikke bor sammen med, (6) lufte hyppigt ud under ophold indendørs samt (7) begrænse antallet af personer du mødes med privat. For hvert udsagn erklærede respondenterne deres enighed på 7-punkts skalaer fra 1 ”Slet ikke” til 7 ”I høj grad”. Dertil havde respondenterne mulighed for at svare ”Ved ikke” samt ”Ikke relevant”. På tværs af alle udsagn dropper vi respondenter, der enten har svaret ”Ved ikke” eller ”Ikke relevant”.

Vi skaber et indeks for henholdsvis den smitteundvigende adfærd ved at lægge udsagn (2), (5) og (7) sammen ($\alpha = 0,75$) og den smitteforebyggende adfærd ved at lægge udsagn (1), (3), (4) og (6) sammen ($\alpha = 0,67$). Vi skalerer hvert indeks til at variere mellem 0-1, hvor 1 er høj grad af efterlevelse. Figur 1 viser de fulde fordelinger på de to afhængige variable. Som det fremgår af figuren, er den smitteundvigende adfærd relativt skævt fordel hen imod en høj grad af efterlevelse, hvorimod den smitteforebyggende adfærd er mere spredt ud.

Figur 1: Fordelinger på de afhængige variable

Note: Figuren viser histogrammer over fordelinger af respondenter på de to afhængige variable. Venstre panel viser den smitteundvigende adfærd (gennemsnit = 0,89; standardafvigelse = 0,17), mens det højre panel viser den smitteforebyggende adfærd (gennemsnit = 0,77; standardafvigelse = 0,19).

Uafhængige variable

Vi måler respondenternes oplevede personlige trusselsfølelse ved hjælp af deres enighed i udsagnet, ”Jeg er meget bekymret for at blive smittet med covid-19.

Vi måler personlig effektivitetsfølelse ved hjælp af udsagnet, ”Jeg kan følge alle sundhedsmyndighedernes råd og anbefalinger, hvis jeg vil”. Vi måler den oplevede responseffektivitet ved at lægge respondenternes enighed i to udsagn sammen: (1) ”Hvis jeg følger sundhedsmyndighedernes råd, er jeg i så stor sikkerhed som muligt under epidemien”, og (2) ”Hvis jeg følger sundhedsmyndighedernes råd, er jeg med til at beskytte andre fra covid-19.” Vi måler ligeledes de oplevede responsomkostninger ved at lægge to udsagn sammen: (1) ”Hvis jeg følger sundhedsmyndighedernes råd, vil det gå ud over mit forhold til andre mennesker”, og (2) ”Hvis jeg følger sundhedsmyndighedernes råd, bliver mit liv forringet.” På alle de ovenstående udsagn erklærede respondenterne deres enighed/uenighed på 7-punkts skalaer fra 1 ”Helt uenig” til 7 ”Helt enig”. Dertil havde respondenterne mulighed for at svare ”Ved ikke”. Endelig måler vi respondenternes institutionelle tillid ved at spørge: ”På en skala fra 0 til 10, hvor stor tillid har du personligt til de danske myndigheder?”, hvor 0 betød ”Slet ingen tillid til myndighederne”, og 10 betød ”Fuld tillid til myndighederne”.

Vi fjerner alle respondenter, der har svaret ”Ved ikke” på et af udsagnene ovenfor. Derudover centrerer vi alle variable på deres gennemsnit med en standardafvigelse på 0,5. Tabel 2 giver et overblik over studiets primære uafhængige variable. Gennemsnittet og standardafvigelsen i tabellen er baseret på målenes oprindelige skalaer. Figur A1 viser derudover de bivariate korrelationer mellem studiets primære uafhængige og afhængige variable. Ud over vores primære uafhængige variable inkluderer vi køn, alder, uddannelse og region som kontrolvariable i modellerne nedenfor. Grundet vores samarbejde med Sundhedsstyrelsen omkring indsamling af data var det ikke muligt at inddrage politiske variable såsom stemme ved det seneste valg.

Tabel 2: Overblik over de primære uafhængige variable

	Gns.	Std.afv.	Min	Max	N
Trusselsfølelse	4,79	1,90	1	7	6.086
Personlig effektivitetsfølelse	5,98	1,79	1	7	6.038
Responseffektivitet	12,03	2,93	2	14	5.968
Responsomkostninger	7,43	3,69	2	14	5.955
Institutionel tillid	9,11	1,97	0	10	6.152

Note: gennemsnit, standardafvigelse, min og max værdier er baseret på de oprindelige skalaer.

Statistisk modellering

Vi anvender multipel vægtet lineær regression til at analysere, hvilke psykologiske variable der stærkest forudsiger henholdsvis smitteundvigende og smitte-

forebyggende adfærd (figur A2 og A3 viser, at de lineære modeller er robuste i forhold til potentielle ikkelineariteter). I hovedmodellerne nedenfor regresserer vi, i første omgang, hver af de respektive afhængige variable på det fulde sæt af uafhængige og kontrolvariable. Jævnfør skaleringen ovenfor – hvor vi redegjorde for, at de uafhængige variable var centreret på deres gennemsnit med standardafvigelse 0,5 – giver den statistiske modellering en fortolkning af de estimerede koefficienter, der svarer til ændringen i de afhængige variable associeret med en ændring på to standardafvigelser i de respektive uafhængige variable (kontrolleret for de øvrige variable i modellerne). Vi modellerer desuden moderationshypoteserne, i separate modeller, som en lineær interaktion mellem den oplevede trusselsfølelse og de respektive relevante variable. Jævnfør dataafsnittet poststratificerer vi alle resultater, så vores stikprøve vægtes hen imod populationen på en række relevante variable jævnfør tabel A1. Bemærk, at resultaterne ikke ændres ved at undlade vægtningen (se afsnit A2 i appendikset). Vi tilføjer desuden dummies for datarunde til alle modeller for at tage højde for potentielle underliggende tidsmæssige trends i data. Vi anvender robuste standardfejl i alle estimationer.

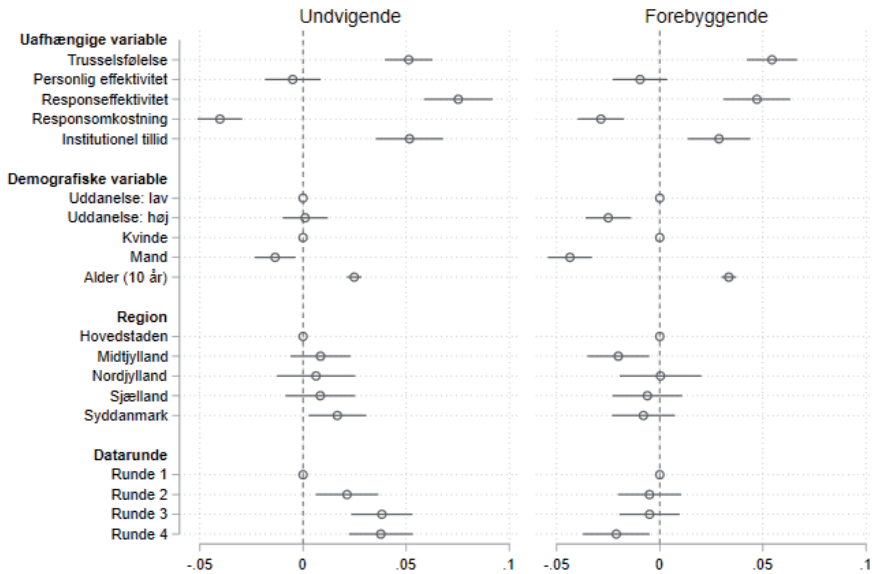
Resultater

Overordnede sammenhænge

Figur 2 viser de overordnede estimerede sammenhænge mellem den smittebebyggende adfærd og de uafhængige variable (supplerende regressionstabeller forefindes i sektion A3 i appendikset). Hvis vi først fokuserer på den smitteundvigende adfærd (panelet til venstre) ses det, at en stigning i trusselsfølelsen på to standardafvigelser er associeret med en lille stigning i den smitteundvigende adfærd på 5 procentpoint ($p < 0,0001$). Vi observerer ligeledes en statistisk signifikant, men lille sammenhæng mellem responseffektiviteten og den smitteundvigende adfærd. En stigning i den oplevede responseffektivitet på to standardafvigelser er associeret med en øget efterlevelse på 7,5 procentpoint ($p < 0,0001$). En stigning i de oplevede responsomkostninger på to standardafvigelser er associeret med et lille fald i efterlevelsen på omkring 4 procentpoint ($p < 0,0001$), mens en stigning i den institutionelle tillid på to standardafvigelser er associeret med en øget efterlevelse på 5 procentpoint ($p < 0,0001$). Modsat observerer vi ikke nogen statistisk signifikant sammenhæng mellem efterlevelse og personlig effektivitetsfølelse.

Hvis vi bevæger os videre til den smitteforebyggende adfærd (panelet til højre), fremgår et empirisk mønster, der ligner billedet fra den smitteundvigende adfærd, men korrelationerne er overordnet en anelse svagere. Vi observerer, at en stigning i trusselsfølelsen på to standardafvigelser er associeret med en lille

Figur 2: Overordnede sammenhænge mellem smittebeskyttende adfærd og de uafhængige variable

Note: Estimer fra lineær (vægtet regression). 95 % konfidensintervaller. Robuste standardfejl. Cirkler uden konfidensintervaller er referencekategorier. N (undvigende) = 5.359. N (forebyggende) = 5.171.

stigning i efterlevelsen af rådene omkring smitteforebyggende adfærd på 5 procentpoint ($p < 0,0001$). En øget responseeffektivitet på to standardafvigelser er associeret med en lille stigning på omkring 4,5 procentpoint ($p < 0,0001$) i efterlevelsen. En stigning på to standardafvigelser i responsomkostningerne og den institutionelle tillid er associeret med henholdsvis et lille fald i efterlevelsen på omkring 3 procentpoint ($p < 0,0001$) og en lille stigning på 3 procentpoint ($p < 0,0001$).

Samlet set støtter ovenstående resultater de teoretiske hypoteser angående de overordnede sammenhænge, men det er værd at bemærke, at størrelserne på sammenhængene er små. *Trusselshypotesen* fastsatte forventningen om, at en øget trusselsfølelse ville fremme efterlevelsen af sundhedsrådene omkring den smittebeskyttende adfærd. Denne forventning finder støtte på tværs af begge afhængige variable. *Mestringshypotesen* fastsatte forventningerne om, at en øget personlig effektivitet, en øget responseeffektivitet samt en lavere responsomkostning ville fremme efterlevelsen. Med undtagelse af den personlige effektivitet fandt disse forventninger ligeledes støtte på tværs af begge afhængige variable.

Endelig fastsatte *institutionel tillidshypotesen*, at øget tillid ville fordre højere efterlevelse. Denne forventning fandt vi også støtte til på tværs af begge afhængige variable.

Moderationssammenhænge

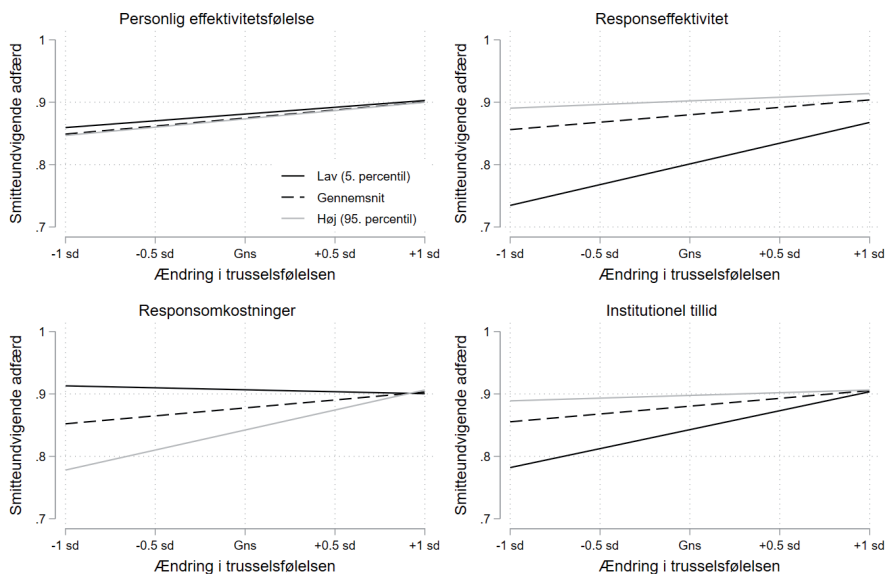
Ud over de overordnede sammenhænge forventede vi ligeledes, at både mestringsvariablene og institutionel tillid ville moderere sammenhængen mellem den oplevede trussel og den smittebeskyttende adfærd. Figur 3 viser de forskellige moderationsammenhænge (supplerende regressionstabeller forefindes i sektion A3 i appendikset). Mere konkret viser figuren de forudsagte værdier for smitteundvigende adfærd henover ændringer i trusselsfølelsen. Vi illustrerer sammenhængen mellem den smitteundvigende adfærd og trusselsfølelsen på tre niveauer af de respektive modererende variable, nemlig lavt niveau (5. percentil), middel niveau (gennemsnittet) og højt niveau (95. percentil).

Hvis vi først fokuserer på, hvorvidt personlig effektivitetsfølelse modererer sammenhængen mellem undvigende adfærd og trusselsfølelsen (øverste venstre panel i figur 3), kan vi se, at der ikke er en forskel på hældningen i den estimerede sammenhæng mellem trusselsfølelsen og undvigende adfærd på tværs af de tre niveauer af personlig effektivitetsfølelse. Det betyder med andre ord, at personlig effektivitetsfølelse ikke modererer sammenhængen mellem undvigende adfærd og trusselsfølelsen. Det bekræftes i tabel A3, hvor det fremgår, at interaktionsleddet er statistisk insignifikant.

Bevæger vi os videre til responseffektiviteten (øverste højre panel i figur 3), kan der observeres en klar moderationsammenhæng. Vi kan se en moderat sammenhæng mellem trusselsfølelsen og den smitteundvigende adfærd på det lave niveau (den solide sorte linje) af den oplevede responseffektivitet. Derimod er der kun en meget svag eller ingen sammenhæng på det gennemsnitlige (den stiplede linje) og høje (den solide grå linje) niveau. Overordnet støtter resultaterne forventningen om, at efterlevelsen er drevet af den oplevede trussel blandt respondenter, der oplever en lav grad af responseffektivitet, mens respondenter, der oplever en høj grad af responseffektivitet – og altså føler, at de mestrer truslen – har en høj efterlevelse uanset det oplevede trusselsniveau. Bemærk i øvrigt, at ovenstående understøttes af tabel A3, hvor det fremgår at interaktionsleddet mellem trusselsfølelsen og responseffektiviteten er statistisk signifikant ($p < 0,0001$).

Panelet nederst til venstre i figur 3 viser den estimerede moderationsammenhæng mellem trusselsfølelsen og responsomkostningerne. Resultaterne her flugter med resultaterne ovenfor: Respondenter, der oplever, at de i høj grad mestrer truslen fra coronavirus, rapporterer en høj efterlevelse uanset trussels-

Figur 3: Sammenhængen mellem undvigende adfærd og trusselfølelsen modereret af de øvrige uafhængige variable

Note: Forudsagt smitteundvigende adfærd henover ændringer i trusselfølelsen. Den forudsagte adfærd illustreres på tre niveauer af de modererende variable. Lavt niveau = 5. percentil (solide sorte linjer); middel niveau = gennemsnittet (stiplede linjer); højt niveau = 95. percentil (solide grå linjer).

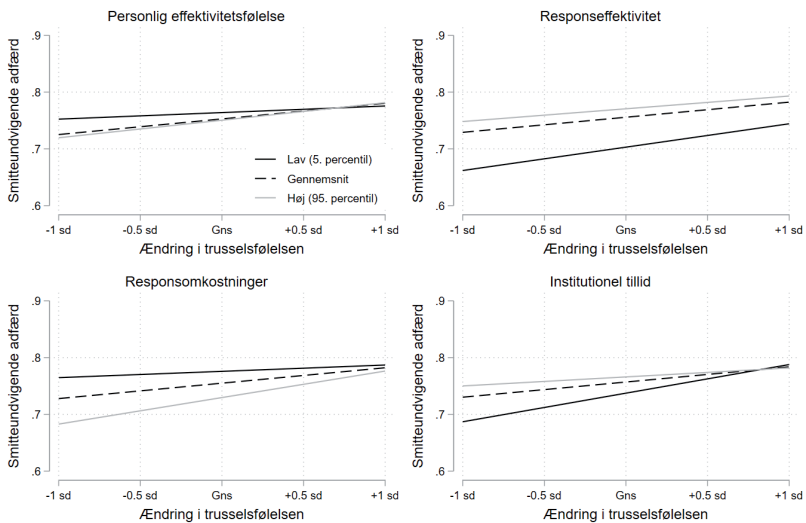
følelse, mens efterlevelsen er drevet af trusselfølelsen blandt respondenter, der oplever, at de ikke mestrer truslen. Bemærk, at en høj grad af mestring her skal opfattes som lave oplevede omkostninger (den solide sorte linje), mens en lav grad af mestring skal opfattes som høje oplevede omkostninger (den solide grå linje). Ovenstående understøttes af tabel A3, hvor det fremgår, at interaktionsleddet mellem trusselfølelsen og responsomkostningerne er statistisk signifikant ($p < 0,0001$).

Panelet nederst til højre i figur 3 viser også en klar moderationsammenhæng mellem trusselfølelsen og den institutionelle tillid. Efterlevelsen drives af trusselfølelsen blandt respondenter med lav tillid (den solide sorte linje), mens efterlevelsen er høj blandt respondenter med høj tillid (den solide grå linje) uagtet deres trusselfølelse. Dette understøttes af tabel A3, hvor det fremgår, at interaktionsleddet mellem trusselfølelsen og den institutionelle tillid er statistisk signifikant ($p < 0,0001$).

Figur 4 illustrerer ligesom figur 3 de forskellige moderationsammenhænge, men fokuserer i stedet på den smitteforebyggende adfærd som afhængig variabel (supplerende regressionstabeller forefindes i sektion A3 i appendikset). Grundlæggende observerer vi samme empiriske mønster i figur 4 som i figur 3, undtaget for responseeffektiviteten, hvor moderationen er svagere og statistisk insignifikant ($p = 0,086$).

Figur 4: Sammenhængen mellem forebyggende adfærd og trusselfølelsen modereret af de øvrige uafhængige variable

Note: Forudsagt smitteforebyggende adfærd henover ændringer i trusselfølelsen. Den forudsagte adfærd illustreres på tre niveauer af de modererende variable. Lavt niveau = 5. percentil (solide sorte linjer); middel niveau = gennemsnittet (stiplede linjer); højt niveau = 95. percentil (solide grå linjer).

Overordnet tegner der sig en generel opbakning til vores interaktionshypoteser med undtagelse af hypoteserne omkring trusselfølelsen x personlig effektivitet. Denne manglende interaktion er måske ikke så overraskende al den stund, at den personlige effektivitet heller ikke korrelerede signifikant med den smittebeskyttende adfærd kontrolleret for de øvrige faktorer i modellerne. Der er med andre ord en generel opbakning til *trussel x mestringshypotesen* og *trussel x tillidshypotesen*. Hypoteserne fastsatte forventningerne om, at følelsen af at mestre truslen fra coronaviruset eller høj institutionel tillid ville neutralisere

sammenhængen mellem den oplevede trussel og efterlevelsen af de smittebeskyttende adfærdsråd.

Konklusion

Artiklen introducerede teorien om beskyttende motivationer (protection motivation theory eller PMT) i en dansk kontekst og præsenterede resultater fra en stor repræsentativ stikprøve omkring danskernes smittebeskyttende adfærd under anden bølge af coronapandemien i Danmark. Formålet var at forstå, hvilke psykologiske motivationer der lå under danskernes smittebeskyttende adfærd under denne anden bølge. PMT understreger, at beskyttende motivationer opstår i en kombination af følelser af trussel samt en oplevelse af at kunne mestre truslen. Samtidig understreger PMT, at denne oplevelse af mestring afspejler tre distinkte oplevelser af henholdsvis personlig evne til at følge anbefalinger, en høj effektivitet mod truslen ved at følge anbefalingerne samt fraværet af væsentlige omkostninger ved at følge anbefalingerne. Derudover sammenlignede vi betydningen af disse faktorer med en mere politisk variabel, institutionel tillid.

Analyserne både bekræfter og udfordrer eksisterende forskning om PMT generelt og om adfærd under coronapandemiens første bølge. På den ene side understreger resultaterne relevansen af PMT som en teoretisk ramme for at forstå beskyttende adfærd, som ligger udover mere politiske faktorer såsom tillid, der ofte er understreget i tidligere forskning under coronapandemien (Lieberoth et al., 2021; Lindholt et al., 2021). Tillid, trusselsfølelse, den oplevede effektivitet af responsen samt de oplevede omkostninger hænger sammen med selvrapporteret adfærd. Dette bekræfter tidligere forskning (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a; Jørgensen et al., 2021; Jørgensen, Nielsen og Petersen, 2021; Rad et al., 2021) og indikerer en høj grad af lighed mellem de psykologiske motivationer bag smittebeskyttende adfærd under coronaepidemiens første og anden bølge i Danmark.

På den anden side fandt vi, for det første og mod forventning, ikke, at der var en sammenhæng mellem personlig effektivitetsfølelse og smittebeskyttende adfærd, hvilket står i kontrast til tidligere studier (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a). Hvor tidligere studier ikke har været i stand til at skelne mellem personlig effektivitet og responseffektiviteten (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a), tyder de nærværende resultater på, at opfattelsen af responseffektivitet er vigtigere end oplevelsen af personlig effektivitet. Dette fund skal dog også tolkes i lyset af, at den personlige effektivitetsfølelse og responseffektivitet er tæt korrelerede og afspejler samme underliggende endimensionelle skala i en PCA-analyse. Hvis man ekskluderer responseffektiviteten fra analyserne, ser man også, at kor-

relationer mellem den smittebeskyttende adfærd og personlig effektivitetsfølelse øges markant og er statistisk signifikante (se sektion S5 i appendikset).

For det andet udfordrer disse resultater en generel forventning indenfor PMT, nemlig at trusselskomponenten og håndteringskomponenten forstærker hinanden i dannelsen af beskyttende motivationer. Tidligere forskning under coronapandemien har derimod indikeret (Jørgensen, Bor og Petersen, 2021a), at de to komponenter fungerer kompenserende (altså at den ene komponent primært har betydning i den andens fravær), og de foreliggende resultater giver yderligere støtte hertil. Dette kan afspejle coronakrisens alvor, som gør, at alle har en eller anden oplevelse af trussel, så det alene er nok at have en klar forståelse af, hvordan denne trussel afhjælpes. Yderligere studier, som systematisk sammenligner alvorlige og mindre alvorlige trusler, er dog nødvendige for at godtgøre denne forklaring yderligere.

Trods disse bidrag så indeholder analyserne også en række begrænsninger. For det første er analyserne baseret på tværsnitsdata, og det er vanskeligt at udtale sig om kausalrelationer. For det andet måles ikke faktisk adfærd, men selvrapporteret adfærd. Relationen mellem faktisk adfærd og selvrapporteret adfærd er udfordret på grund af genkaldelsesproblemer og ønsker om at fremstå i overensstemmelse med sociale normer. Empiriske studier tyder dog på, at disse problemer er små under coronapandemien, når det drejer sig om nylig og salient social adfærd såsom antallet af sociale kontakter indenfor det seneste døgn (Hansen, Larsen og Gundersen, 2022; Larsen, Nyrup og Petersen, 2020). Omvendt er mere rutinepræget adfærd såsom håndhygiejne i højere grad udfordret af genkaldelsesproblemer (Hansen, Larsen og Gundersen, 2022). På den baggrund er det hensigtsmæssigt at anse de afhængige variable som mål for intentioner eller motivationer fremfor faktisk adfærd. For det tredje kan det skade målingsvaliditeten, at niveauet af restriktioner løbende ændrede sig henover den anden coronabølge. Det kan betyde, at folks opfattelse af, hvad der udgør en tilstrækkelig adfærdsændring, også løbende vil ændre sig, og at betydningen af en given værdi på de afhængige variable derfor også ændrer sig henover surveyrunderne. Figur A10 i appendikset viser dog, at sammenhænge mellem de uafhængige og de afhængige variable er relativt stabile på tværs af de fire surveyrunder. For det fjerde er det væsentligt at bemærke, at de estimerede sammenhænge er små. Selv en relativt stor i ændring i eksempelvis trusselsopfattelse leder således kun til en mindre stigning i smitteundvigende adfærd (eksempelvis begrænsninger af sociale kontakter) eller smitteforebyggende adfærd (eksempelvis øget fokus på håndhygiejne). Dette kan skyldes, at adfærden i den observerede periode i høj grad er påvirket af eksterne restriktioner. Uanset om man frygter coronavirus eller ej, vil man begrænse sine sociale

relationer under en nedlukning. Man må således forvente, at de psykologiske motivationer er endnu vigtigere i situationer, hvor det i højere grad er op til folk selv at bestemme deres adfærd.

Trods disse begrænsninger så har resultaterne implikationer for vores forståelse for adfærd under epidemier og andre kriser, der kræver beskyttende adfærd. Under coronapandemien har en bekymring været, om politikere, myndigheder og medier førte skræmmekampagner, der talte bekymringen for coronavirus op i befolkningen (Chaiuk og Dunaievskaja, 2020). I den forbindelse viser artiklens resultater, at der findes en vej til at fremme efterlevelsen af beskyttende adfærd, der går udenom den personlige frygt, nemlig ved at opbygge institutionel tillid, at kommunikere effektivt om hvordan og hvorfor massive adfærdsændringer er afgørende for at håndtere truslen samt at forsøge at afbøde de omkostninger, der følger med at skulle omlægge sin adfærd fundamentalt.

Note

1. Hainmueller, Mummolo og Xu (2019) har påpeget, at lineære specifikationer af interaktionshypoteser er meget modelafhængige. Eksempelvis viser de, at antagelsen om, at sammenhængen mellem den afhængige og den uafhængige variabel ændrer sig lineært henover moderatoren, er problematisk i størstedelen af de empiriske applikationer inden for statskundskaben. Sektion S4 i appendikset tester modelafhængigheden ved hjælp af de værktøjer, Hainmueller, Mummolo og Xu (2019) har foreslået. Resultaterne viser, at ovenstående fortolkninger ikke afhænger af, at modellerne er specificerede som lineære interaktioner. Det vil sige, at resultaterne er robuste.

Litteratur

- Amidon, Timothy, Alex Nielsen, Ehren Pflugfelder, Daniel Richards og Sonia Stephens (2021). Visual risk literacy in “flatten the curve” COVID-19 visualizations. *Journal of Business and Technical Communication* 35 (1): 101-109.
- Anderson, Roy M., Hans Heesterbeek, Don Klinkenberg og Deidre Hollingsworth (2020). How will country-based mitigation measures influence the course of the COVID-19 epidemic? *The Lancet* 395 (10228): 931-934.
- Bavel, Jay Van, Katherine Baicker, Paul Boggio, Valerio Capraro, Aleksandra Cichocka, Mina Cikara ... og Robb Willer (2020). Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. *Nature Human Behaviour* 4 (5): 460-471.
- Bish, Allison og Susan Michie (2010). Demographic and attitudinal determinants of protective behaviours during a pandemic: A review. *British Journal of Health Psychology* 15 (4): 797-824.

- Bonell, Chris, Susan Michie, Stephen Reicher, Robert West, Laura Bear, Lucy Yardley, Val Curtis, Richard Amlot og James Rubin (2020). Harnessing behavioural science in public health campaigns to maintain “social distancing” in response to the COVID-19 pandemic: key principles. *Journal of Epidemiology and Community Health* 74 (8): 617-619.
- Brodeur, Abel, Idaliya Grigoryeva, og Lamis Kattan (2021). Stay-at-home orders, social distancing, and trust. *Journal of Population Economics* 34 (4): 1321-1354.
- Brouard, Sylvain, Pavlos Vasilopoulos og Michael Becher (2020). Sociodemographic and psychological correlates of compliance with the Covid-19 public health measures in France. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique* 53 (2): 253-258.
- Brug, Johannes, Arja Aro, Anke Oenema, Onno De Zwart, Jan Hendrik Richardus og George Bishop (2004). SARS risk perception, knowledge, precautions, and information sources, the Netherlands. *Emerging Infectious Diseases* 10 (8): 1486.
- Bøggild, Troels og Carsten Jensen (2020). Reappraisal and extensions of the rally “round the flag effect”: Longitudinal evidence from the COVID-19 Crisis. *Working Paper*.
- Chaiuk, Tetyana A. og Olha V. Dunaievska (2020). Fear culture in media: An examination on coronavirus discourse. *Journal of History Culture and Art Research* 9 (2): 184-194.
- Durante, Ruben, Luigi Guiso og Giorgio Gulino (2021). Asocial capital: Civic culture and social distancing during COVID-19. *Journal of Public Economics* 194: 104342.
- Hainmueller, Jens, Jonathan Mummolo og Yiqing Xu (2019). How much should we trust estimates from multiplicative interaction models? Simple tools to improve empirical practice. *Political Analysis* 27 (2): 163-192.
- Hansen, Pelle G., Erik G. Larsen og Caroline D. Gundersen (2022). Reporting on one’s behavior: a survey experiment on the nonvalidity of self-reported COVID-19 hygiene-relevant routine behaviors. *Behavioural Public Policy* 6 (1): 34-51.
- Harper, Craig, Liam Satchell, Dean Fido og Robert Litzman (2021). Functional fear predicts public health compliance in the COVID-19 pandemic. *International Journal of Mental Health and Addiction* 19 (5): 1875-1888.
- Johnson, Tim, Christopher Dawes, James Fowler og Oleg Smirnov (2020). Slowing COVID-19 transmission as a social dilemma: Lessons for government officials from interdisciplinary research on cooperation. *Journal of Behavioral Public Administration* 3 (1). <https://doi.org/10.30636/jbpa.31.150>
- Jørgensen, Frederik Juhl, Alexander Bor og Michael Bang Petersen (2021a). Compliance without fear: Individual-level protective behaviour during the first wave of the COVID-19 pandemic. *British Journal of Health Psychology* 26 (2): 679-696.

- Jørgensen, Frederik Juhl, Alexander Bor og Michael Bang Petersen (2021b). How the development, features and roll-out of a SARS-COV-2 vaccine shape public acceptance: A conjoint experiment in a large representative sample of Danes. *Working Paper*. <https://assets.researchsquare.com/files/rs-1237898/v1/b4b62971-0905-4952-9d3a-f7c103203ed7.pdf?c=1645718274>
- Jørgensen, Frederik Juhl, Louise Halberg Nielsen og Michael Bang Petersen (2021). Willingness to take the booster vaccine in a nationally representative sample of Danes. *Vaccines* 10 (3): 425.
- Jørgensen, Frederik, Marie Lindholt, Alexander Bor og Michael Bang Petersen (2021). Does face mask use elicit risk-compensation? Quasi-experimental evidence from Denmark during the SARS-CoV-2 pandemic. *European Journal of Public Health* 31 (6): 1259-1265.
- Jørgensen, Frederik, Alexander Bor, Magnus Storm Rasmussen, Marie Lindholt og Michael Bang Petersen (2022). Pandemic fatigue fueled political discontent during the COVID-19 pandemic. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, under udgivelse.
- Larsen, Martin V., Jacob Nystrup og Michael Bang Petersen (2020). Do survey estimates of the public's compliance with COVID-19 regulations suffer from social desirability bias? *Journal of Behavioral Public Administration* 3 (2). <https://doi.org/10.30636/jbpa.32.164>
- Lewnard, Joseph A. og Nathan C. Lo (2020). Scientific and ethical basis for social-distancing interventions against COVID-19. *The Lancet Infectious Diseases* 20 (6): 631-633.
- Lieberoth, Andreas, Shiang-Yi Lin, Sabrina Stöckli, Hyemin Han, Marta Kowal, Rebekah Gelpi ... og Dmitrii Dubrov (2021). Stress and worry in the 2020 coronavirus pandemic: Relationships to trust and compliance with preventive measures across 48 countries in the COVIDiSTRESS global survey. *Royal Society Open Science* 8 (2): 200589.
- Lindholt, Marie, Frederik Jørgensen, Alexander Bor og Michael Bang Petersen (2021). Public acceptance of COVID-19 vaccines: cross-national evidence on levels and individual-level predictors using observational data. *BMJ Open* 11 (6): e048172.
- Maddux, James og Ronald Rogers (1983). Protection motivation and self-efficacy: A revised theory of fear appeals and attitude change. *Journal of Experimental Social Psychology* 19 (5): 469-479.
- Ostrom, Elinor (1998). A behavioral approach to the rational choice theory of collective action: Presidential address, American Political Science Association, 1997. *American Political Science Review* 92 (1): 1-22.
- Pearce, Julia, Lasse Lindekilde, David Parker og Brooke Rogers (2019). Communicating with the public about Marauding terrorist firearms attacks: Results from a

- survey experiment on factors influencing intention to “run, hide, tell” in the United Kingdom and Denmark. *Risk Analysis* 39 (8): 1675-1694.
- Petersen, Michael Bang, Alexander Bor, Frederik Jørgensen og Marie Lindholt (2021). Transparent communication about negative features of COVID-19 vaccines decreases acceptance but increases trust. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 118 (29).
- Rad, Roghayeh Ezati, Shokrollah Mohseni, Hesamaddin Takhti, Mehdi Hassani Azad, Nahid Shahabi, Teamur Aghamolaei og Fatemeh Norozian (2021). Application of the protection motivation theory for predicting COVID-19 preventive behaviors in Hormozgan, Iran: A cross-sectional study. *BMC Public Health* 21 (1): 1-11.
- Rogers, Ronald (1975). A protection motivation theory of fear appeals and attitude change. *The Journal of Psychology* 91 (1): 93-114.
- Ruiter, Robert, Charles Abraham og Gerjo Kok (2001). Scary warnings and rational precautions: A review of the psychology of fear appeals. *Psychology and Health* 16 (6): 613-630.
- Sheeran, Paschal, Peter Harris og Tracy Epton (2014). Does heightening risk appraisals change people’s intentions and behavior? A meta-analysis of experimental studies. *Psychological Bulletin* 140 (2): 511.
- Teasdale, Emma, Lucy Yardley, Wolff Schlotz og Susan Michie (2012). The importance of coping appraisal in behavioural responses to pandemic flu. *British Journal of Health Psychology* 17 (1): 44-59.
- Tyler, Tom og Jonathan Jackson (2014). Popular legitimacy and the exercise of legal authority: Motivating compliance, cooperation, and engagement. *Psychology, Public Policy, and Law* 20 (1): 78.
- Tænketanken Europa (2022). *Tidslinje over coronakrisen: Hvad skete der og hvornår?* <http://thinkeuropa.dk/politik/tidslinje-over-coronakrisen-hvad-skete-der-og-hvornaar>

Heini í Skorini og Herit Albinus

Pandemien i Nordatlanten: Hvordan covid-19 har forenet en polariseret mikronation – og hvordan velkendte konflikter stadig ulmer

Covid-19-pandemien har illustreret betydningen af folkelig støtte til – eller modstand imod – videnskabelige og politiske myndigheder i en undtagelsessituation. Med udgangspunkt i kvantitative komparative undersøgelser er formålet med denne artikel at undersøge folkelige holdninger til coronarelaterede spørgsmål i en demokratisk mikronation i rigsfællesskabet, Færøerne. Dernæst undersøger artiklen, hvilke demografiske individfaktorer kan være med til at forklare folkelig støtte til myndighedernes håndtering og villigheden at lade sig vaccinere. Artiklen konkluderer, at covid-19-pandemien overordnet har forenet den færøske befolkning på tværs af partipolitiske, ideologiske og andre demografiske skillelinjer. Men undersøgelserne viser også, at den folkelige opinion er en omskiftelig størrelse, og at velkendte konfliktlinjer så som politisk ideologi, religion og alder stadig kan forklare folkelige uenigheder om spørgsmål vedrørende covid-19.

Nøgleord: covid-19, vælgeradfærd, offentlig opinion, demografi, støtte til myndigheder, vaccinemodstand, polarisering

Laks, covid-19 og Færøernes håndtering af pandemien

Da covid-19-smitten ramte Færøerne i marts 2020, var myndighederne på øerne velforberedte. Målt per indbygger etablerede de færøske sundhedsmyndigheder en af verdens mest omfattende testkapaciteter i verden. Og med massiv testning af alle borgere med selv de mildeste symptomer samt effektiv smitteopsporing af hver eneste smittede borger undgik Færøerne den omfattende og langvarige lockdown, som regeringer implementerede i Danmark og de fleste andre lande i den vestlige verden. Dermed ligner den færøske håndtering af covid-19-pandemien i højere grad den svenske end den danske model. Men der er også klare forskelle. Mens de svenske myndigheder valgte at udvise en vis tolerance overfor nye smitteudbrud, så var den mildere lockdown på Færøerne i høj grad et resultat af den effektive smitteopsporing, som er nemmere at gennemføre i en forholdsvis isoleret mikronation. Men både Færøerne og Sverige afholdt sig fra de juridiske indgreb, som blev vedtaget i Danmark og andre nordiske lande.

En af årsagerne til de færøske myndigheders parathed i marts 2020 skal findes i et tyve år gammelt virusudbrud i den færøske lakseopdræt. Laks er Færøernes vigtigste eksportvare og eksporteres primært til USA, EU-markedet, Kina og Rusland (før invasionen i Ukraine i begyndelsen af 2022). Da en influenzavirus ved navn ILA ramte den færøske lakseopdræt i begyndelsen af nullerne, investerede færøske virksomheder og myndigheder i testudstyr og laboratorium for at bekæmpe smitten. Det lykkedes at nedkæmpe smitten på cirka fem år, og lige siden har man screenet laks og gennemført 10-15.000 tests om året. Da nyhederne om en ny influenzavirus i Kina spredte sig i verdenspressen i begyndelsen af 2020, gik færøske myndigheder i gang med at undersøge, hvorvidt den massive testkapacitet fra lakseindustrien også kunne bruges i tilfælde af en ny pandemi. Alternativet var, at alle tests skulle sendes til Danmark, og det ville være en tidskrævende og ineffektiv proces. Med andre ord var Færøernes beredskab i begyndelsen af 2020 betinget af en anden sygdom hos en anden art, som svømmer i store runde damme rundt omkring i de færøske fjorde. Et sammenfald, som har medført international interesse (Boffey, 2020; O’Dea, 2020; Winther, 2020).

For et lille og isoleret øsamfund er det forholdsvis nemt at begrænse flytrafikken til og fra øerne, og med massiv testning og smitteopsporing forblev Færøerne et relativt åbent samfund i modsætning til de fleste andre nordiske lande. De færøske myndigheder fravalgte ny lovgivning og juridiske indgreb og satte i stedet på anbefalinger, retningslinjer og frivillighed. Men pandemien er som bekendt uforudsigelig, og med en eksplosiv vækst i smittede i oktober/november 2021 gik Færøerne fra meget lave til meget høje smittede per indbygger. Da myndighederne udfasede bekæmpelsen af covid-19 tidligt i 2022, lå Færøerne lidt over Danmark i antal smittede per indbygger, men dødeligheden var lavere (www.korona.fo).

Fordi den færøske regering fra begyndelsen prioriterede frivillige anbefalinger uden ny lovgivning og flere juridiske restriktioner, har de færøske myndigheder til en vis grad undgået det dilemma, som pandemien har stillet andre regeringer overfor, nemlig at bekæmpe en pandemi på bekostning af demokratiske frihedsrettigheder (Lewnard og Lo, 2020; Jørgensen et al., 2021; Timotijevic, 2020). Som det fremgår af figur 1 og 2 i det supplerende materiale, har vore kvantitative undersøgelser vist en bred folkelig tilfredshed med myndighedernes respons på covid-19 og en høj tværpolitisk tillid til videnskabelige eksperter i forhold til covid-19. Selvom sundhedsmyndighederne får en højere karakter end regeringen, så er et betydeligt flertal også tilfreds med regeringens håndtering af pandemien. Denne overordnede tilfredshed er interessant taget i betragtning, at Færøerne i forhold til andre videnskabelige emner – fx klima, bæredygtighed

og Darwins evolutionsteori – er et splittet og polariseret samfund med stærke antividenskabelige strømninger, som ikke er synlige i de øvrige nordiske lande (se supplerende materiale). En årsag kan være religionens dominerende rolle på øerne (Hansen, 2014; Skorini, Albinus og Sølvará, 2022) og konflikten mellem et religiøst og et sekulært, videnskabeligt funderet verdensbillede. Den tværpolitiske folkelige opbakning til myndighedernes håndtering af pandemien står dermed i kontrast til den polarisering, som kendetegner den offentlige opinion på øerne i forbindelse med andre videnskabelige emner.

Med udgangspunkt i disse iagttagelser har denne artikel to formål. Artiklens første formål er at undersøge, i hvilken grad den færøske befolkning har støttet de politiske myndigheders respons på covid-19 sammenlignet med andre europæiske lande. Sammenligningen er mulig, fordi vi har anvendt fem udvalgte spørgsmål i spørgeskemaer fra forskningsprojektet HOPE ved Aarhus Universitet (HOPE, 2021) i en af vore undersøgelser i maj/juni 2021. Disse fem spørgsmål er identiske og stillet på samme tidspunkt på Færøerne og i otte andre lande (Danmark, Tyskland, Italien, Frankrig, Ungarn, Storbritannien, USA og Sverige). Artiklens andet formål er at analysere, hvilke individfaktorer kan forklare støtte til eller modstand mod myndigheders respons på covid-19. Ved at identificere statistisk signifikante sammenhænge mellem forskellige sociodemografiske, politiske, kulturelle og personlige variabler er formålet at identificere, hvilke faktorer forstærker eller svækker opbakningen til myndighedernes respons på covid-19-pandemien.

Den færøske case kan således bidrage til en bedre forståelse af en række aspekter vedrørende pandemien. For det første viser undersøgelsen, hvordan Færøerne placerer sig i forhold til de andre lande i undersøgelsen. Forskellene og lighederne mellem Færøerne og Danmark illustrerer ligeledes rigsfællesskabets interne diversitet, hvor tre regeringer kan håndtere et eksogent chok på helt forskellige måder. For det andet viser undersøgelsen, hvilke demografiske faktorer kan forklare støtte til eller modstand imod myndighedernes håndtering af pandemien i en demokratisk mikronation i Norden. I et bredere perspektiv kalder disse resultater på mere komparativ forskning om forholdet mellem demografiske individfaktorer og tilslutningen til nationale handlingsplaner i en undtagelsessituation, som ligger udenfor denne artikels begrænsninger.

Det er samtidig vigtigt at understrege, at opbakning til regeringens håndtering af pandemien og opbakning til sundhedsfaglige myndigheder ikke altid går hånd i hånd. Tidligt i 2020 nedsatte den færøske regering en epidemikommission bestående af Færøernes politimester, landslægen, sundhedsfaglige eksperter fra det færøske sygehusvæsen samt andre embedsfolk, og i flere omgange har der været uoverensstemmelser mellem epidemikommissionens anbefalinger

og regeringens beslutninger. Ud over disse uoverensstemmelser har en del af den færøske regering – det stærkt religiøse Midterparti – åbent sat spørgsmålstegn ved det nationale vaccineprogram. Derfor er høj tillid til regeringen ikke ensbetydende med høj tillid til sundhedsvidenskaben generelt.

Teoretisk forståelsesramme: Hvilke faktorer kan forklare folkelig støtte til myndighedernes respons på covid-19?

I dette afsnit fremhæves nogle forskningsresultater, som kan anvendes i fortolkningen og diskussionen af resultaterne. Covid-19-pandemien udgør en enestående og i nyere historie unik begivenhed, der grundlæggende handler om, hvor hurtigt og effektivt en stat og et folk kan omstille sig fra én virkelighed til en anden. Denne artikel opererer med Færøerne som case, mens pandemien er det eksogene chok, som krævede, at regeringer og befolkninger på meget kort tid koordinerede en indsats mod en virus på bekostning af store økonomiske og sociale værdier. Og pandemien har vist, at det rent faktisk er muligt for stater og befolkninger at omstille sig fra en virkelighed til en anden, hvis tilstrækkelig mange mennesker er enige om problemet (Merkley et al., 2020). Covid-19-pandemien rejser dermed spørgsmålet, hvorfor visse videnskabelige emner er i stand til at medføre hurtige ændringer i den kollektive adfærd og forene befolkninger på tværs af politiske og demografiske skillelinjer, og hvorfor andre videnskabelige emner medfører dyb folkelig polarisering, som kan medføre handlingslammede politiske og videnskabelige myndigheder.

USA er et godt eksempel på et vestligt demokrati, hvor både de politiske eliter og vælgerne har været dybt uenige om pandemiens alvor, og hvilken respons har været rigtig eller nødvendig (Gadarian et al., 2020). Denne uenighed reducerer igen lydighed overfor offentlige restriktioner og retningslinjer (Cornelson og Miloucheva, 2020). Men nord for grænsen – i Canada – har covid-19 været i stand til at forene rivaliserende politiske partier og modstridende vælgergrupper (Merkley et al., 2020). Et andet eksempel er forskellen på Danmarks og Sveriges håndtering af pandemien, hvor danskerne i gennemsnit demonstrerede højere tillid til regeringens håndtering af pandemien sammenlignet med svenskerne (Nielsen og Lindvall, 2021). I sammenligningen af Danmark og Sverige fremhæver Nielsen og Lindvall den såkaldte *rally around the flag*-effekt, hvor en befolkning rykker sammen og udviser stor tillid og samhørighed i krisetider, nødsituationer og undtagelsestilstande. Inden for rigsfællesskabets grænser findes også forskelle, som Færøernes håndtering af pandemien illustrerer. Denne viden er relevant i forhold til analysens første del, fordi den måler den færøske befolknings generelle støtte til regeringens håndtering af pandemien. Dermed kan man også betragte covid-19 som en fremkaldervæske, der afdækker afstan-

den mellem myndigheder og befolkning i en undtagelsestilstand (Steenholdt, Rud og Gad, 2022).

Det andet spørgsmål i analysen handler om, hvilke individfaktorer kan forklare befolkningens støtte til eller modstand imod det nationale vaccineprogram og myndighedernes håndtering af en undtagelsestilstand. En normal forventning er, at vælgere, der stemmer på et regeringsparti, i højere grad vil støtte regeringen, mens oppositionsvælgere i højere grad vil forholde sig skeptisk til en regerings håndtering af pandemien (Bolsen, Druckman og Cook, 2014). Men effekterne af partipolitisk tilknytning og selvangivet ideologisk overbevisning kan være vanskelige at forudsige. På den ene side kan man argumentere for, at konservative vælgergrupper er mere sensitive overfor sundhedsmæssige kriser, fordi sikkerhed er en kerneværdi (Beall, Hofer og Schaller, 2016). På den anden side kan man også argumentere for, at højreorienterede vælgere forholder sig mere skeptisk til statens indgriben og offentlige restriktioner på bekostning af individuelle frihedsrettigheder (Tetlock, 1986; Jørgensen et al., 2021). Samtidig ved vi fra dansk og international forskning, at konspirationsteorier trives godt på den yderste højrefløj (Osmundsen og Petersen, 2019). Omvendt kan det være misvisende at opfatte den yderste højrefløj som en homogen størrelse, og derfor kan dette segment deles op i forskellige kategorier for at få en bedre forståelse af, hvilke faktorer i dette vælgersegment styrker modstanden imod vacciner (Bilewicz og Soral, 2021). Ifølge amerikanske studier er republikanske konservative vælgere mindre villige til at lade sig vaccinere (Callaghan et al., 2021; Fridman, Gershon og Gneezy, 2021), men omvendt har omfattende studier i fx Polen kun fundet en meget begrænset sammenhæng mellem vaccineskepsis og politisk ideologi (Kossowska, Szwed og Czarnek, 2021). I Spanien er den yderste venstrefløj mere skeptisk over for vacciner mod covid-19 end den yderste højrefløj (Hornsey et al., 2021). Som Lindholdt et al. skriver i deres undersøgelse af vaccinevillighed i otte vestlige lande: "There is no uniform pattern in the relationship between political ideology and vaccination willingness across countries" (2020: 16). For at blive klogere på hvordan selvangivet politisk identitet og partipolitisk tilknytning former folkelig stillingtagen til spørgsmål vedrørende covid-19, har vi bedt respondenterne i vore undersøgelser tilkendegive, hvem de stemte på ved sidste valg, og hvor de placerer sig på en højre-venstre-skala (se mere under afsnittet om metode). Færøerne har som sagt haft en højrekonservativ regering med stærke religiøse præferencer under pandemien, og dermed har højreorienterede, konservative og religiøse vælgere samtidig været regeringsvælgere under pandemien. Dette kan tale både for og imod en større villighed til at efterleve de regler og restriktioner, som myndighederne implementerer.

En anden variabel i undersøgelsen er religion. Vi spørger alle respondenter, hvor vigtig religion er i deres liv (se mere i afsnit om metode og variabler), og vi ved, at der findes en signifikant negativ korrelation mellem religion og sandsynligheden for at acceptere videnskabelig information om visse spørgsmål, fx klimaforskning eller Darwins evolutionsteori (se figur 3 og 4 i det supplerende materiale). Derudover har Færøerne – som påpeget i introduktionen – været i den ganske unikke situation i en nordisk sammenhæng, at ét af de tre regeringsbærende partier¹ – det lille religiøse parti Midterpartiet (*Miðflokkurin*) – ved flere lejligheder har markeret sig som vaccineskeptisk og offentligt sået tvivl om vaccineres sikkerhed og virkning. Partiet er det mest yderliggående parti på Færøerne i forhold til religion og konservative værdier, og på trods af kun 5 pct. af stemmerne og to medlemmer af det færøske parlament har partiet udgjort tungen på vægtskålen i regeringens parlamentariske flertal under pandemien. Derfor kan spørgsmålet om, hvorvidt regeringen har ført den nødvendige politik, være vanskelig at aflæse. På den ene side har Færøerne haft en lagmand, der sammen med den nationale epidemikommission har lanceret et vaccineprogram og anbefalet alle at lade sig vaccinere. Samtidig har en del af selsamme regering modarbejdet bestræbelserne på at få vaccineret så mange borgere som muligt. Derfor kan man sagtens støtte regeringens håndtering, samtidig med at man afviser sundhedsfaglige anbefalinger.

En afgørende faktor i enhver krisesituation er, hvordan rivaliserende politiske eliter vælger at positionere sig. Hvis eliterne er enige om, hvordan en ny udfordring skal håndteres, er sandsynligheden for folkelig konsensus højere (Zaller, 1992; Berinsky, 2009). Ifølge teorier om de politiske elitors magt til at forme den offentlige opinion – såkaldte *elite cues* – har borgere en tendens til at følge signaler og budskaber fra deres politiske ledere og partier (Berinsky, 2009; Lenz, 2012; Mondak, 1993; Tesler, 2018; Zaller, 1992; Bischof og Wagner, 2019; Merolla, Stephenson og Zechmeister, 2016). Denne teoretiske viden er relevant taget i betragtning, at signalerne fra de tre regeringsbærende partier på Færøerne var forskellige, og at det ene regeringsparti åbent satte spørgsmålstejn ved hele udrulningen af det nationale vaccineprogram. I forhold til vores undersøgelse har vi derfor en forventning om, at partipolitisk tilknytning, ideologi og religion kan være med til at forklare folkelige holdninger til vaccinespørgsmålet.

I forhold til religion og selvangivet politisk identitet er meget højreorienterede vælgere og meget religiøse vælgere mere tilbøjelige til at forkaste udsagnet om, at globale klimaforandringer er en konsekvens af menneskelig levevis på jorden, og at mennesker har udviklet sig fra andre dyrearter over tid. Vi ved også fra amerikansk forskning, at klimaforskning er en kilde til polarisering, hvor stillingtagen til klimaforandringerne er stærkt påvirket af ideologisk

overbevisning og politisk tilknytning (Carmichael og Brulle, 2017; Merkley og Stecula, 2018; Tesler, 2018). Spørgsmålet er så, hvorvidt og i hvilken grad disse variabler også former folks stillingtagen til de mange spørgsmål, som en pandemi rejser, herunder spørgsmålet om vaccineskepsis og vaccinevillighed. Ifølge visse argumenter i forskningslitteraturen om forholdet mellem religion og konspirationsteorier kan en højere grad af religiøsitet være forbundet med stærkere tilbøjeligheder til at acceptere konspirationsteorier som troværdige og sandsynlige (Robertson og Dyrendal, 2018). Dette spørgsmål er relevant at undersøge i et land, hvor traditionel religion stadig er en dominerende faktor i kulturliv såvel som politik i modsætning til den sekularisering, som kendetegner de andre nordiske lande. Figur 5 i det supplerende materiale viser de seneste tal fra World Value Survey om religionens betydning for mennesker i Skandinavien. I Danmark svarer knap 20 pct., at religion enten er meget eller rimelig vigtig, mens det tilsvarende tal på Færøerne er på ca. 65 pct. Ifølge forskningseksperimenter har visse krisesituationer en karakter, som neutraliserer traditionelle og forudsigelige politiske skillelinjer (Jørgensen et al., 2021). Fx viste et studie om myndighedernes respons på fugleinfluenzaen i 2008, at befolkningens støtte til diverse tiltag transcenderede konventionelle politiske skillelinjer (Paek et al., 2008). Andre studier indikerer, at handlekraftige myndigheder også kan høste betydelig opbakning blandt oppositionsvælgere (Bol et al., 2021; Rieger og Wang, 2020).

De uafhængige demografiske faktorer inkluderet i undersøgelserne omfatter blandt andet alder, køn og uddannelse. En antagelse er, at der er en signifikant sammenhæng imellem alder og covid-19-relaterede spørgsmål af den simple årsag, at en pandemi først og fremmest rammer de ældre og immunsvækkede, og at de ældre generationer dermed vil reagere anderledes på politiske tiltag (Jørgensen et al., 2021). Ud over alder kan man også argumentere for, at socio-økonomiske faktorer vil forklare borgeres holdninger til regeringens tiltag imod covid-19. Pandemien påvirker alle aspekter af samfundet, men omfattende tiltag rammer visse grupper hårdere end andre. Derfor kan det være nærliggende at tro, at de samfundsgrupper, som betaler en høj økonomisk pris for regeringens respons på pandemien, er mere tilbøjelige til at være imod regeringens linje. Det kan fx være grupper med lavere indkomster, højere usikkerhed på arbejdsmarkedet eller arbejdstagere inden for specifikke erhverv, der bliver hårdere ramt af nedlukninger, fx turismen, underholdningsindustrien eller serviceindustrien.

Metode og variable

Artiklen bygger på en repræsentativ undersøgelse fra maj/juni 2021, hvor 675 respondenter deltog. For at sikre demografisk repræsentativitet fik vi et udtræk fra det færøske nationalregister, og respondenterne afspejler dermed befolkningens sammensætning i forhold til alder, geografi og køn. Dog ser vi en overrepræsentation af højtuddannede. Det er svært at vurdere, hvor stor denne overrepræsentation er, fordi færøske myndigheder ikke har eksakte tal på det færøske uddannelsesniveau. Undersøgelsen indeholder 57 spørgsmål. Fem af dem (se nedenfor) indgår også i forskningsprojektet HOPE og blev stillet samtidig i otte andre europæiske lande. Det ville have været ønskeligt og mere tilfredsstillende at indsamle data om de samme spørgsmål over længere tid for at observere ændringer over tid, men de fem komparative spørgsmål er kun blevet stillet én gang. Derfor begrænser denne artikel sig til den offentlige opinion på et bestemt tidspunkt, nemlig maj/juni 2021. Omvendt er spørgsmålet som illustreret i figur 1 i analysens første del stillet fem gange siden pandemiens begyndelse og giver et indtryk af, hvordan den offentlige opinion skiftede fra bred tilfredshed til relativ utilfredshed hen imod slutningen af 2021. Men dette spørgsmål er ikke komparativt og bliver derfor ikke anvendt yderligere i analysen.

Analysen består af to dele. Først sammenligner vi resultaterne af de fem spørgsmål fra forskningsprojektet HOPE stillet på Færøerne og i Danmark, USA, Tyskland, Storbritannien, Italien, Ungarn, Sverige og Frankrig. Respondenterne skulle vælge på en femtrinsskala (ud over svarmuligheden ”ved ikke”) i hvor høj grad de var enige i følgende udsagn:

- Regeringen har ført den nødvendige politik for at håndtere coronavirusen.
- Regeringens reaktion på coronavirusen har været for vidtgående.
- Jeg vil følge sundhedsmyndighedernes råd, hvis de anbefaler folk som mig at få en godkendt vaccine mod coronavirus.
- Jeg mener, at regeringen skjuler vigtig information for offentligheden omkring coronavirusen og kure mod den.
- Jeg er bekymret for mine demokratiske rettigheder under de nuværende omstændigheder.

I anden del af analysen foretages to regressionsanalyser. I begge analyser er der benyttet en logit model. Først undersøger vi, hvilke individfaktorer har indflydelse på sandsynligheden for at sige ja tak til en vaccine mod covid-19. Dernæst undersøger vi, hvilke individfaktorer øger eller reducerer sandsynligheden for at mene, at regeringen har ført den nødvendige politik for at håndtere covid-19-pandemien.

Da undersøgelsen blev gennemført i maj/juni 2021, var Færøerne midt i processen med at vaccinere befolkningen. En del af befolkningen var blevet vaccineret, mens en betragtelig del stadig ikke var blevet tilbudt en vaccine. Derfor er den afhængige variabel i den første analyse en binær variabel, som indikerer, om en person er vaccineret eller har til hensigt at blive vaccineret, når vedkommende får tilbud om vaccine.² I den næste analyse er den afhængige variabel genereret ud fra følgende spørgsmål:

- Regeringen har ført den nødvendige politik for at håndtere coronavirusen.

Svarmulighederne er delt op i en fempunktsskala fra ”helt enig” til ”helt uenig” (og svarmuligheden ”ved ikke” som den sjette mulighed). Dette spørgsmål indgår som en binær variabel, som indikerer, om vedkommende er ”helt enig” eller ”delvist enig” i udsagnet. I analysen er der genereret en binær variabel, der tager værdien 1, hvis vedkommende har valgt svarmulighederne ”helt enig” eller ”delvist enig”. De uafhængige variable i begge analyserne er:

1. De sociodemografiske variable alder, køn og videregående uddannelse. Derudover er betydningen af bopæl, familieindkomst og profession også analyseret.
2. En politisk binær variabel, som indikerer, om vedkommende placerer sig til højre på en højre-venstre-skala. En af analyserne indeholder også en indikatorvariabel for, om vedkommende støtter et regeringsbærende parti.
3. En religiøs variabel, som er genereret ud fra et spørgsmål om, hvor vigtig religion er i ens liv. Spørgsmål og svarmuligheder er kopieret uden ændringer fra World Value Survey, og svarmulighederne deles op i fem punkter (fra ”meget vigtig” til ”slet ikke vigtig”). I analysen er denne variabel omskaleret til en skala fra 0 til 1.

Selvom denne artikel har et eksplorativt udgangspunkt og ikke opstiller nogen hypotese, er valget af disse variable også formet af vores teoretiske forståelsesramme, som antager, at de førnævnte demografiske individfaktorer alder, køn og uddannelse kan være med til at forklare, hvordan en befolkning forholder sig til vaccinespørgsmålet og myndighedernes håndtering af covid-19. Med udgangspunkt i den citerede teoretiske litteratur er der ligeledes en a priori forventning om, at partipolitiske, ideologiske og religiøse faktorer kan være med til at forklare, hvordan mennesker positionerer sig i forhold til den undtagelses-tilstand, som coronavirusen udløste.

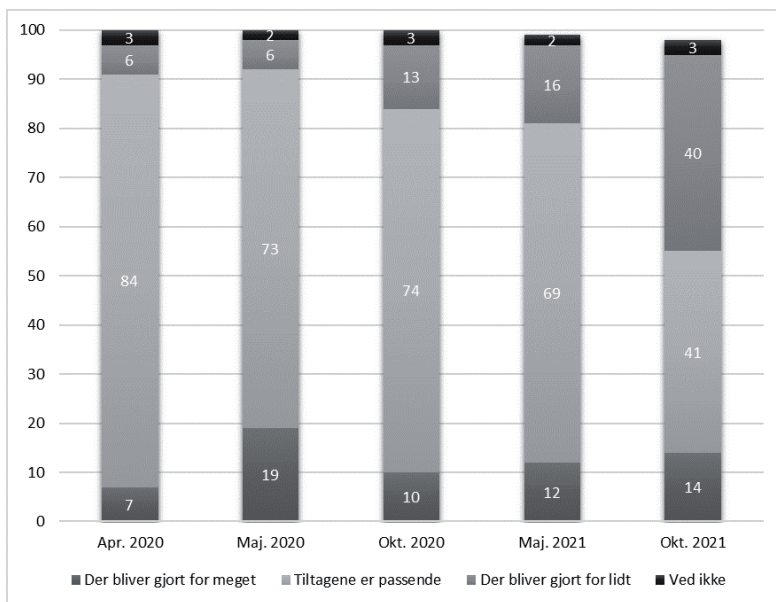
Resultater: en komparativ analyse af folkelige holdninger til covid-19 i ni lande

Den offentlige opinion er en omskiftelig størrelse. Denne pointe har betydning, når vi præsenterer resultater fra én enkelt undersøgelse. Før vi præsenterer de komparative resultater samt resultaterne af regressionsanalyserne, begynder vi derfor med nogle resultater, der viser, hvordan opbakningen til regeringens håndtering af pandemien har ændret sig over tid. Figur 1 viser en markant tilbagegang i støtten til regeringens håndtering af pandemien i efteråret 2021, hvor smittetallet var støt voksende. Denne periode viste sig også at være pandemiens sidste fase i denne ombæring. Fra april 2020 til maj 2021 svarer et stort flertal, at regeringens tiltag har været passende, og tilslutningen til regeringens linje er nogenlunde stabil – om end lidt aftagende. Men under den markante vækst i antal smittede i efteråret 2021 mener hele 40 pct., at der bliver gjort for lidt for at håndtere pandemien. Det var også i denne periode, at den færøske lagmand tøvede med at indføre coronapas i det offentlige rum, selvom både erhvervsliv og aktører i civilsamfundet på egen hånd begyndte at indføre krav om coronapas. Før november 2021 havde lagmanden afvist coronapas som et diskriminerende indgreb, der deler landet op i A-borgere og B-borgere. Under pandemien har Færøernes regering bestået af tre borgerlige, konservative partier, og parlamentarikere og ministre fra det mindste regeringsparti, det stærkt religiøse Midterparti, har ved flere lejligheder offentligt sået tvivl om vaccins sikkerhed og effektivitet. Denne vaccineskepsis blandt regeringens egne politikere medførte heftig debat og kan være en årsag til den stigende utilfredshed i oktober/november 2021.

Selvom tidslinjen i figur 1 ikke er en del af denne artikels primære forskningsfokus, bringer vi figuren for at dokumentere den offentlige opinions omskiftelige karakter. Enhver meningsmåling er et øjebliksbillede, og derfor er denne artikels kvantitative resultater også et øjebliksbillede fra maj/juni 2021, da data blev indsamlet.

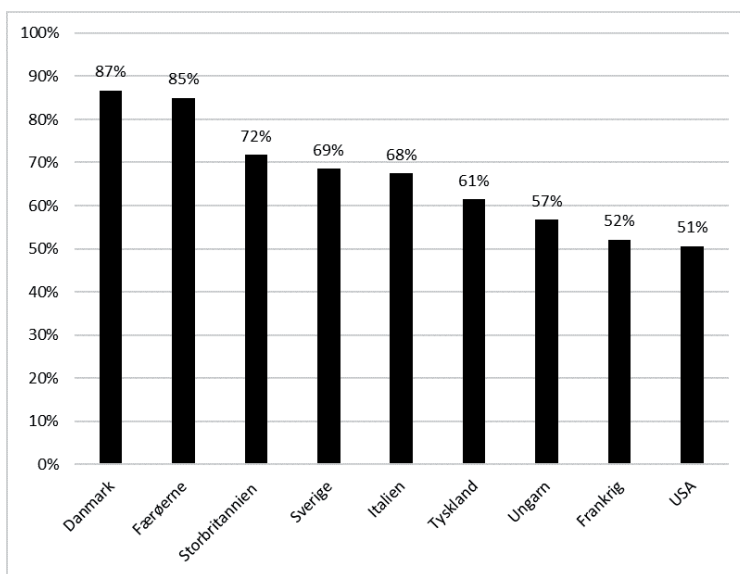
Med dette resultat in mente går vi videre til den komparative del, hvor landene sammenlignes. Det første og mest evidente resultat fra undersøgelsen viser, at den færøske befolkning i høj grad bakker op om regeringens respons på pandemien, og at meget få mennesker mener, at deres demokratiske rettigheder er true, eller at myndighederne skjuler relevant information i forbindelse med covid-19. Følgende fem figurer er resultater af spørgsmål stillet i maj-juni i 2021 i ni lande, og de viser, at de færøske resultater følger de danske resultater forbløffende nøje, selvom de to lande har fulgt to helt forskellige strategier. Spørgsmålet er så, hvordan tallene ville se ud, hvis Færøerne havde kopieret den danske strategi. Dog ses en undtagelse i spørgsmålet om, hvorvidt regeringens

Figur 1: ”Hvad synes du om tiltagene, som det færøske samfund generelt har iværksat i forbindelse med coronapandemien?”

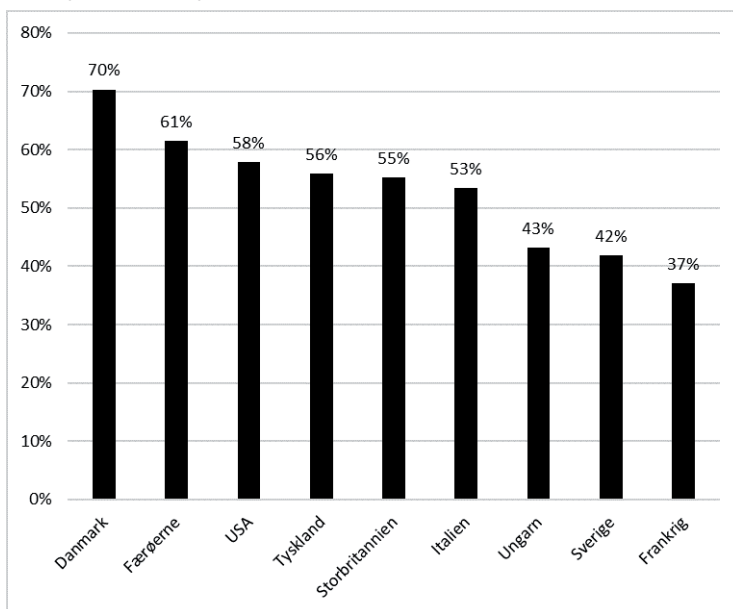

respons har været for vidtgående. Her mener 36 pct. af de danske respondenter, at regeringens respons har været for vidtgående, mens kun 14 pct. af de færøske respondenter mener det samme. Og da utilfredsheden voksede i efteråret 2021 (jf. figur 1), var det, fordi en stigende del af befolkningen ønskede mere og ikke mindre handling. Dette giver mening taget i betragtning, at de færøske myndigheder i høj grad fravalgte ny lovgivning og tvang. I forhold til dette spørgsmål ligner Færøerne i højere grad Sverige end Danmark. Det overordnede billede er dog, at den færøske befolknings tillid og opbakning til regeringens håndtering var meget høj, da undersøgelsen fandt sted. Hvis pandemien betragtes som en fremkaldervæske, der afdækker den generelle folkelige tillid til myndigheders kompetencer i en undtagelsestilstand eller nødsituation (Steenholdt, Rud og Gad, 2022), kan resultaterne fortolkes som en succeshistorie for Færøerne. Resultaterne kan også fortolkes som udtryk for den førnævnte rally-around-the-flag effekt (Nielsen og Lindvall, 2021), hvor katastrofer eller særlige begivenheder udløser national solidaritet og samhørighed på tværs af forskellige befolkningsgrupper. Denne samfundsmæssige tilstand synes i høj grad at være tilfældet på Færøerne i sommeren 2021, da undersøgelsen fandt sted. Men som figur 1 viser, var dette ikke tilfældet i slutningen af 2021, da smittetallene eksploderede og medførte en stigende folkelig utilfredshed.

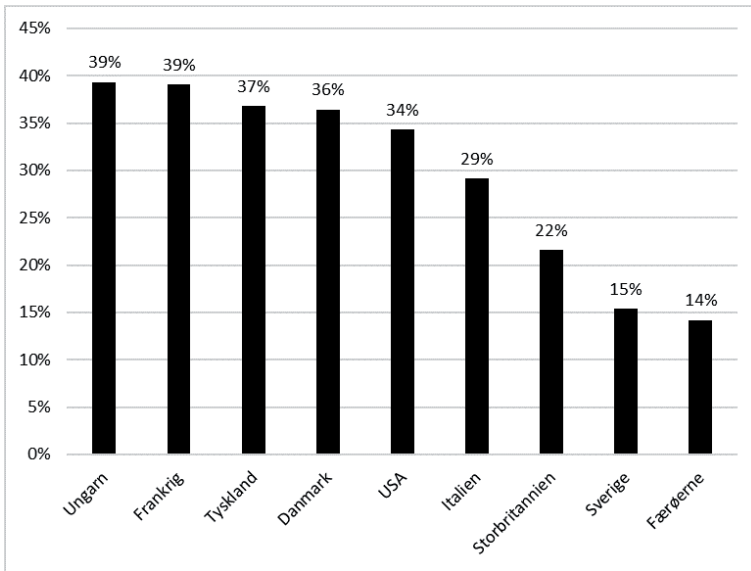
Figur 2: ”Jeg vil følge sundhedsmyndighedernes råd, hvis de anbefaler folk som mig at få en godkendt vaccine mod coronavirus.” Svar: Helt enig/delvist enig

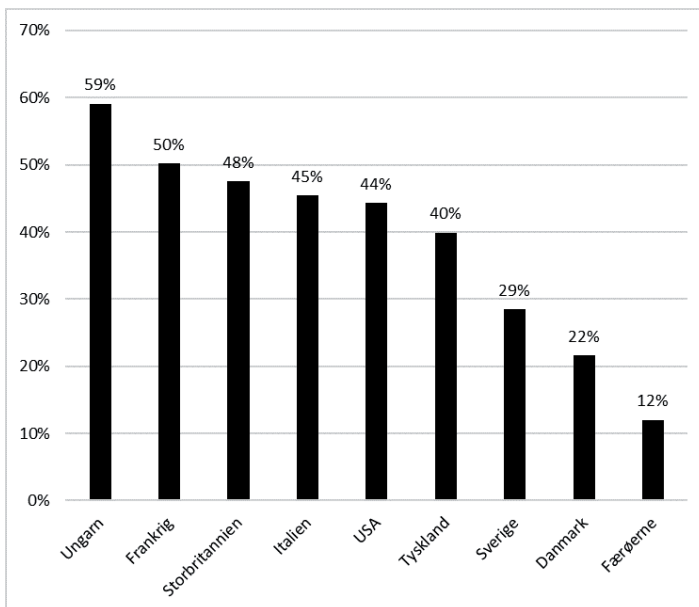
Figur 3: ”Regeringen har ført den nødvendige politik for at håndtere coronavirussen.” Svar: Helt enig/delvist enig

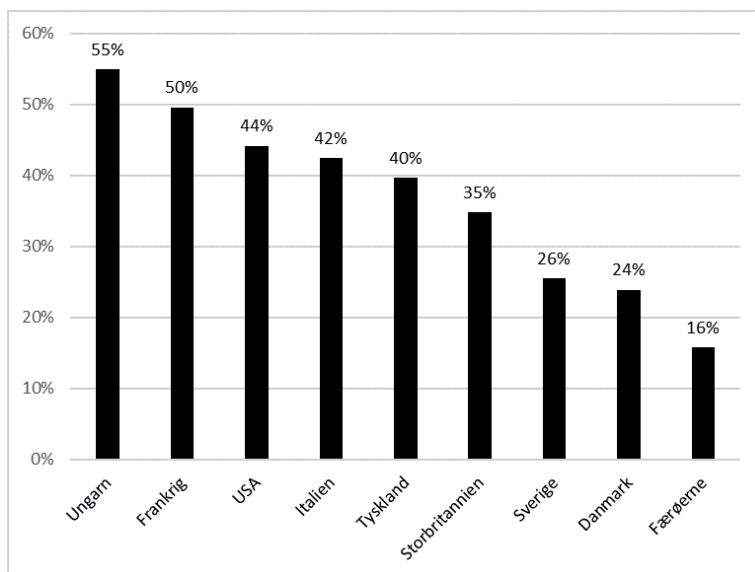
Figur 4: ”Regeringens reaktion på coronavirussen har været for vidtgående.” Svar: Helt enig/delvist enig

Figur 5: ”Jeg mener, at regeringen skjuler vigtig information for offentligheden omkring coronavirussen og kure mod den.” Svar: Helt enig/delvist enig

Figur 6: ”Jeg er bekymret for mine demokratiske rettigheder under de nuværende omstændigheder.” Svar: Helt enig/delvist enig

Hvem siger ja tak til vaccinen?

På basis af disse resultater vil vi nu gå videre til analysens andel del og fokusere på de sociodemografiske, politiske og religiøse faktorer, som kan være med til at forklare den folkelige tilslutning til regeringens respons på pandemien. Tabel 1 viser resultaterne fra en logit model, som estimerer, hvilke faktorer har indflydelse på sandsynligheden for at sige ja tak til en vaccine. Andel korrekt klassificeret er 86 pct. i denne regression. I tabel 1 i det supplerende materiale ses resultaterne for den lineære sandsynlighedsmodel, som også stemmer overens med resultaterne i tabel 1 og de partielle effekter i tabel 2. Som det fremgår af tabel 1, findes flere signifikante faktorer i forhold til vaccinespørgsmålet, nemlig alder, uddannelse, politisk og religiøs overbevisning. Ud over variablerne i tabel 1 tager analysen højde for geografisk bopæl, profession og familiens indkomstgruppe. Disse koefficienter er dog ikke signifikante.

I overensstemmelse med den citerede teoretiske litteratur er sandsynligheden for at sige ja tak til vaccinen stigende for de højere aldersgrupper, mens det forekommer mere overraskende, at vaccineskepsis er mest udbredt i aldersgruppen 30-44 år. I tabel 2 ses de gennemsnitlige partielle effekter. Her fremgår, at den ældste aldersgruppe har i gennemsnit 15,3 procentpoint højere sandsynlighed for at sige ja tak til vaccinen end basisgruppen, som er aldersgruppen 18-29 år.

Tabel 1: Logit estimater for vaccinespørgsmålet

	Vaccineret
Alder 30-44	-0,720* (0,316)
Alder 45-59	1,222** (0,382)
Alder 60-75	1,989** (0,465)
Kvinde	-0,321 (0,249)
Uddannelse (videregående)	0,72** (0,265)
Religion	-1,174** (0,377)
Ideologi (højre)	-0,614* (0,265)
Konstant	2,155** (0,339)
Observationer	675
Pseudo R ²	0,161
Andel korrekt klassificeret	0,859

Note: Standardfejl i parentes. ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$.

Derimod har aldersgruppen 30-44 år en lavere sandsynlighed end basisgruppen. Forskellen her er i gennemsnit 8,1 procentpoint. Der findes også en stærk signifikant sammenhæng mellem længerevarende uddannelse og sandsynligheden for at sige ja tak til vaccinen. En længerevarende uddannelse øger sandsynligheden for at sige ja tak til vaccinen med i gennemsnit 7,5 procentpoint. Derimod viser resultaterne en negativ sammenhæng mellem en højreorienteret politisk overbevisning og sandsynligheden for at sige ja tak til vaccinen (figur 7). En højreorienteret politisk overbevisning reducerer sandsynligheden for at vælge vaccinen med i gennemsnit ca. 7 procentpoint. En anden meget signifikant og betydelig indikator er religion. Respondenter, der svarer, at religion spiller en stor rolle i deres liv, har i gennemsnit ca. 12 procentpoint lavere sandsynlighed for at acceptere en vaccine mod covid-19 (figur 8). Som nævnt i det teoretiske afsnit er dette resultat ikke uventet. Det mest religiøse parti på Færøerne, Midterpartiet, markerede sig som vaccineskeptiker, og det medførte heftig

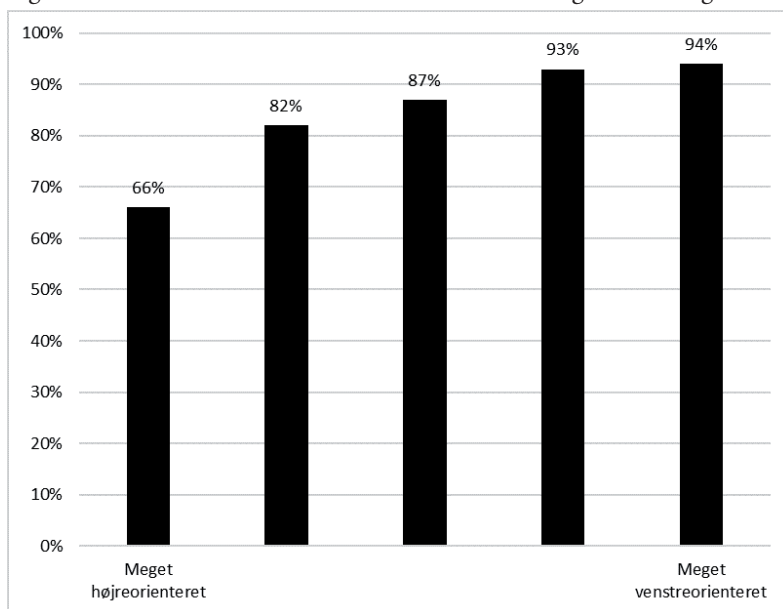
debat i det offentlige rum. Derfor er den positive sammenhæng mellem religion og vaccineskepsis i tråd med de førnævnte teorier om elite cues og forventningen om, at mange vælgere følger signaler fra deres politiske partier. Dermed kan vi konkludere, at høj alder og høj uddannelse øger sandsynligheden for at lade sig vaccinere, mens en højreorienteret politisk overbevisning og religionens betydning reducerer sandsynligheden for at lade sig vaccinere.

Tablet 2: Gennemsnitlige partielle effekter

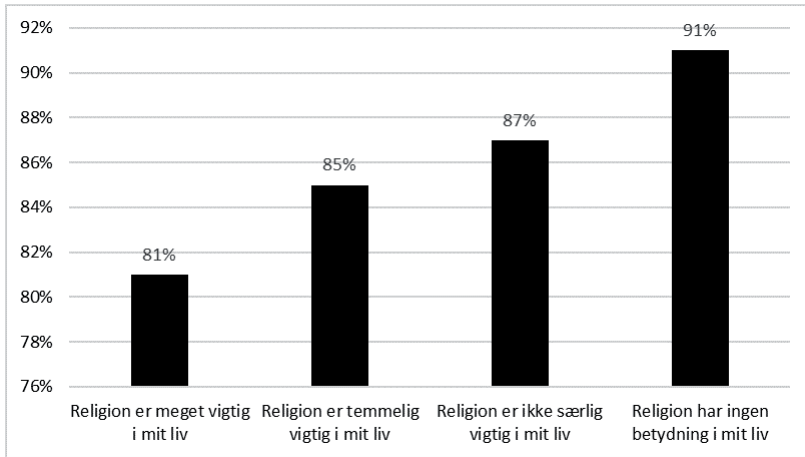
	Partiel effekt
Alder 30-44	-0,081*
Alder 45-59	0,112**
Alder 60-75	0,153**
Kvinde	-0,033
Uddannelse (tertiær)	0,075**
Religion	-0,122**
Ideologi (højre)	-0,069*

Note: ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$.

Figur 7: ”Jeg vil følge sundhedsmyndighedernes råd, hvis de anbefaler folk som mig at få en godkendt vaccine mod coronavirus.” Svar: Helt enig/delvist enig

Figur 8: ”Jeg vil følge sundhedsmyndighedernes råd, hvis de anbefaler folk som mig at få en godkendt vaccine mod coronavirus.” Svar: Helt enig/delvist enig

Til denne analyse kan vi tilføje, at nogle af de uafhængige variable er korrelerede. For eksempel er der en korrelation på 0,13 mellem religion og den ideologiske højre-venstre-variabel. Ligeledes findes en positiv korrelation mellem alder og religion.

Hvem synes, at regeringen har ført den nødvendige politik?

Næste spørgsmål handler om, hvilke faktorer der øger eller reducerer sandsynligheden for at mene, at regeringen har ført den nødvendige politik i håndteringen af covid-19. Resultaterne ses i tabel 3. I tabel 2 i det supplerende materiale ses resultaterne fra OLS regressioner. Resultaterne i tabel 3 stemmer helt overens med en analyse, hvor vi i stedet benytter en femtrinsskala til den afhængige variabel (se tabel 3 i det supplerende materiale). Som tabel 3 viser, fremgår der nogle markante forskelle mellem dette spørgsmål og spørgsmålet vedrørende vaccination mod covid-19. Andel korrekt klassificeret er nu nede på omkring 60 pct., men vores model er dog samlet set signifikant.

Alder er stadig en signifikant faktor, hvor den ældste aldersgruppe i højere grad mener, at regeringen har ført den nødvendige politik (figur 9). Derudover er der en signifikant sammenhæng mellem dette spørgsmål, og hvorvidt man støtter et regeringsbærende parti. Som forventet – og helt i tråd med den teoretiske litteratur citeret ovenfor – er denne effekt positiv. I tabel 4 ses de gennemsnitlige partielle effekter for denne model. Sandsynligheden for, at en person er enig eller delvist enig i udsagnet, er i gennemsnit 13 procentpoint højere, hvis vedkommende støtter et regeringsbærende parti. Koefficienterne for religion og

*Tabel 3: ”Regeringen har ført den nødvendige politik for at håndtere coronavirusen”.
Logit estimater*

	Nødvendig politik
Alder 30-44	-0,192 (0,256)
Alder 45-59	-0,072 (0,251)
Alder 60-75	0,531* (0,261)
Kvinde	-0,039 (0,165)
Uddannelse (tertiær)	0,285 (0,173)
Religion	0,32 (0,257)
Ideologi (højre)	0,15 (0,204)
Stemmer på regeringsparti	0,577** (0,198)
Konstant	-0,27 (0,232)
Observationer	675
Pseudo R ²	0,037
Andel korrekt klassificeret	0,596

Note: Standardfejl i parentes. ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$.

ideologi er ikke signifikante, men dette er også forventeligt, da korrelationen mellem religion, ideologi og tilslutningen til et regeringsbærende parti ikke er helt ubetydelig (se tabel 5).

Hvis man udelader variabelen, om vedkommende stemmer på et regeringsparti, bliver koefficienterne for både religion og ideologi marginalt signifikante med p -værdier på henholdsvis 5,3 og 6,5 pct. Også i denne analyse har vi analyseret betydningen af bopæl, profession og familieindkomst, men disse var ikke signifikante og udelades i tabellerne. I forhold til den teoretiske forståelsesramme kan det være overraskende, at økonomisk indkomst ikke ser ud til at have nogen betydning for hverken vaccinespørgsmålet eller opbakningen til regeringens linje. Forventningen er, at sårbare grupper på arbejdsmarkedet i

Tabel 4: Gennemsnitlige partielle effekter

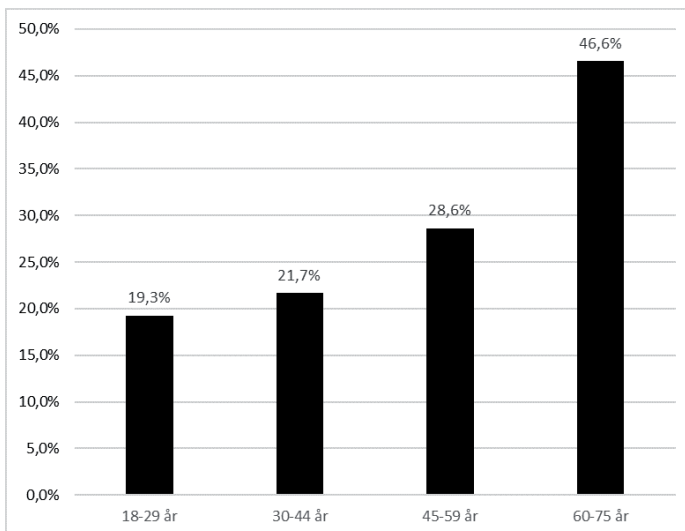
	Partiel effekt
Alder 30-44	-0,045
Alder 45-59	-0,017
Alder 60-75	0,122*
Kvinde	-0,009
Uddannelse (tertiær)	0,066
Religion	0,074
Ideologi (højre)	0,035
Stemmer på regeringsparti	0,133*

Note: ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$.

Tabel 5: Korrelationer mellem variablerne ideologi, stemmer på regeringsparti og religion

Variabler	(1)	(2)	(3)
(1) Ideologi (højre)	1,000		
(2) Stemmer på regeringsparti	0,380	1,000	
(3) Religion	0,131	0,252	1,000

Figur 9: ”Regeringen har ført den nødvendige politik for at håndtere coronavirussen.”
Svar: Helt enig

højere grad er imod indgreb med negative økonomiske konsekvenser. Men de færøske indgreb var som sagt mindre omfattende sammenlignet med de danske og flere andre landes, og dette faktum kan tænkes at være en årsag til, at indkomst neutraliseres som forklarende faktor.

Konklusion og perspektivering

Denne artikel har undersøgt 1) i hvilken grad den færøske befolkning har støttet regeringens håndtering af covid-19 sammenlignet med otte andre vestlige lande, og 2) hvilke faktorer kan forklare støtte til myndighedernes respons på covid-19 og villigheden til at lade sig vaccinere. Ved at identificere statistisk signifikante sammenhænge mellem forskellige sociodemografiske, politiske og kulturelle variable har formålet været at belyse, hvilke faktorer kan forklare vaccinevillighed samt opbakning til myndighedernes respons på covid-19-pandemien. I et bredere perspektiv kan resultaterne være med til at belyse en befolknings generelle tillid til myndighedernes kompetencer i en undtagelsestilstand. Et naturligt næste skridt ville være at sammenligne vore resultater om forholdet mellem demografiske individfaktorer og tilslutningen til nationale handlingsplaner i en undtagelsestilstand med andre lande.

I forhold til artiklens første formål kan vi konkludere, at den færøske befolknings opbakning til regeringens håndtering af pandemien var stor (61 pct.) og kun overgået af Danmark, da den komparative undersøgelse blev lavet i maj/juni 2021. Men ud fra et ikkekomparativt spørgsmål præsenteret i figur 1 ved vi også, at utilfredsheden steg markant i pandemiens sidste fase i slutningen af 2021, da smittetalene eksploderede. Utilfredsheden var primært udbredt blandt dem, der mente, at indsatsen for at bekæmpe pandemien var for begrænset og passiv. Derfor er det umuligt at tegne et statisk billede af befolkningens holdninger under en uforudsigelig pandemi med nye varianter og varierende smittetryk. Derfor er den offentlige opinion også en omskiftelig og kontekstsensitiv størrelse. Men hvis vi betragter hele perioden fra maj 2020 til maj/juni 2021 i henhold til figur 1, er tilfredsheden med myndighedernes håndtering generelt høj. Samtidig viste resultaterne, at meget få færinger (16 pct.) var bekymrede for deres demokratiske rettigheder, at et stort flertal (85 pct.) af de adspurgte mellem 18 og 75 år sagde ja tak til vaccinen, og at meget få (14 pct.) mente, at myndighedernes respons var for vidtgående. Endelig mente kun 12 pct., at regeringen eller myndighederne skjulte vigtige informationer om pandemien, hvilket indikerer et meget begrænset potentiale for konspiratorisk mentalitet. Det overordnede billede er dermed, at den færøske mikronation i høj grad rykkede sammen og demonstrerede en rally behind the flag-effekt igennem pandemiens første år. Hvis tillid til systemet er godt, og hvis tillid til systemet er udtryk for

en sund demokratisk kultur, så er disse resultater meget positive. Men det afhænger naturligvis af ens normative udgangspunkt og holdninger til, hvordan covid-19-pandemien i det hele taget skulle håndteres. For det mindretal, som fx afviser vaccinen eller mener, at myndighedernes indgreb i den personlige frihed var for vidtgående, er ovenstående resultater alt andet end positive.

Artiklens andet formål var at undersøge, hvilke faktorer kan forklare færingers holdninger til vaccinen og regeringens håndtering af coronavirussen. I forhold til disse spørgsmål kan vi konkludere, at religion og en højreorienteret politisk overbevisning reducerer sandsynligheden for at sige ja tak til vaccinen. Dette resultat kan fortolkes som værende i tråd med elite cues-begrebet, for det var især politikere fra selverklærede ”religiøse” partier, som udtrykte skepsis over for vaccinen i den offentlige debat. Denne konklusion skal dog tages med forbehold, da vores forskningsdesign ikke lægger op til en direkte test af, hvorvidt de politiske eliter påvirkede befolkningens holdninger. Den mest vaccineskeptiske aldersgruppe er dem blandt 30-44 år, mens en højere alder samt højere uddannelse forstærker sandsynligheden for at ville tage imod vaccinen. Det er en overraskelse, at aldersgruppen 30-44 år er de mest vaccineskeptiske. Dette resultat synes ikke at være særlig fremtrædende i den nyere videnskabelige litteratur om årsagerne til vaccinemodstand. Resultatet kunne derfor kalde på ny forskning om, hvorvidt denne aldersgruppe også demonstrerer større skepsis over for andre policyrelevante videnskabelige emner. Undersøgelsen viste også en positiv sammenhæng mellem sandsynligheden for at støtte regeringens håndtering af pandemien, alder og sandsynligheden for at stemme på et regeringsparti. Disse resultater er også i tråd med vores teoretiske forventninger, da covid-19 først og fremmest udgjorde en trussel for de ældste aldersgrupper. Som nævnt i indledningen lægger disse resultater op til en bredere tværnational undersøgelse af, hvilke demografiske faktorer kan forklare opbakningen til de nationale myndigheders håndtering af pandemien.

De overordnede resultater indikerer, at den færøske befolkning generelt har været tilfreds med regeringens indsats, og de færreste giver udtryk for mistillid sammenlignet med de andre lande i vores undersøgelse i maj/juni 2021. Men som nævnt observerede vi en markant stigning i utilfredsheden i pandemiens seneste fase. På trods af stor folkelig tilslutning til myndighedernes vaccineprogram fremgår blandt andet religion og politisk ideologi som signifikante variabler. Dette er interessant taget i betragtning, at disse variabler er så polariserende i forhold til andre spørgsmål, fx klimaforskning og Darwins evolutions-teori (se figur 3 og 4 i det supplerende materiale). Ud fra vore undersøgelser har pandemien i høj grad samlet folk på tværs af politiske, ideologiske og religiøse skel, men under overfladen ulmer velkendte konfliktlinjer, som polariserer det

færøske samfund på andre områder. Spørgsmålet er så, hvorvidt håndteringen af pandemier eller andre sundhedsmæssige udfordringer forbliver et emne, som er i stand til at forene en splittet befolkning, eller hvorvidt sundhedspolitik over tid kan udvikle sig til en ny værdipolitisk slagmark, der i højere grad splitter folk efter partipolitisk, ideologisk eller religiøs overbevisning.

Noter

1. Den nuværende regering består af tre højrefløjspartier: Fólkaflokkurin (søsterparti til det Konservative Folkeparti), Sambandsflokkurin (søsterparti til Venstre) og Miðflokkurin (Midterpartiet), som er et lille religiøst parti med en stærk værdipolitisk profil.
2. Dette spørgsmål er anvendt i undersøgelsen: ”Jeg vil følge sundhedsmyndighedernes råd, hvis de anbefaler mig at få en godkendt vaccine imod coronavirus.” En skala med fem svarmuligheder blev anvendt, og de, der har svaret ”helt enig” eller ”delvis enig”, er blevet grupperet som havende til hensigt til at lade sig vaccinere.

Litteratur

- Beall, Alec T., Marlise K. Hofer og Mark Schaller (2016). Infections and elections: Did an Ebola outbreak influence the 2014 US federal elections (and if so, how)? *Psychological Science* 27 (5): 595-605.
- Berinsky, Adam J. (2009). *In time of war: Understanding American public opinion from World War II to Iraq*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bilewicz, Michal og Wiktor Soral (2021). The politics of vaccine hesitancy: An ideological dual-process approach. *Social Psychological and Personality Science* 13 (6): 1080–1089.
- Bischof, Daniel og Markus Wagner (2019). Do voters polarize when radical parties enter parliament? *American Journal of Political Science* 63 (4): 888-904.
- Boffey, Daniel (2020). Veterinary scientist hailed for Faroe Islands’ lack of Covid-19 deaths. *Guardian*, 8. april. <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/08/veterinary-scientist-hailed-faroe-islands-lack-covid-19-deaths> (11. oktober 2022)
- Bol, Damien, Marco Giani, André Blais og Peter John Loewen (2021). The effect of COVID-19 lockdowns on political support: Some good news for democracy? *European Journal of Political Research* 60 (2): 497-505.
- Bolsen, Toby, James N. Druckman og Fay Lomax Cook (2014). The influence of partisan motivated reasoning on public opinion. *Political Behavior* 36 (2): 235-262.
- Callaghan, Timothy, Ali Moghtaderi, Jennifer A. Lueck, Peter Hotez, Ulrich Strych, Avi Dor, Erika Franklin Fowler og Matthew Motta (2021). Correlates and disparities of intention to vaccinate against COVID-19. *Social Science & Medicine* 272: 113638.

- Carmichael, Jason T. og Robert J. Brulle (2017). Elite cues, media coverage, and public concern: an integrated path analysis of public opinion on climate change, 2001–2013. *Environmental Politics* 26 (2): 232-252.
- Cornelson, Kirsten og Boriana Miloucheva (2020). Political polarization, social fragmentation, and cooperation during a pandemic. *Working Papers tecipa-663*. Department of Economics, University of Toronto,.
- Fridman, Ariel, Rachel Gershon og Ayelet Gneezy (2021). COVID-19 and vaccine hesitancy: A longitudinal study. *PLoS ONE* 16 (4): e0250123.
- Gadarian, Shana Kushner, Sara Wallace Goodman og Thomas B. Pepinsky (2021). Partisanship, health behavior, and policy attitudes in the early stages of the COVID-19 pandemic. *PLoS ONE* 16 (4): e0249596.
- Hansen, Janna E. (2014). *Betwixed and between: Religion og religiøsitet på Færøerne i det 21. århundrede*. Faroese University Press.
- HOPE (2021). How democracies cope with covid: A data-driven approach. <https://hope-project.dk>
- Hornsey, Matthew J., Cassandra M. Chapman, Belen Alvarez, Sarah Bentley, Bruno Gabriel Salvador Casara, Charlie R. Crimston, Octavia Ionescu, Henning Krug, Hema Preya Selvanathan, Niklas K. Steffens og Jolanda Jetten (2021). To what extent are conspiracy theorists concerned for self versus others? A COVID-19 test case. *European Journal of Social Psychology* 51 (2): 285-293.
- Jørgensen, Frederik, Alexander Bor, Marie Fly Lindholt og Michael Bang Petersen (2021). Public support for government responses against COVID-19 across Western democracies in 2020. *West European Politics* 44 (5-6): 1129-1158.
- Kossowska, Małgorzata, Paulina Szwed og Gabriela Czarnek (2021). Ideology shapes trust in scientists and attitudes towards vaccines during the COVID-19 pandemic. *Group Processes & Intergroup Relations* 24 (5): 720-737.
- Lenz, Gabriel S. (2012). *Follow the leader? How voters respond to politicians' policies and performance*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lewnard, Joseph A og Nathan C. Lo (2020). Scientific and ethical basis for social-distancing interventions against COVID-19. *The Lancet infectious diseases* 20 (6): 631-633.
- Lindholt, Marie Fly, Frederik Jørgensen, Alexander Bor og Michael Bang Petersen (2020). Willingness to use an approved COVID-19 vaccine: cross-national evidence on levels and individual-level predictors. *PsyArXiv*. <http://dx.doi.org/10.31234/osf.io/8kn5f>
- Merkley, Eric og Dominik A. Stecula (2018). Party elites or manufactured doubt? The informational context of climate change polarization. *Science Communication* 40 (2): 258-274.

- Merkley, Eric, Aengus Bridgman, Peter John Loewen, Taylor Owen, Derek Ruths og Oleg Zhilin (2020). A rare moment of cross-partisan consensus: Elite and public response to the COVID-19 pandemic in Canada. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique* 53 (2): 311-318.
- Merolla, Jennifer L., Laura B. Stephenson og Elizabeth J. Zechmeister (2016). Deciding correctly: Variance in the effective use of party cues, i André Blais, Jean-François Laslier og Karine Van der Straeten (red.), *Voting Experiments*. Cham: Springer.
- Mondak, Jeffery J. (1993). Public opinion and heuristic processing of source cues. *Political Behavior* 15 (2): 167-192.
- Nielsen, Julie Hassing og Johannes Lindvall (2021). Trust in government in Sweden and Denmark during the COVID-19 epidemic. *West European Politics* 44 (5-6): 1180-1204.
- O'Dea, Meghan (2020). How a salmon testing lab saved the Faroe Islands from a COVID-19 disaster. *Lonely Planet*, 9. april. <https://www.lonelyplanet.com/articles/faroe-islands-salmon-testing-covid-19> (11. oktober 2022)
- Osmundsen, Mathias og Michael Bang Petersen (2019). Danskernes tro på politiske konspirationsteorier. Om sammenhængen mellem politisk ideologi og konspirationsteorier i Danmark. *Økonomi & Politik* 2019 (3): 41-60.
- Paek, Hye-Jin, Karen Hilyard, Vicki S. Freimuth, J. Kevin Barge og Michele Mindlin (2008). Public support for government actions during a flu pandemic: lessons learned from a statewide survey. *Health Promotion Practice* 9 (4_suppl): 60S-72S.
- Rieger, Marc Oliver og Mei Wang (2021). Trust in government actions during the COVID-19 crisis. *Social Indicators Research* 159 (3): 967-989.
- Robertson, David G. og Asbjørn Dyrendal (2018). Conspiracy theories and religion: Superstition, seekership, and salvation, pp. 411-421 i Joseph E. Uscinski (red.), *Conspiracy theories and the people who believe them*. Oxford Academic.
- Skorini, Heini í, Herit Albinus og Hans Andrias Sølvará (2022). Færøerne mellem religiøs vækkelse og sekularisering: En nordisk undtagelse bliver til. *Økonomi & Politik* 95 (1).
- Steenholdt, Naja Carina, Sophie Rud og Ulrik Pram Gad (2022). Magt og afmagt i Grønland-med COVID-19 som fremkaldervæske, i *Magt og autoritet i Grønland*. Odense: Syddansk Universitetsforlag (under udgivelse).
- Tesler, Michael (2018). Elite domination of public doubts about climate change (not evolution). *Political Communication* 35 (2): 306-326.
- Tetlock, Philip E. (1986). A value pluralism model of ideological reasoning. *Journal of Personality and Social Psychology* 50 (4): 819-827.
- Timotijevic, Jelena (2020). Society's "new normal"? The role of discourse in surveillance and silencing of dissent during and post Covid-19. *Social Sciences & Humanities Open*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3608576>

- Winther, Lene (2020). Her er hemmeligheden bag Færøernes mange coronatest. *Berlingske*, 23. marts. <https://www.berlingske.dk/globalt/her-er-hemmeligheden-bag-faeroeernes-mange-coronatest> (11. oktober 2022)
- www.korona.fo (2021). Den officielle færøske hjemmeside om Covid-19.
- Zaller, John R. (1992). *The nature and origins of mass opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Morten Brænder

Metodologi og metode: om forskellen på værktøjer og forståelsesrammer og hvad den betyder i praksis

Denne artikel har to formål. For det første introducerer den skellet mellem metode og metodologi. For det andet beskriver den kort de tre metodologier, der dominerer inden for samfundsvidenskaberne – den variansorienterede, den procesorienterede og den meningsorienterede – og illustrerer brugen af dem med et gennemgående eksempel. Metoder er redskaber. De kan være kvalitative eller kvantitative. Metodologier er forståelsesrammer, der bedst forstås som sprog. Ligesom man ikke kan gøre sig forståelig på et andet sprog ved at oversætte ord for ord, kan man ikke uden videre overføre logikken fra én metodologi til en anden. Det betyder ikke, at oversættelser nødvendigvis er umulige, men at det er meget svært at oversætte uden at anderkende sproglige eller – i dette tilfælde – metodologiske forskelle.

Nøgleord: kvantitativ metode, kvalitativ metode, variansorienteret, procesorienteret metodologi, meningsorienteret metodologi

Indføringer i samfundsvidenskabelig metode giver let det indtryk, at det mest afgørende begrebslige og praktiske skel skal drages mellem det kvantitative og det kvalitative. Ligesom med så mange andre analytiske skel kan det dog være svært at opretholde denne distinktion, når først man dykker ned i konkrete eksempler: Vi har brug for kvalitativ tæft, når vi konstruerer kvantitative spørgeskemaspørgsmål (Olsen, 1997); og de nyeste redskaber til at udføre eksplorative – altså kvalitative – analyser, er grundlæggende kvantitative (Asmussen og Møller, 2019). Ydermere – og det er pointen i det følgende – skygger dette skel for et andet – og vigtigere – nemlig distinktionen mellem metode og metodologi.

I daglig tale bruges begreberne ”metode” og ”metodologi” i flæng. Det gælder særligt på engelsk, hvor det at ”arbejde metodisk” (altså en adverbial form) oversættes som ”working methodologically” (Seawright, 2016; Tavory og Timmermans, 2019: 539). ”Metode” kommer oprindeligt fra græsk (*methodos*) og beror på en sammensætning af ordene ”meta” (i betydningen ”at forfølge noget”) og ”hodos” (”vejen”): Med en metode bevæger vi os frem ad en slagen vej, følger bestemte retningslinjer, så vi kommer frem til målet (The Concise Oxford Etymology, 2003).

Tilføjelsen ”-logi” kender vi fra andre videnskabelige sammenhænge, hvor det bruges til at betegne ”læren om” et givet emne. ”Bio-logi” er således ”læren om det levende (bios)”. ”Arkæo-logi” er ”læren om det forgangne (arkhaios)”. Om man taler om ”metode” eller om ”læren om metode” kan godt virke som en petitesse. Men skellet er altså vigtigt i denne sammenhæng, hvor jeg dels gør mig til fortaler for en form for ”metodologisk pluralisme” (altså at der inden for samfundsvidenskaberne findes forskellige metodologier), dels pointerer, at en sådan pluralisme ikke betyder, at det så er lige meget, hvilken metodologi ens forskning knytter an til. Metodologien hører sammen med ens blik på verden. Den bestemmer, hvilken type spørgsmål man meningsfuldt kan stille, og dermed hvilken type svar man meningsfuldt kan forvente, en pointe jeg vender tilbage til nedenfor.

Begrebet ”metode” betegner her alene de redskaber, vi tager frem for at besvare en given problemstilling på rette måde. Metoder er konkrete. De angiver de trin, vi bør tage for at følge en vej. Metoder er således værktøjer: Værktøjer til at generere data (fx spørgeskemaer, indsamling af tweets, strukturering af arkivmateriale og gennemførelse af interviews); eller til at analysere disse (fx regressionsanalyse, process tracing eller diskursanalyse).

En ”metodologi” er derimod en bestemt lære om metode (Jackson, 2016). Metodologien betegner, hvilken vej vi skal gå. Metodologien afgør, hvilken type problemstilling du forfølger. Ret beset er det også sådan, begrebet bruges, når der i metodeintroduktioner fx tales om en overordnet ”kvantitativ” eller ”statistisk” metodologi, altså en tilgang adskilt fra de konkrete metodiske redskaber (David og Sutton, 2004, 2011; Agresti, 2018). Det synspunkt, der forfølges her, er imidlertid, at skellet mellem det kvantitative og det kvalitative er et metodisk skel, ikke et metodologisk. Metode og metodologi er forbundne, men ikke i et 1:1-forhold. Metodologien knytter sig nemlig til en bestemt videnskabsteoretisk position.

Videnskabsteoretiske positioner kendetegnes ved at abonnere på en given ontologi (en lære om det værende eller et verdenssyn) og på en given epistemologi (altså en erkendelseslære eller et syn på i hvilket omfang den menneskelige bevidsthed har adgang til at undersøge denne verden) (Jackson, 2016). Metodologien betegner så på baggrund af ontologien og epistemologien, hvilken type valg vi meningsfuldt kan træffe, når vi giver os i kast med sådanne undersøgelser. Metodologi befinder sig altså på et andet, højere abstraktionsniveau end metode. Patrick Jackson, som jeg her støtter mig til, er én fortaler for dette skel, men det genfindes hos blandt andre Sartori (1970), Esmark, Laustsen og Andersen (2005) og Beach og Kaas (2020).

Dermed ikke være sagt, at netop det syn på forholdet mellem generel videnskabssteori, metodologi og metode er uanfægtet. Det er således blevet anført, at vi med dette skel enten skaber grobund for en ”metodologisk monisme” (altså at der kun findes én rigtig videnskabssteoretisk position) eller helt afkobler metode og metodologi; udfald som begge vil implicere en alvorlig indskrænkning af den type spørgsmål, vi legitimt kan forfølge (Jackson, 2016). I begge tilfælde – og her følger jeg igen Jackson – er formålet i denne artikel det helt omvendte.

Mod en metodologisk pluralisme

For det første implicerer den pluralisme, jeg argumenterer for, en afvisning af det synspunkt, at der kun findes én samfundsvidenskabelig metodologi. Her er jeg oppe mod stærke kræfter. Det mest berømte eksempel herpå finder vi således hos positivismens grundlægger, Auguste Comte, som betragtede samfundsvidenskaberne – eller socio-logien – som et klimaks i den menneskelige tænkningens historie og hævdede, at studiet af samfundet som i andre (natur)videnskaber skulle identificere generelle lovmæssigheder (Comte, 1979).

En lignende ambition om en samfundsvidenskabelig enhedsvidenskab optræder også i Gary King, Robert Keohane og Sidney Verbas *Designing social inquiry: Scientific inference in qualitative research* fra 1994. Hovedpåstanden i dette værk, (som oftest blot tituleres efter forbogstaverne i forfatterens efternavne, KKV), er, at kvalitative og kvantitative metoder ikke er væsensforskellige, men beror på samme grundlæggende logik. Uanset om man er enig i dette synspunkt eller ej, så fik udgivelsen af KKV en meget konstruktiv betydning (Bartels, 2004; Mahoney, 2010). Indtil midt i 1990’erne var samfundsvidenskaberne præget af en bitter strid mellem kvalitative og kvantitative tilgange. Med KKV blev der skabt en plads til kvalitative studier inden for en forskningshorisont domineret af kvantitative tilgange. På den baggrund kunne man så koncentrere sig om at forske og formidle forskningsmetoder frem for at beklukke videnskabeligheden i andres arbejde.

Modargumenterne bestod dog. Indvendingen over for KKV var – og er – at krigstilstandens ophør ikke medførte en varig fred. Snarere en våbenhvile på hegemonens præmisser (Bartels, 2004). Denne indvending er berettiget, eftersom KKV ret entydigt bekender sig til en bestemt metodologi – det der nedenunder kaldes den variansorienterede – og dermed til de vurderingskriterier, der lægges til grund for en sådan. En mail sendt i 2000 til det toneangivende tidsskrift, *American Political Science Review*, underskrevet af en ”Mr. Perestroika” startede en modbevægelse (Laitin, 2003: note 1). Initiativer blev sat i søen med henblik på at opbygge fælleskvalitative standarder for god politisk videnskab. Samtidig blev antallet af metoder i den kvalitative værktøjskasse udvidet, både

med redskaber, der i dag knyttes til den procesorienterede metodologi – herunder fuzzy og crisp set comparative qualitative analyses, process tracing og kongruensanalyse – og med et øget fokus på meningsorienterede tilgange. I antologien *Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards* opsummerede Henry Brady og David Collier (2004) meget af den kritik, der var blevet rejst over for KKV.

Fremkomsten af nye kvalitative metoder (værktøjer), rejste en række metodologiske (videnskabsteoretiske) spørgsmål om, hvad forskellige typer undersøgelser overhovedet kan sige noget om og dermed også om, hvorvidt det, de så siger, skal forstås ud fra helt andre kriterier end dem, der gør sig gældende inden for andre traditioner (Yanow og Schwartz-Shea, 2010). I 2012 udgav Gary Goertz og James Mahoney *A tale of two cultures*, der netop pointerer, at de logikker, der ligger til grund for henholdsvis kvalitative og kvantitative metoder, ikke er de samme. De repræsenterer væsensforskellige metodologier.

Goertz og Mahoney beskriver denne forskel som en kulturforskel. At lære en metodologi er ligesom at lære at beherske et sprog. Hvis man forsøger at oversætte ord for ord, så kommer man hurtigt til kort. I stedet skal man forstå sprogsystemet: sprogets opbygning, ordenes konnotationer, ordsprog og samspillet mellem tale og gestik. Kort sagt, man skal forstå, hvordan folk tænker, når de taler.

Hvis man mener, at der findes et overordnet mål – og overordnede standarder – for samfundsvidenskaberne, kan dette synspunkt godt virke temmelig rabiatic. Men Goertz og Mahoney (2012) drager ikke en rabiatic konsekvens heraf. De opfordrer ikke til at grave skyttegrave, men i stedet til at erkende, at når man bevæger sig over i den anden lejr, så skal man lære at tænke anderledes. Hvis vi bliver i sprogmetaforen, så kan man sige, at selvom indsigt i et sprog og en kultur kræver en indsats, så er oversættelser slet ikke umulige.

Det fortsatte bånd mellem metodologi og metode

Goertz og Mahoneys sprogmetafor er nok den stærkeste inspirationskilde til den metodologiske pluralisme, jeg her gør mig til talsmand for. Jeg vil imidlertid hævde, at deres skel mellem ”kvalitative” og ”kvantitative” metodologier er misvisende. Det metodologiske grundlag, ud fra hvilket vi formulerer vores problemstilling og udstikker rammerne for at besvare den, kan ikke reduceres til et spørgsmål om kvantificerbarhed eller kvalitative forskelle. Inden for den enkelte metodologiske ramme kan man benytte såvel kvantitative som kvalitative redskaber, eller kombinere disse, så længe man husker på, at det er metodologien, der bestemmer, hvordan disse redskaber benyttes (Beach og Kaas, 2020). Man skal selvfølgelig altid tænke grundigt over, om og hvordan en sådan kobling

finder sted (Creswell og Plano-Clark, 2011). Men hvis det giver mening, er der ikke noget i vejen for at trække på indsigter fra en diskursanalyse i operationaliseringen af et spørgeskema eller benytte resultater fra en regressionsanalyse som udgangspunkt for at identificere trin i en process tracing-analyse (Seawright og Gerring, 2008).

Skellet mellem metodologier implicerer ikke, at videnskabelighed skal betragtes som en relativ størrelse. Det, der definerer empiriske samfundsvidenskaber, er idealet om den systematiske og kritiske undersøgelse af den sociale virkelighed. Heraf følger en række kriterier, som er fælles, uanset hvilken metodologi ens undersøgelse knytter sig til: Helt grundlæggende skal ens empiriske belæg skal have hold i virkeligheden, og man skal fremlægge sine resultater på en sådan måde, at andre i besiddelse af de samme data og med brug af de samme analysemetoder ville nå samme konklusion (Brady, Collier og Seawright, 2004).¹

Men selvom målet er det samme, kan der godt være forskellige veje dertil. Det er derfor ikke ligegyldigt, hvilken metodologi du benytter. Dit valg af vej, din metodologi, har nemlig betydning for, hvordan de ovennævnte generelle videnskabelige idealer udmøntes. Og i den henseende er metodologi og metode så fortsat forbundne. Forskningskriterierne vægtes forskelligt inden for forskellige metodologier (Schwartz-Shea, 2015). Undersøgelser inden for en variansorienteret metodologi vurderes i forhold til kriterierne for intern validitet (er den påståede kausaleffekt korrekt?) og ekstern validitet (gælder resultaterne for den virkelighed, vi hævder at udtale os om?). Derfor skal man med en variansorienteret tilgang prioritere metoder, der sætter disse kriterier i højsædet, og her står eksperimentelle designs og spørgeskemaer med mange respondenter bare stærkere end arkivstudier eller interviews. Omvendt vil en undersøgelse foretaget med udgangspunkt i en meningsorienteret metodologi skulle vægte forskningskriteriet ”troværdighed” højt, altså have indsigt i den sociale kontekst og blik for sproglige finesser (Andersen, Laustsen og Cecchini, 2020; Schwartz-Shea, 2015). Her udgør fx interviews, taler og feltnoter ofte et bedre udgangspunkt end numeriske data.

Endelig er metodologien, som nævnt ovenfor, også tæt knyttet til problemstillingen: Måden, du spørger på, har afgørende betydning for, hvilken type svar du kan forvente. Mange metodeintroduktioner indeholder lister over, hvad den gode problemstilling skal indeholde (Daymon, 2002; Bryman, 2008; David og Sutton, 2011; Boyle og Schmierbach, 2020). Sammenhængen mellem metodologi og problemstilling kan beskrives ved at fremhæve ét: For at din problemstilling kan gøre det helt klart, hvad du vil undersøge, skal den måde, du formulerer dit spørgsmål på, også give din læser en klar fornemmelse af,

hvordan undersøgelsen skal gennemføres. Man kan selvfølgelig ikke udfolde et forskningsdesign i detaljer i en problemstilling, der spidsformuleret højest fylder 1-2 linjer. Men kimen til det skal helst lægges allerede der, så læseren ved, hvilken metodologisk genre vi befinder os inden for. For uden den information er det ikke muligt at vurdere, om din fremgangsmåde giver dig mulighed for at besvare problemstillingen. Man kan lægge sådanne kim ved hjælp af sproglige genremarkører. I nedenstående gennemgang af de enkelte metodologier vil jeg søge at illustrere dette. Men kort fortalt vil man fx have virkelig svært ved at overbevise læseren om gyldigheden af en meningsorienteret undersøgelse, hvis man indledningsvis har lagt an til en variansorienteret tilgang ved at hævde, at man undersøger ”effekter”. Det leder os tilbage til den ovenfor skitserede sproganalogi. De ord, man bruger, angiver den videnskabsteoretiske position, man befinder sig inden for, og dermed hvordan det metodologisk bedst giver mening at beskrive den sociale virkelighed.

Nok har samfundsvidenskabelige metodologier et fællesvidenskabeligt mål, men de repræsenterer hver især forskellige veje til at nå dette: De besvarer forskellige typer samfundsvidenskabelige spørgsmål, fordrer forskellige typer svar og prioriterer altså også standarderne for at vurdere gyldigheden af disse svar forskelligt.

Samfundsvidenskabelige metodologier

De tre metodologier, der dominerer i samfundsvidenskabelig forskning, er henholdsvis en variansorienteret, en procesorienteret og en meningsorienteret tilgang. Som det fremgår af tabel 1, kan de tre kategoriseres efter to klassiske videnskabsteoretiske skel: skellet mellem *nomotetiske* og *idiografiske* metoder og skellet mellem *forklarende* og *forstående* videnskaber.

Tabel 1: Samfundsvidenskabelige metodologiers videnskabsteoretiske ophav

	Nomotetisk	Idiografisk
Forklarende	Variansorienteret (1)	Procesorienteret (2)
Forstående	-	Meningsorienteret (3)

Samfundsvidenskaberne har altid været udspændt imellem naturvidenskab og humaniora. De to videnskabsteoretiske skel, som tabellen spænder over, blev begge formuleret i slutningen af 1800-tallet for netop at beskrive dette skel. Og selvom formålet i høj grad var det samme – at definere humaniora som et selvstændigt forskningsfelt – accentuerer de noget ret forskelligt.

Skellet mellem nomotetiske og idiografiske metoder hidrører fra Wilhelm von Windelband (1894). Ifølge ham er naturvidenskaberne nomotetiske. Nomotetisk kommer af "nomos", som betyder "lov": Naturvidenskaben søger indsigt i fænomenerne og deres indbyrdes relationer ved at opsætte generelle lovmæssigheder. Idiografisk kommer derimod af "idios", som betyder "selv": Humanistiske videnskaber er idiografiske, fordi de søger indsigt med udgangspunkt i enkeltbegivenheder, i fænomenerne selv.

Skellet mellem forklarende og forstående videnskaber er formuleret af Wilhelm Dilthey. Dilthey betegnes ofte som hermeneutikkens grundlægger, og han formulerer da netop også dette skel med henblik på at vise, hvordan humaniora udmærker sig ved at bero på en indsigt i den menneskelige bevidsthed. Naturvidenskaberne fokuserer på at forklare ved hjælp af kausalrelationer, årsag/virkningsforhold. De humanistiske videnskaber fokuserer derimod på en grundlæggende forståelse af den kontekst, mennesket indgår i (Dilthey, 1894).

Inden vi bevæger os over til gennemgangen af metodologierne, er det nødvendigt at pointere, at en skematisk fremstilling altid indeholder et element af forsimpning. For det første fokuserer tabellen på "intermetodologiske" forskelle, og ikke på de faktiske – og nok så vigtige – "intrametodologiske" skillelinjer (altså det forhold at der nogle gange kan være modsætninger inden for en metodologi). For det andet leder en sådan tabelopstilling let til den opfattelse, at al forskning inden for én bestemt metodologi entydigt kan placeres inden for et givet felt. Sådan er det ikke altid. Eksempelvis vil megen variansbaseret – og altså grundlæggende nomotetisk – forskning undlade at generalisere ud over den konkrete, studerede sammenhæng. Endelig er der for det tredje spørgsmålet, hvorvidt det er muligt at forene metodologiske tilgange. Nok følger jeg her Ahmed og Sil (2009) – og med dem Beach og Kaas (2020) – der argumenterer for en "epistemologisk inkommensurabilitet" mellem tilgangene. Jeg hævder dog ikke, at "oversættelser" – for at blive i sprogmetaforen – nødvendigvis er umulige. Grænserne er flydende, og af og til kan logikker fra et felt overføres til et andet (Mahoney, 2008). Men en vellykket oversættelse – sproglig eller metodologisk – fordrer en respekt for det, der oversættes fra, og det, der oversættes til, og en anerkendelse af, at denne proces altid medfører et betydningsstab.

Den variansorienterede tilgang

Jeg begynder med den variansorienterede metodologi, fordi det er den mest benyttede i samfundsvidenskaberne i dag. Derfor er det vigtigt, at man kender dens forudsætninger, og at man mestrer de metodiske værktøjer, der knyttes til den. Vi kan igen bruge Goertz og Mahoneys kultur- eller sproganalogi: Hvis man vil kommunikere med mennesker fra en fremmed kultur, så er ens per-

sonlige sproglige præferencer som udgangspunkt lige gyldige. Man må forstå måden, andre tænker på, og også selv kunne gøre sig forståelig over for dem. Det samme gælder ”metodologiske kulturer”. Om man er enig i en videnskabs-teoretisk position eller ej, er egentlig lige gyldigt. Hvis man vil kommunikere på tværs af metodologiske sprog, må man kende de forudsætninger, de hver især hviler på.

Variansorienterede problemstillinger er – ideelt set – forklarende. Men mange deskriptive og eksplorative studier vil også knytte sig til – eller kunne udgøre forstudier til – en variansorienteret tilgang. Variansorienterede problemstillinger undersøges ved hjælp af *variation*. Det kan synes trivielt, men er vigtigt. For hvis man ud fra denne metodologi vil forklare variation på ens afhængige variabel (y), er man nødt til også at have variation på ens uafhængige variabel (x). Man formulerer en teori om, hvilken forskel, man mener, rent faktisk gør en forskel, og undersøger, om det så også er tilfældet. Desværre er der mange forhold her i verden, hvor en sådan variation på x ikke kan iagttages, heller ikke selvom man er ret sikker på, at det er netop det, der har betydning.²

Variansorienterede tilgange hviler på tre afgørende forudsætninger. Den første er, at disse årsagsforklaringer tager udgangspunkt i en ”kontrafaktisk” logik (Angrist og Pischke, 2014; Lewis, 1986; Morgan og Windship, 2007). Når vi på baggrund af, at en given hændelse (A) forekommer sammen med en anden (B), hævder, at A *forårsager* B, så gør vi det ud fra en antagelse om, at hvis A ikke forekom, så ville B heller ikke forekomme. Men den antagelse kan det jo så slet ikke lade sig gøre at undersøge i virkeligheden. Vi lever ikke i paralleluniverser, hvor vi kan observere, hvad der ”ville være sket”, hvis A ikke fandtes.

Lad os tage et eksempel. I kølvandet på debatten om COVID 19-restriktioner er det blevet hævdet, at brugen af sociale medier forstærker coronaskepsis (Su, 2021). Folk, der er tilbøjelige til at mene, at virussen enten ikke findes eller er konstrueret til at legitimere vidtgående statslige tiltag, er også meget aktive på sociale medier. Kan vi på den baggrund hævde, at medieforbruget faktisk påvirker disse folks holdninger? Nej. Vi ved nemlig ikke, hvad der ville være sket, hvis lige netop disse folk ikke brugte sociale medier. Vi kan forestille os det. Men det vil være en forestilling, en kontrafaktisk situation.

Den anden forudsætning angår måden, hvorpå vi løser dette problem; altså at vi ikke kan observere, hvad disse folk ville have gjort, hvis deres medieforbrug var anderledes. Det gør vi ved at konstruere et meningsfuldt sammenligningsgrundlag, en form for ”restitutionsparallelunivers”.³ Vi kan fx sammenligne to grupper, som har et forskelligt medieforbrug, og så se om deres holdning til COVID 19-restriktioner også er forskellige. På den måde tager vi altså et trin op ad abstraktionsstigen (Sartori, 1970), forlader for en stund det konkrete ek-

sempel og løsriver to afgørende aspekter herfra: variablene medieforbrug (x) og coronaskepsis (y). Ved således at skelne mellem enheder (i dette tilfælde vores respondenter) og disse variable kan vi så se, om der faktisk er et mønster på tværs af vores sammenligning, og på den baggrund afgøre om der er noget om snakken.

Den tredje forudsætning knytter sig til den variansorienterede tilgangs nominale ideal om at opstille generelle lovmæssigheder. Det er med henblik på at universalisere dette ideal, at KKV som det første, og afgørende, kriterie for samfundsvidenskaberne siger, at ”de logiske følgeslutninger (inference) er målet” (King, Keohane og Verba, 1994 :7). På sin vis følger dette generaliseringspotentiale helt åbenlyst af den omstændighed, at vi, som beskrevet ovenfor, abstraherer fra den konkrete hændelse og derfor kan betragte de centrale variable – og forholdet mellem dem – som noget, der ligger hinsides den kontekst, de observeres i. Som nævnt er det dog vigtigt at huske på, at forskere som regel er meget forsigtige med at generalisere ud over den konkrete sammenhæng, der undersøges. Når alt kommer til alt, er det gode ”erstatningsparallelunivers” jo netop et, der på alle punkter – på nær ét – ligner den sammenhæng, vi undersøger. Således betragtet er det styrken af den logiske følgeslutning, og ikke hvorvidt den gælder i alle mulige andre sammenhænge, der skal prioriteres.

I lighed med Hanne Krogstrup (2016), der karakteriserer samfundsvidenskabelige problemer som ”vilde problemer” – altså problemer, der kun vanskeligt lader sig afgrænse – har blandt andre Deaton og Cartwright (2018) hævdet, at en kontrafaktisk logik ikke bør benyttes uden for naturvidenskaberne. Alligevel er det ikke usædvanligt at kategorisere de designs, der benyttes inden for en variansorienteret tilgang efter, hvor tæt de kommer på idealet om at konstruere et erstatningsparallelunivers.⁴

Øverst i dette hierarki finder vi det randomiserede eksperiment. Ved at skelne mellem en eksperiment- og en kontrolgruppe, konstrueret ved hjælp af simpel tilfældig (randomiseret) udvælgelse, minimerer dette design både risikoen for omvendt kausalitet, (altså at y påvirker x) og for, at de observerede forskelle skyldes andre forhold. Begge dele er særligt relevante forhold i det ovennævnte eksempel: At medieforbrug og coronaskepsis synes at samvariere, udelukker jo netop ikke, at holdningen her godt kunne være årsag til adfærden, (at man fx bruger sociale medier, fordi man søger ligesindede online). Og den blotte sammenligning gør os heller ikke i stand til at udelukke muligheden for, at både adfærd og holdning skyldes noget helt tredje (fx personlighedstræk eller socio-økonomiske forhold). Et veldesignet eksperiment tager højde for begge dele. Det betyder også, at man i problemstillinger, der knytter an til eksperimentelle designs, typisk finder genremarkører som ”påvirker”, ”forårsager” eller ”effekt”.

På de variansorienterede tilganges andenplads finder vi så forskningsdesigns, der efterligner den eksperimentelle logik, eksempelvis panelstudier, naturlige eksperimenter og difference-in-differences designs. Og nederst i hierarkiet finder vi designs, der alene benytter sig af tværnsnitsobservationer. Denne type undersøgelser omfatter de fleste spørgeskemaundersøgelser, databaser med statistiske nøgletal samt komparative casestudier.

Tværnsnitsdata baseret på spørgeskemaer er nok det mest benyttede design inden for samfundsvidenskaberne. Brugen af mange observationer gør det muligt at foretage avancerede matematiske beregninger og giver ofte en helt særlig udsagnskraft, når de fremlægges. Tænk bare, hvad dårlige meningsmålinger, som jo netop bygger på denne type data, kan betyde for et partis ageren. Når disse alligevel henvises til tredjepladsen, skyldes det, at de gør det langt sværere at rekonstruere noget, der ligner en kontrafaktisk virkelighed. Ambitionen om at forklare fordrer, at vi selv identificerer og kontrollerer for forhold, som kan tænkes at have betydning for vores sammenligninger. Det giver en række begrænsninger – allervigtigst at vi kun kan kontrollere for det, vi faktisk har tænkt over og derfor inkluderer i vores statistiske modeller.

Komparative casestudier er oftest kvalitative og baseret på få observationer. Her ligger kontrollogikken allerede i udvælgelsen af data, fx i form af et most similar systems design (MSSD). Designet efterligner den eksperimentelle logik, men i en meget rudimentær form. I lighed med tværnsnitsstudier med mange observationer er det altså her en klar svaghed, at vi kun kan kontrollere for det, vi på forhånd beslutter os for at kontrollere for. Ydermere kan det være endnu sværere at generalisere ud fra et casestudie. I situationer, hvor man undersøger forhold med meget få cases – i fx sammenligninger af lande eller af en lille gruppe individer – kan et komparativt casestudie dog godt være det eneste rigtige designvalg.

For at illustrere dette kan vi tage et nyt eksempel, om end inden for samme tema. Det er blevet hævdet, at Donald J. Trumps håndtering af coronakrisen var årsag til, at han tabte præsidentvalget i november 2020. I stedet for at lukke landet ned, valgte han – tilsyneladende helt bevidst (Woodward, 2020) – at tale pandemien ned og fik derved ikke i tide kørt USA's beredskab i stilling. Denne påstand kan godt undersøges ud fra en variansorienteret tilgang, ved fx at sammenligne statsledere, der navigerede deres land sikkert gennem krisen, med statsledere, der ikke gjorde, og derpå se om de opnåede genvalg i kølvandet på krisen eller ej. Styrken af studiet vil naturligvis bero på, hvor godt sammenligningen fungerer, men det vilkår skal man altid forholde sig til, når man arbejder variansbaseret. Den berettigede tvivl, der kan rejses i forhold til, om man observerer en egentlig effekt i analysen af tværnsnitsdata, betyder, at man

her oftere vil se en mere forsigtig brug af genremarkører, såsom ”sammenhæng”, ”sammenligning”, ”samvariation” og ”korrelation”.

Af de grunde jeg opregnede i indledningen til dette afsnit, er indføringen i samfundsvidenskabelig metode ofte en indføring i variansbaserede tilgange. Det betyder, at man både skal lære kvantitative og kvalitative værktøjer – eller metoder – og at indføringen i disse hviler på det hierarki, der er skitseret ovenfor. Men ikke alle samfundsvidenskabelige problemstillinger er funderet på en kontrafaktisk eller variansorienteret logik.

Procesorienterede tilgange

Procesorienterede tilgange søger også at forklare, men forklaringer beror her ikke på tilstedeværelsen af variation, og målet er ikke at generalisere. I stedet pointeres vigtigheden af at studere konkrete cases. Ofte beskrives denne metodologi derfor også som ”caseorienteret” (Beach og Pedersen, 2016).

Procesorienterede tilgange har mange lighedspunkter med historievidenskaben. Forskeren fokuserer på konkrete hændelsesforløb, og hvorfor disse har udfoldet sig, som det var tilfældet. Ligesom historievidenskaben der blev udviklet i et opgør med idealismens forsøg på at ”afsløre” generelle lovmæssigheder, er den procesorienterede metodologi – videnskabsteoretisk set – stærkt realistisk (Jackson, 2016: 36). Tankegangen bag denne position opsummeres således bedst i Leopold von Ranke (1824) diktum om, at historievidenskaben bør fokusere på ”hvad der egentlig hændte” (wie es eigentlich gewesen).

Hvor bogstaveligt denne realisme tages, er så det, der gør, at nogle tilgange inden for dette paradigme faktisk er mere procesorienterede end andre. I sin yderste konsekvens afviser man her relevansen af overhovedet at identificere en kontrafaktisk hændelse for at forklare kausalitet. Hvad der ville være sket, kan ingen sige, og det giver ikke mening ved hjælp af abstraktion eller statistisk kontrol at diskutere, om en observeret korrelation mellem x og y er udtryk for tilstedeværelsen af kausalitet. Det, man kan se på, er, hvad der egentlig skete. Det, man bør gøre, er at klarlægge det hændelsesforløb – den mekanisme – der betød, at én hændelse (A) førte til et givet udfald (B). Generalisering er heller ikke et mål i sig selv. Casen – det vi studerer – udgør et afrundet hele, og søger man at løsrive dele af denne helhed, resulterer det i bedste fald i en mangelfuld analyse og i værste fald i misvisende konklusioner (Beach og Pedersen, 2016: 273).

Denne udlægning er dog ikke helt uanfægtet. Selvom de fleste godt ved, at vi ikke uden reservationer kan slutte fra én historisk sammenhæng til en anden, vil de færreste historieinteresserede med velberåd hu hævde, at der ingen indsigt er at hente i at studere fortiden. Lidt det samme kan siges i forhold til den kon-

tante afvisning af kontrafaktiske forestillinger. Indvendingen er, at der logisk set altid ligger en form for kontrafaktisk forestilling til grund for en årsagsforklaring. Det gælder også inden for historievitenskaben: Enhver kobling af to begivenheder bygger vel grundlæggende på en kontrafaktisk modpåstand: Hvis ikke denne hændelse havde fundet sted på netop denne måde, så ville forløbet ikke have udviklet sig netop sådan. Inden for litteraturen udgør ”kontrafaktiske historier” nærmest en hel undergenre, og eksemplerne rækker fra krimier som Robert Harris’ *Fædrelandet* (1992) til højlitterære værker som Robert Musils *Manden uden egenskaber* (1930).⁵ Det afgørende er imidlertid, at det for både historievitenskaben og for de procesorienterede tilgange netop kun bliver ved legen. Man søger ikke, som i variansorienterede undersøgelser, at genskabe eller efterligne den kontrafaktiske logik. Nok kan man lære af andre observationer i andre sammenhænge, men det medfører ingen ambition om at abstrahere ud over den undersøgte kontekst. At lære af historien – at lære af lignende cases – handler om at efterprøve, i hvilken grad forhold, der gjorde sig gældende i én sammenhæng, også kan siges at spille en rolle i en anden.

Oprindeligt inspirerede von Rankes opgør med den idealistiske historieskrivning udviklingen af værktøjer til brug i et sådan realistisk funderet studie af fortiden, først og fremmest kildekritikken. På samme måde har nogle af de samfundsvidenskabelige forskere, der er gået forrest i kritikken af variansorienterede tilgange, stået for udviklingen af de mest indflydelsesrige, procesorienterede metoder. I det følgende vil jeg nøjes med at præsentere to af disse: kongruensanalyse og process tracing. De er begge overvejende kvalitative, men det betyder ikke, at de udelukker brugen af kvantitative værktøjer.⁶

I en kongruensanalyse identificerer man, hvilke faktorer der gør sig gældende i en konkret sammenhæng, og forklarer på den baggrund den observerede udvikling ved at bestemme, i hvilken grad disse var nødvendige og/eller tilstrækkelige for dette forløb. Metoden er den ”mindst” procesorienterede af de to, idet den indeholder en række fællestræk med komparative casestudier. Men der er forskel, og denne knytter sig først og fremmest til, om den kontrafaktiske logik tildeles en rolle.

Ovenfor beskrev jeg kort, hvordan man med et variansorienteret udgangspunkt kunne undersøge påstanden om, at Trumps krisehåndtering kostede ham genvalget gennem en landesammenligning. I en kongruensanalyse kan vi også sammenligne, men her er der fokus på at holde os så tæt på konteksten som muligt. Til gengæld behøver vi ikke sikre varians på den uafhængige variabel. Vi inddrager en anden sammenlignelig situation for at blive klogere på de omstændigheder, der gør sig gældende, hvis en amerikansk præsidents krisehåndtering koster vedkommende muligheden for genvalg. Et oplagt eksempel kunne

være Præsident Jimmy Carters håndtering af ”Gidselkrisen”, der startede i 1979 og efter sigende kostede ham genvalget i 1980. En kongruensanalyse afdækker, hvilke konkrete omstændigheder der var afgørende for et givet udfald. Af samme grund vil problemstillinger knyttet til sådanne undersøgelser ofte kendes på genremarkører, der netop taler om ”nødvendige” eller ”tilstrækkelige” faktorer.

Fordi kongruensanalyser alene fokuserer på forudsætningerne for et givet hændelsesforløb, kan de ses som mere ”caseorienterede” end den anden tilgang, process tracing, som netop fokuserer på, hvordan to hændelser faktisk knyttes til hinanden. Formålet er her at ”åbne” kausalprocessen og trin for trin betragte forløbet fra A til B (kap. 11 i Hansen, Andersen og Hansen, 2020. I forhold til eksemplet med Trump vil man således ikke nøjes med at vurdere betydningen af de relevante forudsætninger, men netop også følge den faktiske udvikling. Med udgangspunkt i præsidentens oprindelige nedvurdering af pandemiens betydning, (hvor man var hurtige til at lukke USA’s grænser men ikke tog højde for, at virus allerede var til stede og bredte sig med lynets hast), vil man så inddrage processens enkelte led: De hårde debatter for og imod genåbning af byer og stater, da den første bølge klingede af; betydningen af Black Lives Matter-demonstrationerne; konsekvensen af at Trump selv blev smittet; samt endelig hvordan krisen påvirkede brugen af brevstemmer, som præsidenten og hans støtter søgte at få kendt ugyldige. Procesorienterede tilgange beskrives ofte som fokuserede på de konkrete ”mekanismer”, der var kendetegnende for et hændelsesforløb, og ord som ”mekanisme” eller slet og ret ”proces” er typiske markører for denne metodologiske genre.

Ligesom variansorienterede tilgange er procesorienterede også forklarende. Men fordi de er rundet af en historisk realisme, fokuserer de ikke på at forklare ved at konstruere et erstatningsparallelunivers. De søger i stedet at gøre os kloge på sammenhængen mellem årsag og virkning i den konkrete kontekst.

Meningsorienterede tilgange

Menings- og procesorienterede tilgange rubriceres ofte sammen. Som metodologier har de begge fokus på konteksten. Metodisk set benyttes der inden for begge tilgange oftest kvalitative data- og analyseredskaber. Der er imidlertid også en afgørende forskel på dem. Hvor procesorienterede tilgange hviler på en realistisk virkelighedsforståelse, er meningsorienterede tilgange overvejende konstruktivistiske. De har fokus på de sociale aktørers oplevelse af, hvad der er sket (Yanow og Schwartz-Shea, 2015).⁷

Skiftet fra procesorienterede til meningsorienterede tilgange er altså et skifte fra en objektivistisk til en subjektivistisk position, og det er på den baggrund, at der ofte rejses to kritikpunkter over for brugen af meningsorienterede tilgange:

(i) Kan man opgive fordringen på objektivitet og stadig hævde, at man bedriver videnskab? (ii) Kan man fokusere på subjektive meninger og stadig hævde, at det genstandsområde, man studerer, er relevant for samfundsvidenskaberne?

Svaret på begge spørgsmål er ja. I forhold til det første, så handler videnskab ikke om, hvorvidt vores genstandsfelt er objektive fakta eller subjektive holdninger, men hvordan vi, der beskæftiger os med dette genstandsfelt, går til værks. Videnskab handler om at arbejde systematisk og kritisk forholde sig til gyldigheden af de konklusioner, der drages på baggrund af de tilgængelige data i alle led af forskningsprocessen.

I forhold til spørgsmålet om, hvorvidt studiet af sociale aktørers tanker og adfærd falder inden for samfundsvidenskabens genstandsfelt, så er svaret også ja. Folk kan ganske vist mene og gøre ting, der virker dybt irrationelle. Men lige meget hvor splittertossede de kan forekomme, har deres tanker og handlinger stadig betydning for den sociale virkelighed, vi andre lever i. Det er således ret let at affærdige vaccinemodstandere – hvad enten det drejer sig om modstand mod MFR-vacciner eller mod COVID 19-vacciner – som helt galt afmarcherede. Det ændrer imidlertid ikke på, at deres betragtninger kan have afgørende betydning. Det gælder både i forhold til, hvordan de agerer, og hvordan vi reagerer herpå. Vælger mange ikke at lade sig vaccinere, kan det have voldsomme konsekvenser, sundhedsmæssige såvel som økonomiske. Vælger staten omvendt at overtrumfe disse folks ret til at vælge selv, kan det have voldsomme sociale og politiske konsekvenser. Hvis vi kun fokuserer på det, vi selv kan forstå – ud fra vores standpunkt – så har vi ikke en jordisk chance for at få indsigt i, om dem, vi er uenige med, vitterligt er tossede, eller om de ting, de siger og gør, faktisk giver mening ud fra deres standpunkt. Uden denne indsigt har vi kun autoritære virkemidler til at svare igen.

Meningsorienterede tilgange placerer sig helt entydigt i en humanistisk forskningstradition. Det betyder også, at hvis vi alene lægger de forskningskriterier, der benyttes inden for andre metodologier, til grund for vurderingen af meningsorienterede studier, så kommer disse meget hurtigt til kort (Schwartz-Shea, 2015).

Genstandsfeltet for meningsorienterede tilgange er den sociale virkelighed, som den fremstår for de sociale aktører. Hvis man arbejder med individer, betegnes denne virkelighedsopfattelse typisk som deres "livsverden". Hvis man arbejder med fællesopfattelser eller overordnede strømninger, taler man i stedet typisk om "diskurser". I begge tilfælde er stikordet selvfølgelig mening.

Problemstillinger, der knytter an til meningsorienterede tilgange, kendes netop på markører, der indikerer at genstandsfeltet er "mening", "betydning" eller "forståelse". Og målet med ens undersøgelser er – med antropologen Bro-

nislaw Malinowskis ord – ”at begribe den indfødtes synspunkt, hans forhold til sit liv, at erkende hans syn på sin verden” (Malinowski, 1961: 25) Den klassiske antropologi beskæftigede sig primært med studiet af fremmede kulturer og mennesker fra fremmede lande. Når antropologer og andre samfundsvidenskabelige forskere i dag henviser til vigtigheden af at tilegne sig ”the native’s point of view”, menes der sociale aktører generelt. ”Indfødte” kan således være alt fra en vinproducent i Frankrig til en socialrådgiver i Fredericia.

Det kan selvfølgelig forekomme som en fuldstændig uoverstigelig opgave. Ofte er man jo netop ikke del af den anden kultur. Man har ikke gennemgået samme socialiseringsproces som dem, man studerer, og man kan aldrig helt fralægge sig den udefrakommendes blik. Det er så her, at kontekstforståelsen bliver helt afgørende. Den mening, man undersøger, kommer altid til udtryk i en større sammenhæng, og at sætte sig ind i denne sammenhæng er derfor typisk vejen til at dechiffrere denne mening. Mening udtrykkes gennem sprog. Det kan være i konkrete udsagn, fremkommet i en samtale eller et interview. Det kan være i de ting, folk gør, som måske forbliver usagte, men ikke desto mindre kan nedskrives og dermed beskrives som sproglige udtryk. Derfor lægger meningsorienterede tilgange meget vægt på netop sproglige forhold. Derfor er nogle af de mest anvendte metoder, der knyttes til denne metodologi – fx narrativ analyse og diskursanalyse – også værktøjer, der prioriterer analysen af sproget og sproglige nuancer.

Hvis vi vender tilbage til det gennemgående eksempel med studiet af coronakrisens samfundsmæssige og politiske konsekvenser, så er det afgørende at have for øje, at en meningsorienteret tilgang ikke har et forklarende sigte. Man kan godt – metodisk – koble redskaber, der knytter sig til en meningsorienteret tilgang, til et forklarende studie. Men så vil man typisk befinde sig inden for en anden forskningshorisont, og disse redskaber vil først og fremmest udgøre et supplement til andre redskaber, der klarere knytter sig til en forklarende metodologi.

Omvendt kan man også godt – på et metodisk niveau – trække på redskaber, der traditionelt knyttes til andre metodologier, i et meningsorienteret studie. Men så vil fokus netop være på at forstå og ikke forklare. Hvis vi fx vil undersøge, hvordan håndteringen af krisen kunne få vælgere fra de områder, der var blevet hårdest ramt af virussen til alligevel at fastholde deres støtte til Trump (Wilson, 2020), kan vi i udvælgelsen af data helt oplagt inddrage spørgeskemaer eller exitpolls til at identificere relevante geografiske områder og person typer. Men selvom vi her kobler metoder i udvælgelsesfasen, vil vi stadig, når vi går over til den egentlige dataindsamling, skulle sikre os, at vores data gør det muligt netop at fokusere på meningsdannelse. I dette tilfælde, hvor der er fokus

på aktørernes livsverden, vil brugen af observations- eller interviewdata være oplagt, ligesom man vil kunne benytte fx narrative metoder i vore analyser.

Meningsorienterede tilgange tager udgangspunkt i, hvordan verden ser ud for de sociale aktører. Derfor benytter de ofte kvalitative metoder, som netop sigter mod at forstå frem for at forklare. Men det er problemformuleringen og ikke de inddragne metoder, der alene afgør, om et studie er meningsorienteret eller ej.

Afsluttende bemærkning

Vi er nu nået til vejs ende. I det ovenstående har jeg dels præsenteret skellet mellem metode og metodologi, dels beskrevet de tre overordnede samfundsvidenskabelige metodologier. Hvor metoder godt kan forenes inden for rammerne af en metodologi, så er metodologier som udgangspunkt uforenelige. Jeg siger med vilje ”som udgangspunkt”. For selvom metodologier taler forskellige sprog og enhver ”oversættelse” indebærer en risiko for et meningstab, betyder det ikke, at man skal lade være med at oversætte. Tværtimod. Den grundlæggende bagtanke bag at illustrere de metodologiske tilgange ud fra et fælles tema – de samfundsmæssige konsekvenser af coronakrisen – har været at vise, hvordan disse tilgange hver især bidrager med forskellige indsigter. At mestre forskellige sprog udvider ens horisont. Det samme gælder for metodologier. Således betragtet bør man faktisk prøve at oversætte. Men, og det er helt afgørende, en forudsætning for, at det lykkes at formidle indsigter fra én metodologisk forståelsehorisont til en anden, er, at man anerkender forskellene imellem dem.

Noter

1. Dette synspunkt er ikke uantastet. I en radikal konstruktivistisk udlægning er ideallet om gentagelighed et blålys: Et studie i én kontekst ud fra et bestemt synspunkt kan ikke gentages af en anden, uanset hvor meget man forsøger at lægge sine forudsætninger for en dag. Endvidere skal det understreges, at kravet om korrespondance mellem teori og virkelighed udfoldes lidt anderledes, hvis der ikke er tale om empirisk, men teoretiske videnskaber (Midtgaard, 2011).
2. Vil man fx undersøge etnicitets (x) betydning for uddannelsesniveau (y), nytter det ikke noget kun at kigge på indvandrere. Så er den uafhængige variabel konstant. For at afgøre, om der er en *sammenheng*, skal man *sammenligne*, i dette tilfælde ved fx at sammenligne indvandrere med etniske danskere.
3. Variansorienterede tilgange bygger altså ikke på en antagelse om, at et sådant parallelunivers faktisk kan konstrueres. Men ved at være bevidst om, hvad den kontrafaktiske påstand ville være, får man en rettesnor for, hvad det ”erstatnings-

parallelunivers”, man så konstruerer, skal leve op til, og kan dermed identificere styrkerne og især svaghederne ved ens egen undersøgelse.

4. Hvis man arbejder rent kvantitativt vil man kunne se dette hierarki beskrevet som ”evidenshierarkiet” og ofte i en mere finmasket udgave, end den her præsenteres (Hansen, 2014).
5. *Fædrelandet* er nok det mest berømte eksempel på et stykke kontrafaktisk historie i litterær skikkelse. Bogen foregår i Berlin i 1964, hvor man forbereder Hitlers 75-års fødselsdag, knap 18 år efter at Nazityskland trak sig sejrrikt ud af Anden Verdenskrig i 1946. *Manden uden Egenskaber* tager ligeledes udgangspunkt i forberedelserne til en festligholdelse, nemlig fejringen af den Østrig-Ungarske Kejser Franz Josephs 70. tronjubilæum i 1918, en begivenhed, der aldrig fandt sted, fordi Dobbelmonarkiet blev opløst med nederlaget i Første Verdenskrig. I værket reflekterer Musil selv over betydningen af ”mulige” historieførløb.
6. Den kvantitative logik, der benyttes i procesorienterede tilgange, er dog lidt anderledes end den, vi kender fra variansorienterede tilgange. Variansorienterede tilgange benytter en frekvensbaseret sandsynlighedslogik. Her hviler beregningerne på afvigelserne fra et gennemsnit estimeret ud fra en frekvensfordeling. Procesorienterede tilgange benytter i stedet det, man kalder en ”baysiansk” sandsynlighedslogik. Her beregnes sandsynlighed ikke ud fra frekvensfordelingen alene, men også ved at kortlægge og estimere betydningen af de forhold, der gør sig gældende, for at et givet udfald kan observeres.
7. Ligesom det ovenfor blev pointeret, at procesorienterede tilgange trods fælles forudsætninger også adskiller sig på en række punkter, så gør det samme sig gældende for de meningsorienterede tilgange. I sin mest vidtgående udgave vil den opfattelse, at vores virkelighed er socialt konstrueret, således kunne ses udlagt som en mere generel videnskabskritik, der anfægter gyldigheden af objektivismen. I en mere moderat udgave – som er den, der forfølges her – er der i stedet fokus på den omstændighed, at visse spørgsmål ikke lader sig besvare ud fra et objektivistisk synspunkt.

Litteratur

- Agresti, Alan (2018). *Statistical methods for the social sciences*, 5. udg. UK: Pearson education.
- Ahmed, Amel og Rudra Sil (2009). Is multi-method research really “better”? *Qualitative and MultiMethod Research* 7 (2): 2–6.
- Andersen, Lotte Bøgh, Lasse Laustsen og Mathilde Cecchini (2020). Forsningskriterier, pp. 97-121 i Kasper Møller Hansen, Lotte Bøgh Andersen og Sune Welling Hansen (red.), *Metoder i statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Angrist, Joshua D. og Jörn-Steffen Pischke (2014). *Mastering metrics: The path from cause to effect*. Princeton: Princeton University Press.

- Asmussen, Claus Boye og Charles Møller (2019). Smart literature review: A practical topic modelling approach to exploratory literature review. *Journal of Big Data* 6 (1): 1-8.
- Bartels, Larry (2004). Some unfulfilled promises of quantitative imperialism, pp. 69-74 i Henry Brady og David Collier (red.), *Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Beach, Derek og Jonas Gejl Kaas (2020). The great divides: Incommensurability, the impossibility of mixed-methodology, and what to do about it. *International Studies Review*. DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/isr/viaa016>
- Beach, Derek og Rasmus Brun Pedersen (2016). *Causal case study methods : Foundations and guidelines for comparing, matching and tracing*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Boyle, Michael og Mike Schmierbach (2020). *Applied communication research methods: Getting started as a researcher*. London: Routledge.
- Brady, Henry og David Collier (red.) (2004). *Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Brady, Henry, David Collier og Jason Seawright (2004). Refocusing the discussion of methodology, pp. 3-20 i Henry Brady og David Collier (red.), *Rethinking social inquiry: Diverse tools, shared standards*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Bryman, Alan (2008). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Comte, Auguste (1979). *Om positivismen*. Gøteborg: Korpen.
- Creswell, John W. og Vicky L. Plano Clark (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks: Sage.
- David, Matthew og Carole D. Sutton (2004). *Social research: The basics*. Thousand Oaks: Sage.
- David, Matthew og Carole D. Sutton (2011). *Social research: An introduction*, 2. udg. Thousand Oaks: Sage.
- Daymon, Christine (2002). *Qualitative research methods in public relations and marketing*. London: Routledge.
- Deaton, Angus og Nancy Cartwright (2018). Understanding and misunderstanding randomized controlled trials. *Social Science & Medicine* 210: 2–21.
- Dilthey, Wilhelm (1894). *Ideen über eine beschreibende und zergliedernde Psychologie*. <https://www.gleichsatz.de/b-u-t/spdk/dilthey/wd-bezepsy1.html> (1. februar 2021).
- Esmark, Anders, Carsten Bagge Laustsen og Niels Aakerstrøm Andersen (2005). Post-strukturalistiske analysestrategier – en introduction, pp. 7-40 i Anders Esmark, Carsten Bagge Laustsen og Niels Aakerstrøm Andersen (red.), *Poststrukturalistiske analysestrategier*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Goertz, Gary og James Mahoney (2012). *A tale of two cultures: Qualitative and quantitative research in the social sciences*. Princeton: Princeton University Press.

- Hansen, Hanne Foss (2014). Organisation of evidence-based knowledge production: Evidence hierarchies and evidence typologies. *Scandinavian Journal of Public Health* 42 (13_suppl): 11-17.
- Hansen, Kasper Møller, Lotte Bøgh Andersen og Sune Welling Hansen (red.) (2020). *Metoder i Statskundskab*, 3. udg. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jackson, Patrick Thaddeus (2016). *The conduct of inquiry in international relations: Philosophy of science and its implications for the study of world politics*. 2. udg. London: Routledge.
- King, Gary, Robert Keohane og Sidney Verba (1994). *Designing social inquiry: Scientific inference in qualitative research*. Princeton: Princeton University Press.
- Krogstrup, Hanne K. (2016). *Evalueringsmodeller*. København: Hans Reitzels Forlag
- Laitin, David D. (2003). The perestroika challenge to social science. *Politics & Society* 31: 163. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0032329202250167>.
- Lewis, David (1986). Causation: Postscripts to "causation." *Philosophical Papers*, vol. II. Oxford: Oxford University Press.
- Mahoney, James (2008). Toward a unified theory of causality. *Comparative Political Studies* 41 (4-5): 412-436.
- Mahoney, James (2010). After KKV: The new methodology of qualitative research. *World Politics* 62 (1): 120-147.
- Malinowski, Bronislaw (1961[1932]). *Argonauts of the Western Pacific*. New York: E. P. Dutton & Co.
- Midtgaard, Søren F. (2011). Introduktion: Metoden i politisk teori. *Politica* 43 (3): 272-276.
- Morgan, Stephen L. og Christopher Winship (2007). *Counterfactuals and causal inference: Methods and principles for social research*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olsen, H. (1997). Tal taler ikke uden ord. Et metodeeksperiment om danske respondents sprogsensitivitet i politologiske og sociologiske surveyundersøgelser. *Politica* 29 (3): 295-311. <https://doi.org/10.7146/politica.v29i3.68138>
- Sartori, Giovanni (1970). Concept misinformation in comparative politics. *The American Political Science Review* 64 (4): 1033-1053.
- Schwartz-Shea, Peregrine (2015). Chapter 7: Judging quality, evaluative criteria and epistemic communities, pp. 120-146 i Dvora Yanow og Peregrine Schwartz-Shea (red.), *Interpretation and method: Empirical research methods and the linguistic turn*. Armonk: M. E. Sharpe.
- Seawright, Jason (2016). Integrative multi-method research, pp. 1-18 i *Multi-method social science: Combining qualitative and quantitative tools* (Strategies for Social Inquiry). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781316160831.001

- Seawright, Jason og John Gerring (2008). Case selection techniques in case study research: A menu of qualitative and quantitative options. *Political Research Quarterly* 61 (2): 294-308.
- Su, Yan (2021). It doesn't take a village to fall for misinformation: Social media use, discussion heterogeneity preference, worry of the virus, faith in scientists, and COVID-19-related misinformation beliefs. *Telematics and Informatics* 58. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tele.2020.101547>
- Tavory, I. og S. Timmermans (2019). Abductive analysis and grounded theory, pp. 532-546 i A. Bryant og K. Charmaz (red.), *The SAGE Handbook of Current Developments in Grounded Theory*.
- The Concise Oxford Dictionary of English Etymology* (2003). T. F. Hoad (red.). Oxford: Oxford University Press.
- von Ranke, Leopold (1824). *Geschichten der romanischen und germanischen Völker: von 1494 bis 1514*. https://reader.digitale-sammlungen.de//de/fs1/object/display/bsb10408217_00005.html (1. februar 2021).
- von Windelband, Wilhelm (1894). *Geschichte und Naturwissenschaft*. <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/windelband1894/0010> (1. februar 2021).
- Wilson, Chris (2020). The political coronavirus paradox: Where the virus was worst, voters supported Trump the most. *Time Magazine* November 11. <https://time.com/5910256/covid-19-presidential-election-outcome/>
- Woodward, Bob (2020). *Rage*. New York: Simon & Schuster.
- Yanow, Dvora og Peregrine Schwartz-Shea (2010). Perestroika ten years after: Reflections on methodological diversity. *Political Science and Politics* 43 (4): 741-745.
- Yanow, Dvora og Peregrine Schwartz-Shea (2015). Wherefore interpretive: An introduction, pp. xiii-xxxi i Dvora Yanow og Peregrine Schwartz-Shea (red.), *Interpretation and method: Empirical research methods and the interpretive turn*. Taylor & Francis Group (ebogsudgave).

English abstracts

Morten Skovsgaard, Kim Andersen and Lene Heiselberg

Watchdog or lapdog? The demand for critical journalism during the corona crisis

The role as society's watchdog is central to citizens' expectations of journalism, but how is the demand for critical journalism during societal crises such as the corona pandemic? Based on three representative surveys, we examine how citizens' demand for critical journalism developed through the corona crisis, and who particularly demanded this type of journalism. Our results show that the demand for critical journalism increased over time, and that it was especially the voters of the opposition parties who demanded it. However, this party loyalty is moderated by voters' perceptions of the consequences of the crisis for the economy and healthcare, i.e., especially opposition voters who disagreed with the government's handling of the crisis demanded more critical journalism.

Keywords: critical journalism, journalistic role conceptions, rally around the flag, politically motivated reasoning, the hostile media effect

Frederik Juhl Jørgensen and Michael Bang Petersen

Protective behavior during the second wave of the COVID-19 pandemic in Denmark

A fundamental aim during the COVID-19 pandemic has been to motivate comprehensive behavioral change in the population in order to protect them against infection with the corona virus. Here, we study how psychological factors relate to such behavior change during the second wave of the pandemic. Using survey data representative of the adult Danish population, we demonstrate that people who (1) perceive the coronavirus as a personal threat, (2) perceive that behavior change makes a difference ("response efficacy"), (3) perceive that behavior change does not come with high costs ("response costs"), and (4) have high institutional trust are more willing to comply with health-protective behavioral advice. Furthermore, we show that the factors (2)-(4) mute the association between personal threat and protective behavior. Thus, we identify a psychological path without fear to foster behavior change during a pandemic.

Keywords: protective behavior, protection motivation theory, nationally representative survey

Heini i Skorini and Herit Albinus

The pandemic in the North Atlantic: How COVID-19 has united a polarized micronation – and how well-known conflicts are still smouldering

The COVID-19 pandemic has illustrated the significance of popular support for – or resistance against – scientific and political authorities in a declared state of emergency. Based on quantitative and comparative surveys, the article examines popular attitudes to COVID-19-related issues in a democratic micronation within the Danish kingdom, the Faroe Islands. Furthermore, the article examines what demographic factors can explain popular support for the way public authorities have managed the pandemic as well as the willingness to be vaccinated. The article concludes that the COVID-19 pandemic has united the Faroese population across partisan, ideological and other demographic cleavages. However, the survey also finds that public opinion is a changeable phenomenon and that well-known cleavages such as political ideology, religion and age might still explain popular disagreements on COVID-19-related issues.

Keywords: COVID-19, voter behavior, public opinion, demographics, support for authorities, vaccine resistance, polarization

Morten Brænder

Methodology and methods: the difference between tools and interpretive frameworks and what this means in practice

The purpose of this article is two-fold. First, it introduces the distinction between methods and methodology. Second, it briefly describes the three methodologies prevailing within the social sciences: the variance-oriented, the process-oriented and the meaning-oriented methodology. These are illustrated with a recurring example. Methods are tools. They may be qualitative or quantitative. Methodologies are interpretive frameworks, best understood as languages. As you cannot expect to be understood in another language if you translate word by word, you cannot transfer the underlying logic from one methodology to another. Notably, this does not imply that translations are impossible, but that it is extremely difficult to translate without recognizing linguistic or – as in this case – methodological differences.

Keywords: quantitative methods, qualitative methods, variance-oriented methodologies, process-oriented methodologies, meaning-oriented methodologies

Om forfatterne

Herit Albinus, økonom, universitetsunderviser, uddannelsesleder, Fakultetet for Historie og Samfundsvidenskab, Færøernes Universitet. E-mail: herita@setur.fo

Kim Andersen, lektor, Center for Journalistik, Syddansk Universitet, og tilknyttet forsker på Institutionen for journalistik, medier og kommunikation, Gøteborgs Universitet. Forsker i folks nyhedsforbrug og dets betydning for deres politiske viden, holdninger og engagement. E-mail: kand@journalism.sdu.dk

Morten Brænder, leder af Center for Journalistiske Universitetsuddannelser (2018-2023), lektor i politisk sociologi ved Institut for Statskundskab. Forsker i soldaters motivation og officersværdier. Arbejder med både kvalitative og kvantitative metoder og har undervist i og publiceret om begge dele. E-mail: mortenb@ps.au.dk

Lene Heiselberg, adjunkt, Center for Journalistik, Syddansk Universitet og tilknyttet Mediernes Forsknings- og Innovationscenter, SDU. Forsker med fokus på publikums- og receptionsstudier. E-mail: lhei@journalism.sdu.dk

Frederik Jubl Jørgensen, adjunkt ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Studerer politisk adfærd, sundhedsadfærd, immigranternes integration, politisk økonomi og var under coronapandemien en del af HOPE-projektet ("How Democracies Cope with COVID-19"), som blev dækket af medierne, anvendt af de danske myndigheder og har ledt til en række videnskabelige publikationer. E-mail: fj@ps.au.dk

Michael Bang Petersen, professor, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Ledte under coronapandemien HOPE-projektet ("How Democracies Cope with COVID-19"), som blev dækket af medierne, anvendt af de danske myndigheder og har ledt til en række videnskabelige publikationer. E-mail: michael@ps.au.dk

Heini í Skorini, lektor, ph.d., uddannelsesleder, Fakultetet for Historie og Samfundsvidenskab, Færøernes Universitet. E-mail: heinis@setur.fo

Morten Skovsgaard, professor mso, Center for Journalistik, Syddansk Universitet. Forsker i produktionen, forbruget og effekter af journalistik og nyheder.
E-mail: skh@sam.sdu.dk